

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ZİYA ŞAKİR

SULTAN ABDÜLHAMİD
VE
İMPARATOR MİKADO

AKIL - FİKİR YAYINLARI

org

SULTAN HAMİD VE İMPARATOR MİKADO

Nisan 2012

SULTAN ABDÜLHAMİD VE İMPARATOR MİKADO / ZİYA ŞAKİR

Copyright© Akıl Fikir Yayınları - Nisan 2010

Bu kitabın tüm hakları Akıl Fikir Yayınları'na aittir. Kaynak gösterilmeksizin kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir yöntemle kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

YAYINCI: Akıl Fikir Yayınları

KAPAK TASARIMI: Akıl Fikir

İÇ DÜZEN: Akıl Fikir

BASIM: Nisan 2010

DİZİ: Edebiyat - Biyografi

AKIL FİKİR YAYINLARI

Alayköşkü Caddesi Küçük Sokak Civan Han Kat:1 No:3 Cağaloğlu - Fatih / İSTANBUL

Tel: 212 - 520 98 90 / 97 Fax: 212 - 527 06 77

e-posta: bilgi@akilfikiryayinlari.com

ISBN: 978-605-5530-02-0

ZİYA ŞAKİR

SULTAN HAMİD VE
İMPARATOR MİKADO

AKIL FİKİR YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

JAPONYA'YI NASIL ÖĞRENDİK?	23
İLK KARŞILAŞTIĞIMIZ JAPONLAR.....	43
İLK TİCARET MUAHEDESİ	49
MİKADO NE DÜŞÜNÜYORDU?	57
HARARETLİ MÜNAKAŞALAR.....	61
JAPONLARIN İLK DEFA GÖRDÜKLERİ TÜRKLER	67
ERTUĞRUL VAZİFESİNİ İFA ETTİ	77
BÜYÜK ALAKA.....	81
İSTANBUL'DA VE TOKYO'DA.....	87
TEESSÜRLE KARIŞIK BİR SEVİNÇ.....	91
BİR HİLÂL İKİ GÜNEŞ	99
İSTANBUL TARAFINDA İLK GEZİNTİ.....	111
YECÛC VE MECÛC.....	115
SULTAN HAMİD'İN BİR İRADESİ	121
5 KÂNUNUSANİ 1306 (17 OCAK 1891)	133
TÜRK-JAPON TİCARETİ	137
MÜŞKÜL BİR VAZİYET.....	139
MÖSYÖ NODA, MÜSLÜMAN OLUYOR	143
JAPONLARIN DÖNÜŞÜ	147
İSTANBUL'DA AÇILAN İLK JAPON MAĞAZASI	151
ÇİN - JAPON MUHAREBESİ.....	155
JAPONYA'DA İLK İSLÂM PROPAGANDALARI.....	161

TETKİK-İ EDYAN KONGRESİ.....	165
SULTAN HAMİD VE RUS-JAPON MUHAREBESİ ...	173
SULTAN HAMİD'İN SON SÖZÜ	177

**OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN
ARAŞTIRMACI GAZETECİSİ:
ZİYA ŞAKİR**

**Yard. Doç. Dr. Yavuz Selim Karakışla
Boğaziçi Üniversitesi
Tarih Bölümü.**

Hayatı

Ziya Şakir (Soko) 1884 yılında İstanbul'da ailesinin Ayasofya civarında bulunan evlerinde dünyaya gelmiştir. Doğduğu ev ünlü Sultanahmed yangınında yanınca, evlerinin de bulunduğu yangın bölgesinin üzerine ünlü Sultanahmed Cezaevi inşa edilmişti. Bir zamanlar ünlü İttihâdçılar ve Nazım Hikmet gibi sol görüşlü aydınların gün saymış oldukları bu ünlü cezaevi sonradan restore edilmiş ve günümüzde turistik Four Seasons Oteli olarak hizmete girmiş bulunmaktadır.

Ziya Şakir'in babası Hacı Şakir Bey, Sivas'ın Divriği ilçesine bağlı Bahtiyar Fenk köyünde Hasanbeyoğulları adıyla anılan ünlü bir sipahi ailesinin soyundan gelmedir. Divriği nüfus siciline kayıtlı bu ailenin atalarının Sultan IV. Murad ile birlikte Bağdat seferine katılmış oldukları bilinmektedir. Ziya Şakir babasını Birinci Dünya Savaşı'nın sıkıntılı

günlerinde kaybetmiştir.

Ziya Şakir'in annesi Huriye Melek Hanım ise aslen Konya'lıdır. Konya Beyşehir'de Avşar Bağları'nın sahipleri olarak ünlenmiş olan Saçlızadeler ailesinden gelmektedir. Huriye Melek Hanım, Sultan I. Mahmud döneminde memuriyet hayatına adım atıp, Sultan II. Abdülhamid döneminde tekaüde sevk edilmiş olan Teberdân-ı Hassa Kethüdâsı Hacı Mustafa Efendi'nin biricik kızıdır.

Ziya Şakir tahsil hayatına Divanyolu'nda bulunan Burhân-ı Terakkî Mektebi'nde ibtidâi ve rüşdiye eğitimi görerek başlamıştır. Babası Hacı Şakir Bey askerlik vazifesiyle Bursa'ya tayin olununca Bursa İdâdîsi'ne girmiş, bir yıl okuduktan sonra babasıyla beraber İstanbul'a dönmüş ve Vefa İdâdîsi'nin ikinci sınıfına başlamıştır. İlk eseri olan "Köylü Kızı" başlıklı manzumeyi henüz 16 yaşındayken İrtikâ' dergisinde yayınlarak yazı hayatına atılmış oldu. Ziya Şakir'in şiir ve şarkıları İrtikâ', Musavver-i Fennî, Edeb ve Terakkî dergilerinde birbiri peşisıra çıkmaya başlayınca, Vefa İdâdîsi'nin okul idaresi tarafından gazete ve dergilerde yazı yayınlamaması konusunda uyarıldı.

Vefa İdâdîsi'ndeki okul sırasında sağında eski Lazistan Mebusu Süleyman Sudi (Süleymanov), sol tarafında da daha sonra şair ve romancı olarak ünlenecek olan Midhat Cemal (Kuntay) oturduğu için, yazı yazmaya çoktan aşık olmuştu. Bu nedenle, yazılarına ara vermek yerine, eserlerini bir süreliğine "Hüseyin Servet," "M. Ziya," "Hamid Nuri" gibi takma adlarla yayınlarak, bu durumdan yakayı sıyırmak zorunda kaldı. Okul müdürü Suad Bey'in onu korumak için çırpınmasına rağmen, okul mubassırı "M"nin hakkında vermiş olduğu bir jurnal neticesinde,

okulda önce sorguya çekildi, ardından da tutuklandı. Üzerinden “evrâk-ı muzırır” çıkmamış olduğu için, birkaç gün sonra hemen salıverildi, ancak artık genç yaşta “Jöntürk” olarak mimlenmişti. Tam da bu günlerde, Halep Jandarma Alayı’na tayin edilmiş olan babası ile birlikte Halep’e gitti ve idadi eğitimini Halep İdâdîsi’nde gözlerden uzak bir şekilde sessiz sedasız tamamladı.

Üç yıl boyunca uzak kalmış olduğu İstanbul’a geri döner dönmez, yayın hayatına yeniden atıldı. O sıralar arkadaşları Enis Avni Terakkî dergisinin başyazarlığını bırakıp Avrupa’ya kaçmak zorunda kalmış olduğu için, onun yerine başyazar olarak dergiyi çıkarmaya ve artık yazılarını kendi adıyla “Ziya Şakir” olarak imzalamaya başladı. 1906 yılına gelinceye kadar, hem Terakkî dergisinin başyazarlığını üstleniyor, hem de Hukuk Mektebi’nde okumaya devam ediyordu. 1906 yılında Hanımlara Mahsûs Gazete’nin ve onun çocuk okurlar için çıkarılmakta olan kardeş yayın organı Çocuklara Mahsûs Gazete’nin başyazarlığını üstlendi. 24 Temmuz 1908 günü ilan edilen II. Meşrutiyet’e kadar bu iki gazeteyi başarıyla yayınlamayı sürdürdü.

Ziya Şakir Halep’te babasının yanında gönüllü sürgünde bulunduğu üç yıllık süre içerisinde, Sultan II. Abdülhamid tarafından Halep’te zorunlu ikamete memur edilmiş olan Abidin Paşa’nın konağında misafir olarak da kalmıştı. Abidin Paşa’nın büyük oğlu Ahmed Muhtar Paşa, Sultan II. Abdülhamid döneminin önde gelen askerlerinden ve Harbiye Mektebi hocalarındandı. Ahmed Muhtar Paşa’nın oğlu ve Abidin Paşa’nın torunu olan Sermet Muhtar (Alus) ise o yıllarda babasının Vezneciler’deki konağında özel muallimlerden ders almakta olan edebiyat heveslisi bir gençti. Zaten akran olan Ziya Şakir ve Sermet Muhtar he-

men yakın arkadaş olmuşlardı. Ahmed Muhtar Paşa yazmayı planladığı Feth-i Celîl-i Konstantiniyye kitabının ön çalışmaları için Ziya Şakir'i Fatih Kütüphanesi'nden başlayarak İstanbul'un bütün kütüphanelerde dolaştırmaya ve araştırmasının bütün hazırlık çalışmalarını ona yaptırmaya başlayınca, Ziya Şakir'in içindeki tarih araştırmaları tutkusunu da iyice alevlendirmiş oldu.

Ziya Şakir, Hukuk Mektebi'nde o dönemin genç şairlerinden Tahsin Nahid ile tanışmış, Üsküdar Salacak'ta oturmakta olduğu Münif Paşa yalısından komşu olduğu Avukat Mustafa Baha ile çabucak kaynaşmış, onun vasıtasıyla ünlü İttihâdçı Manyâsizade Tefvik Bey ile tanıştırılmıştı. Ziya Şakir o yıllarda Satvet Lütfü'nün rehberliğinde Sultan II. Abdülhamid karşıtı Cemiyet-i İnkilâbiye'ye gizlice üye olmuştu. Bu cemiyetin gizli yayın organı olan Mecnûa'-i İnkilâb'ı Hukuk Mektebi talebelerinden Behçet Bey ile birlikte ipek teksir yoluyla basmakla kalmıyor, "Abdül-Müheymen" mahlasıyla bu siyasi derginin başyazarlığını da üstlenmiş bulunuyordu.

1906 yılında, Avukat Mustafa Baha Bey'in rehberliğinde, Galata'daki Tahtaburünyan Han'daki yazıhanede tahlif edildi ve böylece İttihâd ve Terakkî Cemiyeti'ne de kabul edilmiş oldu. II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 23 Temmuz 1908 gününe kadar, hem bu iki illegal siyasi cemiyetin çeşitli faaliyetlerine gizlice katılıyor, hem de bir yandan Sultan II. Abdülhamid taraftarı olan Hanımlara Mahsûs Gazete ve Çocuklara Mahsûs Gazete'nin başyazarlığını sürdürüyordu. İttihâd ve Tarakkî Cemiyeti dağa çıkıp Sultan II. Abdülhamid'i çaresiz II. Meşrutiyet'i ilan etmek zorunda bırakınca, Ziya Şakir hemen "Vatan Kardeşlerime" başlıklı gayet heyecanlı bir bildiri yayınladı. II. Meşrutiyet'in erte-

sinde kapanacak olan bu dergilerin yönetiminden hemen çekilerek, kendisini “İstibdâd Faciâları” ve “Aşk ve Vazife” gibi yurtseverlik ve hamiyetperverlik temalarını işleyen “vatanî piyesler” yazmaya verdi. II. Meşrutiyet’in çalkantılarıyla dolu ilk iki yılında siyasetten, memuriyet hayatından ve basından uzak kalmayı tercih etti.

1910 yılına gelindiğinde, eski arkadaşları Muhlis Sabahaddin ve Suphi Nuri (İleri) ile birlikte Genç Türk gazetesini çıkarmaya başladı. Muhlis Sabahaddin ve Suphi Nuri yönetimindeki gazetenin mecliste İttihâdçılar’a muhalif olan Demokrat Fırka yanlısı yazıları, İttihâd ve Terakkî Cemiyeti erkanının dikkatini ve nefretini üzerine çekti. Bunun üzerine, Ziya Şakir onbirinci sayıdan itibaren Genç Türk gazetesinin yönetimini üstlenmek durumunda kaldı. Ziya Şakir Genç Türk’deki başyazarlık köşesinde Talat Paşa’nın Dahiliye Nezareti’ndeki başarısızlıklarını bir bir sıralayan ve onu hemen istifa etmeye çağırان şiddetli bir açık mektup neşredince, Talat Paşa Dahiliye Nazırlığı’ndak görevinden çekilmek zorunda kaldı. İttihâdçılar’ın bütün şimşeklerini üzerine çekmiş olan Ziya Şakir ise çareyi ka-pağı Mısır’a atmakta bulmuştu. Kahire’de sinema sanatıyla tanıştı, “Sultan’ın Gözdesi” isminde bir senaryo yazdı, önce film çekimleri için İskenderiye’ye geçti. Daha sonra, filmi çekecek olan İtalyan şirketi ile pazarlık etmek üzere Napoli’ye gittiği günlerde İtalyan orduları Trablusgarb’a saldırınca, İstanbul’a geri dönmek durumunda kaldı. İstanbul’da vapurdan indiğinin hemen ertesi günü tevkif edildi ve Bekirağa Bölüğü’nde zindana atıldı. Kısa süren yargılamanın sonucunda önce geçici olarak Kastamonu’ya, oradan da artık bütün İttihâd ve Terakkî Cemiyeti muhaliflerinin sürgün yeri olarak büyük ün yapmaya başlamış

olan Sinop’a sürgün edildi. Bu arada İttihâd ve Terakkî Cemiyeti yeniden hükümete gelmiş, bir kez daha Dahiliye Nazırı koltuğuna oturmuş olan Talat Paşa da Ziya Şakir’in sürgünde çektiği sıkıntı ve çileleri duymuştu. Bir buçuk yıl kadar Sinop’ta siyasi sürgün olarak yaşadktan sonra, Dahiliye Nazırı Talat Paşa’nın hakkında verdiği özel af emriyle cezası affedilmiş ve İstanbul’a geri gönderilmişti. İstanbul’a varır varmaz, Dahiliye Nezareti’ne götürüldü ve kendisiyle artık tanışmak ve barışmak isteyen Talat Paşa’nın odasına çıkartıldı. Talat Paşa, Ziya Şakir’in ellerinden tuttu ve “artık barışalım!” dedi. Talat Paşa’nın kendisine önermiş olduğu memuriyet teklifini geri çeviren Ziya Şakir, yine onun önerisiyle, Süleyman Nazif’in çıkarmakta olduğu Hak gazetesinde onu kırmamak için bir süre yazdıktan sonra yeniden evine çekilmeyi tercih etti.

Balkan Savaşı 1912 yılında patlar patlamaz, küçük kardeşi Kâzım Şakir ile birlikte Bursa’ya geçti ve gönüllü olarak Bursa Taburu’na katıldı. Bursa Taburu savaşın başında Edirne Kalesi’ne gönderilince, Edirne muhasarası ve savunmasının “bütün fecâat ve mahrûmiyetlerine göğüs germiş” ve bu arada başçavuş rütbesine yükseltilmişti. Nöbet dışında kalan bütün boş zamanlarında günlük olarak “Edirne Muhasarası” notları tutmaya başladı. Kendisinin ilk tefrikası olan “Mechûl Asker”in yanı sıra, “Edirne Müdâfaası” başlıklı geniş tefrikasında da bu günlüklerden fazlasıyla faydalanmıştır. Edirne düştükten sonra, iki buçuk ay kadar yaralı olarak Edirne Hilâl-i Âhmer Hastahanesi’nde Bulgar askerlerinin elinde esir kalmış, yaraları iyice iyileştikten sonra da Bulgar işgali altındaki Edirne’den kaçmayı başararak, İstanbul’a geri gelmiştir. Enver Paşa’nın ünlü Şarköy Çıkartması’na bizzat katılan

Ziya Şakir, Edirne'nin Bulga işgalinden kurtuluşuna da şahitlik etmiştir. Savaştan sonra İstanbul'a yeniden geri döndüğünde, Talat Paşa onu bu sefer Ertuğrul gazetesinin başına geçmek üzere Bursa'ya göndermişti.

Birinci Dünya Savaşı başlayınca, Bursa'da Menzil Hat Müfettişliği ve Merkez İnzibat Kıt'ası Kumandanlığı yaptı. Bir yandan başyazarlığını da yapmakta olduğu Ertuğrul gazetesini çıkarıyor, diğer yandan da sayıları giderek artmakta olan asker kaçaklarına karşı amansız bir mücadele yürütüyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Orduları'nın yenilgisiyle bitip, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra, Sultan Vahdeddin ve İstanbul hükümetlerinin başlatmış olduğu İttihâdçı avından Ziya Şakir de payına düşeni aldı. Bursa'dan kaçıp Bilecik ve Geyve taraflarında saklandı, nihayet Arifiye civarlarında yakalandı. Önce İstanbul'a, daha sonra da yargılanmak üzere Bursa'ya getirildi. Yargılanmanın sonucunda Eskişehir'e sürgüne gönderildiyse de, Erzurum Kongresi'nin toplanmasının ve Milli Mücadele'nin fiilen başlamasının hemen ardından, Eskişehir'deki diğer Bursa'lı İttihâdçılar Hakkı Baha Bey ve Bursa Mebusu Ahmed Efendi ile birlikte gizlice Bursa'ya geri döndü. Sultan Vahdedddin'in Bursa'ya vali olarak atamış olduğu İhtilâfçı Nemrûd (Kürd) Mustafa'nın 25-30 kadar genç İttihâdçı tarafından vilayetten zorla alınıp Mudanya'dan tekme tokat vapura bindirilmesi ve İstanbul'a geri gönderilmesi eyleminde yer alan İttihâdçılar'dan birisi de Ziya Şakir'den başkası değildir. Bu olaydan birkaç gün sonra Bursa Müdâfaa-i Hukûk Cemiyeti kuruldu, cemiyetin "irşâd ve istihbârât şubesi" şefliğine de Ziya Şakir getirildi. Cemiyet namına bir yandan Mudanya üzerinden Anadolu'ya geçmek isteyen vatanse-

verlere önderlik ve rehberlik ediyor, diğer yandan da Ertuğrul gazetesinde İstanbul hükümetleri ve bilhassa Damad Ferid hükümeti aleyhinde yazılar yayınlayarak, Bursa'da basılan gazetelerin bir kısmını da el altından İstanbul'a gönderiyordu. Önce Kuvva-yı Milliye ile çalışmak üzere Soma Cephesi'ne gitti. Ancak, daha sonra Bursa'nın boşaltılması kararlaştırınca, Ankara'ya geçti ve Sivas'ta yeni kurulmakta olan Temyiz Mahkemesi'nin İstidâ' Şubesi Başkatipliği'ni üstlendi. Bu görevde dört ay kadar çalıştıktan sonra istifa edip Ankara'ya geri döndü, bir yandan serbest avukatlık yapmaya, bir yandan da İrâde-i Milliye gazetesinde yazılar yazmaya başladı. Sivas'ta bulunduğu sürede Amerikalılar'ın ilgisini çekince, Sinop ile Sivas arasında yapılması planlanan ancak hiçbir zaman gerçekleştirilemeyecek olan, Chester Demiryolu İmtiyazı Projesi'nde çalışmaya başladı. Milli Mücadele başarıyla sonuçlanıp da Cumhuriyet ilan edilince, çoktan beri hasretini çektiği İstanbul'a geri döndü. Mütareke İstanbulu'nun değişen koşullarında bir türlü aradığını bulamadığı için, İnhisarlar İdâresi'ne girdi, önce Diyarbakır, sonra da Antep'te görevlendirildi.

Yeni harflerin kabulünden bir yıl kadar sonra, 22 Kasım 1929 günü, Ziya Şakir'in ilk tefrikası olan "Mechûl Asker" in ilk bölümü Vakit gazetesinde yayınlandı. Bu arada, İnhisar İdâresi'ndeki görevi de İstanbul'a nakledilmişti. "Mechûl Asker" in tefrikası sürerken, Son Posta gazetesinde Ermeni İsyancıları ve Tehciri'ni ele alan "Kan Dalgası" tefrikası yayınlanmaya başladı. Bu iki tefrikanın yayını sürerken, yeni çıkarılacak olan Yeni Gün gazetesinde yayınlanmak üzere "Bektaşılık" tefrikasını kaleme almaya çoktan başlamıştı bile. Son Posta gazetesi Ziya Şakir'in tarih tefrikalarının

başlıca adresi olmuştur. Bu gazetede birbiri ardına o kadar çok sayıda tefrikası yayınlanmaya başlamıştır ki, bir süre sonra Ziya Şakir bu gazetede çıkan bazı tefrikalarını adının son harflerinden oluşan “A.R.” imzasıyla yayınlamak durumunda kalmıştı. Yirmi sene zarfında, çoğu tefrika halinde yayınlanmış, onlarcası da sonradan kitap haline getirilmiş olan toplam 140’tan fazla esere imza atmış “velûd,” yani verimli bir yazardır. Ayrıca, çeşitli imzalar altında farklı dergilerde yayınlanmış binden fazla tarih makalesi bulunmaktadır. Bu makaleleri için, bir repörtajında “Ziya Şakir’in muhtelif gazete ve mecmualarda intişar etmiş olan bine yakın tarihi makalesi toplanacak olursa, tarihin hurda (ayrıntılı) bahis ve hadiselerine aid mühim külliyyat husule gelir” dediği bilinmektedir. Ziya Şakir’in Yüksek Ticaret Mektebi mezunlarından Hasan Eryüksel’e vermiş olduğu bu kapsamlı repörtaj, 1949 yılında Anıl Matbaası tarafından Ziya Şakir: Hayatı ve Eserleri başlığıyla yayınlamıştır.

Ziya Şakir’in eserleri yalnızca tefrika tarih araştırması ve tarihi romanlar ile sınırlı değildir. Mısır’da genç yaşta tanışmış olduğu sinema dünyası da her zaman ilgisini çekmeye devam etmiştir. Trablusgarb Harbi başlayınca çekilmeden kalan “Sultanın Gözdesi” senaryosunun ardından senaryolar yazmaya devam etmiş, beyaz perdeye aktarılmış olan ilk senaryosu “Çanakkale Geçilmez!” filmi dönemin gişe rekorlarını kırmıştır. “Allah’ın Cenneti” filmi çok rağbet görmüş, Atatürk’ün son günlerini ve cenaze merasimini anlatan “Ebedi Meşale” filmi ise izleyici rekorları kırmıştır. İstanbul’da ve Paris stüdyolarında çekilmiş olan “Beyaz Esire,” Balkanlar, Mısır ve Hindistan’da büyük ilgi görmüş, ancak yurda girişi yasaklanmış olduğu için Türk seyircilere bir türlü ulaşamamıştır. Ziya Şakir’in “Nasred-

din Hoca” adlı basılmış bir senaryosu ve “Hatay Yıldızı,” “Atatürk’ün Çocukları,” “Ruhlar Mucizesi” ve “Sarı Kurde-la” isimli basılmamış film senaryoları da vardır.

Ziya Şakir’in basılmış kitaplarının çoğunluğu II. Dünya Savaşı yıllarında Muallim Fuad Gücüyener tarafından kurulmuş olan Anadolu Kitap Deposu tarafından basılmıştır. Aynı yıllardan itibaren İstanbul Çemberlitaş civarında oturmaya başlayan, Ziya Şakir, 1959 yılında gözlerini yaşama kapamıştır.

Araştırmacı ve Edebi Kişiliği

Ziya Şakir’in edebiyatçı kişiliğiyle tarihçi kimliği içiçe örölmüş gibidir. Hayatı boyunca tarih ile ilgili araştırmalar yapmış, belge ve bilgi toplamaya gayret etmiştir. Eserlerinin listesinden de açıkça anlaşılacağı üzere, Ziya Şakir tarih araştırmacısı olarak ilgisini üç konu başlığı üzerine yoğunlaştırmış gibidir: İslamiyet’in ilk yüzyılı ve İslam tarihinin önde gelen kişiliklerinin yaşam öyküleri, Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyılındaki “yakın tarih”i, ve Orta Asya Türk dünyasının önde gelen kişilikleri.

Ziya Şakir’in İslam Tarihi üzerine yazdıkları arasında, “Kerbela Vak’ası,” “Bektaşılık,” “Allah’ın Arslanı Ali,” “Asr-ı Saâdetde İslam Ordusunun Harbleri,” “Hazret-i Muhammed’in Husûsî, İctimâ’î ve İlmî Hayatı” ve “Hazret-i Fatima” gibi tefrikalar ön plana çıkmaktadır. Yakın Tarih çalışmaları arasında, “Otuz Sene Evvel Bizi İdare Edenler,” beş kısım halinde tefrika edilmiş olan “İttihâd ve Terakkî Tarihi,” “Sultan Reşad ve İttihâdçılar,” “Beşinci Murad,” iki kısım halinde tefrika edilmiş olan “Osmanlı Hanedanı Göçerken,” “Cihan Harbine Nasıl Girdik?” ve “Cihan Harbini

Nasıl İdare Ettik?” en fazla dikkat çeken çalışmalarıdır. Sultan II. Abdülhamid döneminde hakkında verilmiş olan bir jurnal sonucunda Bursa’ya gitmek, İttihâdçı olmasına rağmen İttihâd ve Terakkî döneminde Mısır’a kaçmak ve Kastamonu ve Sinop’da da sürgün hayatı yaşamak zorunda kalmış olduğu için, Sultan II. Abdülhamid’in istibdâd yılları (1876-1909) ile İttihâd ve Terakkî Cemiyeti liderliğindeki II. Meşrutiyet dönemi üzerine uzmanlaşmış bir araştırmacı gazeteci olarak ün salmıştır.

Orta Asya Türk dünyasının tarihi kişilikleri arasında, “Avaroğlu,” “Üç Bozatlı: Timurlenk,” “Oğuz Han,” “Cengiz Han” ve “Kubilay Hakan” gibi tefrikaları burada sayılmaya değer.

Ziya Şakir’in edebiyat dalında verdiği ürünlerin de içeriği genellikle tarih ile alakalıdır. “Gavur Mehmed’in Maceraları,” “Kara Cehennem,” “Hilâl ve Zambak,” “Ölüm Mangası,” “Hatice Sultan,” “Üç Bozatlı,” “Kırık Madalya,” “Baysan” ve “Çayır Güzeli” önemli tarihi romanları arasında sayılmalıdır. Burada yeri gelmişken, Ziya Şakir’in çoğu eski harflerle yayınlanmış olan ilk roman denemelerinin hemen tamamının “Z. Melek” ve “Bahtiyar Frenkligil” gibi takma adlarla veya imzasız olarak yayınlanmış olduğunu da hatırlatalım.

Ziya Şakir’i günümüzde pek moda olan “araştırmacı gazetecilik” mesleğinin kurucularından ve öncülerinden birisi olarak ele almak gerekir. Son derece “velûd,” yani verimli bir yazar olan Ziya Şakir’in çeşitli konularda ve farklı alanlardaki tefrikaları aynı anda kaleme alma becerisini gösterebilmiş nadir yazarlardan birisi olduğu biliniyor. Tefrika eserlerini araştırmasını tamamladıktan sonra evine

çekilip kaleme aldığını, ve kitap tamamlanmadan tefrika olarak neşrine başlanmasına da izin vermediğini biliyoruz. Bu da, onun tefrika eserlerinin “tefrika eser” özelliklerini taşımasını engellemiştir.

Bilindiği üzere, Osmanlı ve Türk basınında tefrika yazarları eserlerini tefrika ilerledikçe yazmaya devam ederler ve okuyuculardan gelen tepkilere göre tefrikanın akışını ve olayların niteliğini sürekli değiştirirlerdi. Ziya Şakir ise tefrika edilecek eserini bitirmeden gazeteye teslim etmemekle ünlü bir yazardır. Bu nedenle, Ziya Şakir’in tefrikalarının kitap olarak yayına hazırlanması büyük zahmet gerektirmemektedir. “Tefrika eser”lerin ikinci bir özelliği de tefrika yazarlarının ücretlerinin günlük yayınlanan satır başına göre hesaplanarak, gündelik olarak ödenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu günlük ödeme şekli, tefrika eser yazarlarının eserlerini “pehlivan tefrikası” gibi uzatıkça uzatmalarına, daha fazla para kazanabilmek için akla hayale bile gelmeyecek yöntemlere başvurmalarına da yol açmaktadır. Örneğin, yirminci asır Türk edebiyatında romancıların manzara ve karakter tahlillerine büyük yer ayırmaları geleneği vardır. Bazen pencereden içeri dolan ışık hüzmelerinin yarattığı ışık oyunlarının veya perdenin camdan içeri dolan havayla çırpınarak dalgalanışının günler boyunca anlatılması gibi biraz anlamsız kaçan ve uzun uzadıya girilen aşırı uzun ve ayrıntılı tahliller tefrika eserleri doldurmuşlardır. Bu gibi tasvirler, aslında eseri tefrika olarak yayınlanmakta olan romancının ya o günkü kısmı yetiştiremediğinden romanın tefrikasının aksamaması için yer verdiği ara parçalardan oluşmakta, ya da yazarın para kazanma hırsıyla romanın tefrikasının “pehlivan tefrikası gibi” uzadıkça uzamasını sağlamaya çalışmasından

kaynaklanmaktadır. Yaşamında yazarlıktan başka gelirleri de olduğu anlaşılan, kendisi için “yazılarında hiçbir maddi ihtirasa kapılmamıştır” dedirten ve her zaman maddi açıdan kalemine muhtaç olmamakla övündüğü bilinen Ziya Şakir’in tefrikalarında bu “ma’badı var” durumu asla gözükmez.

Ziya Şakir’in iyi bir araştırmacı, tarih okuyucusu, edebiyatçı ve en önemli özgün eserler veren bir yazar olduğuna da burada sırası gelmişken değinmek gerekir. Ziya Şakir’in eserleri o dönemin ünlü terkibiyle “te’lif ve tercüme” yani Batılı bir kaynaktan Türkçe’leştirerek yapılmış birer adaptasyon çalışması değildir. Batılı kaynaklardan tercüme yaptığında hemen kaynak ve yöntem belirtir, kendi özgün araştırmalarını ve fikirlerini kendi özgün cümleleriyle yazan özgün bir yazardır. Dönemi itibarıyla ondan bugünkü modern dipnotlama ve kaynak gösterme kurallarına harfiyyen uymasını beklemek haksızlık olur. Ancak, iyice kapsamlı okunduğunda, kitaplarının temel kaynaklarına hep değinmiş olduğunu, uyguladığı yöntemi okurlarına her zaman kısaca aktarmış olduğunu gözlemleyebiliriz. Ziya Şakir kendi değer yargılarını hiç saklamadan okuyucularına açıklıkla sunan, kendi bildiğini okura mutlak gerçekmiş gibi aktaran, okurunu kendisi gibi düşünmeye teşvik eden, siyasi propagandadan çok siyasi ajitasyona değer veren bir dönem yazarıdır. Objektif olmak gibi bir kaygısı hiç yoktur. Döneminin önde gelen hemen bütün tarih yazarları için geçerli olduğu gibi, onun bu özelliği de eserleri okunur ve okutulurken kesinlikle göz önünde bulundurulmalıdır.

Ziya Şakir döneminin halk diliyle yazmayı seçmiş bir yazardır. Yazılarını Arapça ve Farsça tamlamalar, süslü

deyişler ve upuzun cümleler ile kaleme almaya bayılan Osmanlı aydınlarından dil açısından da kolaylıkla ayrılır. Havass'ın değil, Avam'ın sesi olmayı seçmiş, dil bilen ve sofistike yazılardan hoşlanan aydınlara seslenmektense, kitlelere hitap etmeyi her zaman tercih etmiştir. Bu yazıda bilerek kullanmış olduğum “yakayı sıyırmak,” “kapağı atmak” gibi pek çok canlı deyim onun lügatinde de yer almaktadır. Dilinin çok sade oluşu onu günümüz okurları için hâlâ okunur kılmakta, küçük istisnalar dışında dilinin yeniden sadeleştirilmesine zaten hiç gerek kalmamaktadır. Dilinin sade ve anlaşılır oluşu, Ziya Şakir'in pek çok Osmanlı aydını ve yazarının aksine bugün de keyifle okunabilmesini sağlamaktadır. Tefrika ve basılı eserlerinin tamamının 1928 tarihli harf devriminden sonra yeni harflerle basılmış olması da Ziya Şakir'in dil açısından unutulup kalmamış olmasına yardımcı olmuştur.

Abdülhamid Dönemi

Ziya Şakir'in Sultan Hamid ve İmparator Mikado kitabı, Osmanlı padişahı Sultan II. Abdülhamid'i dönemin Japon İmparatoru Mikado ile karşılaştırarak, onu “karşılaştırmalı tarih” alanında da bir ilk olmaya doğru götürüyor. Osmanlı ve Japon tarihinden seçilmiş bu iki çağdaş mutlaki hükümdar portresinin karşılaştırılması, Avrupai Batı modeli modernleşme karşısında doğulu iki “müstebid” yani mutlakiyetçi hükümdarın direniş çabalarını gözler önüne seriyor. Kitap ayrıca bu iki “Doğulu” hükümdarın birbirlerinden nasıl etkilendiklerini ve Batılı güçler karşısında direnebilmek için birlikte nasıl yollar aramış olduklarının ayrıntılı bir hikayesi. Bu anlatının

temelinde, Sultan II. Abdülhamid'in Japonya'yı ziyaret etmesi için göndermiş olduğu Ertuğrul Fırkateyni'nin, Japon halk inanışında Japonya'yı dış güçlerden koruduğuna inanılan Kamikaze rüzgarlarına dayanamayarak, dönüş yolunda batışının hazin öyküsünü de bulacaksınız. Sultan II. Abdülhamid'in ilgisini Japonya'ya çeken şey ise aslında Japonlar'ın yirminci asrın ilk çeyreğinde göstermiş oldukları inanılmaz büyük askeri başarılarıdır. Mançurya'nın Japon işgaline girmesiyle sonuçlanan Çin – Japon savaşı; 1905 yılında Rusya'da ilk sosyalist devrimin gerçekleşmesi ile sonuçlanan ünlü Japon – Rus Harbi, Osmanlı sarayını derinden etkilemiş olmalıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılı bir güç olarak algılanan Rusya'nın “küçük ve uzak” bir ada ülkesi olan Japonya karşısında almış olduğu askeri hezimet, Osmanlı İmparatorluğu'nun “el-gâzi” mahlaslı hükümdarı Sultan II. Abdülhamid'i günümüzün moda deyiimiyle “Japon modeli”nin sırlarını öğrenmeye itmiş görünüyor. Osmanlı İmparatorluğu'nu yapılan son yedi savaşta büyük hezimetlere uğratmış ve yedinci yenilgide Sultan II. Abdülhamid'in saltanatının ilk yıllarını kabusa çevirmiş olan Rusya Çarlığı, Japonya karşısında yenilip küçük duruma düşünce, Sultan II. Abdülhamid de bu durumdan bazı dersler çıkarmanın gereğini hissetmiş olmalı.

Yirmi beş yıl kadar önce genç bir master tezi yazarı olarak keşfetmiş olduğum ve derslerimde öğrencilerime şevkle tanıttığım Ziya Şakir hazinesi, artık yeniden kendi okuyucularıyla buluşuyor. Keyifli bir Ziya Şakir okuması dilerim...

JAPONYA'YI NASIL ÖĞRENDİK?

Sultan Aziz devrinin ilk zamanlarına kadar, yeryüzünde Japon namında bir millet ve Japonya adını taşıyan bir hükûmet olduğundan haberdar değildik.

Elimizde bulunan Türk tarihleri, Cengiz'in torunu Kubilây Hakan'ın Japonya'ya yaptığı büyük akına dair hiçbir şey yazmıyorlardı. Japonya'nın varlığını bildiren bir tarih ve coğrafya kitabımız da yoktu.

Ancak ecnebi (*yabancı*) kitap ve gazetelerini okuyan, İstanbul'a gelen ecnebi tüccar ve siyasi memurlar ile temaslarda bulunan bazı münevverlerimiz (*aydınlarımız*), Japonya hakkında pek müphem (*belirsiz*) şeyler öğrenmişlerdi. Fakat bütün öğrendikleri de, "Büyük Okyanus'ta ve Çin ülkesinin karşısında, şimalden cenuba doğru inen büyüklü küçüklü adalarda kısa boylu, çekik gözlü, sarı benizli, seyrek sakallı bir takım insanlar yaşadığına; fakat bunlar, yabancılarla ihtilât

etmek (*karişmak istemediklerinden*), yakın zamanlara kadar memleketlerine hiçbir Avrupalı ve Amerikalıya ayak bastırmadıklarına... Ancak son zamanlarda, bir Amerika filosunun zoru ile yabancı tüccarlarla ticaret işlerine başladıklarına” dair pek kısa bilgiden ibaretti.

Hac mevsiminde, İslam âleminin her tarafından Mekke’ye gelen hacılar arasında, birçok Çin hacıları da bulunuyordu. Bizim hacılarımızdan bazı münevver zevat(*kişiler*), bunlarla temaslarda bulunmak fırsatını kaçırmıyorlardı. Çin’in “ulema” zümresine dâhil olan ve Arapçaya iyice vâkıf bulunan hacıların, “Çin” diyarı hakkında verdikleri tarihî ve coğrafi malûmatı, büyük bir zevk ve lezzetle dinliyorlardı.

Bu Çin hacıları da, Sarıdeniz’in karşı yakasında, kendilerine komşuluk eden, minimini vücutlu insanlardan mürekkep bir millet yaşadığından, pek cesur ve çok kuvvetli bünyeye malik olan bu sarı benizli, ufak tefek insanların güneşe taptıklarından ve bir aralık küçük kayıklarla Çin sahillerine saldırarak müthiş tahribat yaptıklarından bahsediyorlardı.

Bizim hacılar, bu malûmata çok ehemmiyet veriyorlar:

— Şu halde, Kur’an-ı Kerim’de zikri geçen “Ben-i Asfar”¹a mensup “Ye’cûc ve Me’cûc²” kavmi, bunlar olsa gerek, diyorlar ve bu mesele etrafında, bir sürü tefsirler ve mütalealar yürütüyorlardı.

Fakat ne münevverlerin edindikleri malûmat ne de hacılar tarafından yürütülen mütalealar, halk arasında

1- Ben-i Asfar: Rumlar

2- İncil’de ve Tevrat’ta “Gog ve Magog” olarak anılan Ye’cûc ve Me’cûc, kıyamet kopacağı zaman ortaya çıkacağı bildirilen bir topluluğun adıdır.

yayılmış değildi. İstanbul halkı, Japonya'nın varlığını ilk defa olarak, 1283-1866 tarihinde Çörçil isminde bir İngiliz tarafından Türkçe olarak İstanbul'da neşredilen Ruzname-i Ceride-i Havadis³ isimindeki gazeteden öğrendi.

Cuma ve pazar günlerinden maada (*hariç*), haftanın beş günü intişar eden (*çıkan*) bu gazetenin 513'üncü sayısının 4'üncü sayfasının birinci sütununa, aşağıdaki havadis dercedilmişti ki, bugünkü dile göre biraz tadil suretiyle mânası şudur:

Çin'in batı tarafında kâin Japonya adaları ahalisi şimdiye kadar yabancılarla ihtilât etmeyip (kaynaşmayıp) vahşet halinde idiler. Bundan bir hayli vakit evvel Felemenklileri tanımışlardı. Yakın vakte gelinceye değin, yeryüzünde kendilerinden başka bir de yalnız Felemenk⁴ devleti bulunduğunu itikadında idiler. Yedi, sekiz sene evvel İngiliz ve Fransızları öğrenip yavaş yavaş diğer milletlerle ihtilâta (karışmaya) başlamışlar ise de, vahşetin karanlık gecesinden çıkıp henüz cihanın her tarafını dünya gözü ile görmemişlerdir. Japonya hükümdarı geçenlerde İngilizlerden bir vapur satın alarak ve içine bazı Japon memur ve zabitlerini bindirerek, keşif ve muayene maksadı ile dünyanın beş kıtasını gezip dolaşmaya ve mümkün oldukça gördüklerini raporlarla bildirmeye memur etmiş olduğunu gazeteler yazıyor.

Mister Çörçil'in, İngiliz gazetelerine atfen verdiği bu havadis, halkı pek o kadar alâkadar etmedi.

3- Özel teşebbüsün çıkardığı ilk gazete. 1840 yılında William Churchill adlı bir İngiliz tarafından yayınlanmıştır.

4- Gerek Avrupa, gerek Osmanlı tarihinde Felemenk terimi, 16. Yüzyıl'ın ortasından beri Burgonya Dukalığı çevresini meydana getiren 17 eyaleti içeren geniş bir bölgeyi tanımlar.

Bu satırları okuyanlara sadece yeryüzünde “Japonya” isminde bir yer mevcut olduğunu öğretti.

Aradan çok geçmeden, aynı gazete de şu havadis çıktı:

Japonya Hükümdarı, Taykon vefat etmiştir. Bu hükümdarın, kendinden evvel gelenlerin yoluna gitmeyip, Avrupa devletleri ile dostluk kurmayı arzu ettiğini rivayet ediyorlar.

Bu havadise de kimse ehemmiyet vermedi. Çünkü ölen hükümdar, henüz Türklerce tanınmış bir şahsiyet değildi.

Fakat yine bu gazetenin 1283-1866 senesi teşrinisanı (kasım) ayının 29’uncu günü intişar edern (yayınlanan) 551’inci numaralı nüshasındaki bir fıkra, bütün nazarları (dikkatleri) üzerine çekti ve İstanbul’da, günlerce devam eden bir dedikodu mevzuu (konusu) teşkil etti. Bu fıkra da, şu satırlar vardı:

Japonya’nın ruhanî hükümdarı geçenlerde vefat etmiş olduğundan, ahirette dahi kendisinin hizmetinde bulunmak gibi bâtil bir arzu ile dairesi halkından pek çoğu kendilerini öldürmüş oldukları gibi, memleketin büyüklerinden sekiz on kişi de bu şerefe nail olmak (erişmek) için cismani hükümdara arzuhal (dilekçe) vermişlerdir. Hükümdar bunlardan yalnız beşine ruhsat (izin) vermiş ve bunlar da, bu büyük inateye (lütufa) kavuştuklarından dolayı, teşekkür ederek kendi elleri ile keskin kılıçları karınlarına sokmuşlar ve canlarına kıymışlardır.

Havadis müthişti. Nitekim gazetenin sahibi Mister Çörcil'in bile bu dehşete kapıldığı hissediliyordu. Çünkü bu havadisın altında gazete tarafından yazılmış olan şöyle bir mütalaa (yorum) görölüyordu:

Bu yolda fikirlerin ne derece bâtil olduğunu tarife gerek yoktur. Hindistan'da dahi, gerek bu usul ve gerek kocasının vefatında karısının kendisini yakmak kuralı yakın vakte kadar varken, İngiltere devleti bu uygunsuz halleri güç hal ile yasaklamıştır.

Hatta Japonya'da bir adam, diğerine: "Şimdi, senin için kendimi telef ederim", demiş olsa, o kimse, kanı üzerinde kalır korkusu ile her ne isterse ederse gereğini yerine getirmektedir.

Gerek fıkranın aslı ve gerek gazetenin mütalaa-sı (yorumu), İstanbul halkını günlerce oyalayacak bir mevzu teşkil etti.

Vakıa İstanbul halkı, bağlandıkları kuvvetlere karşı her türlü sevginin ve fedakârlığın yapılabileceğini bilmiyor değillerdi. Hatta Hindistan'da ölen kocaların sadık ve vefakâr zevcelerinin, kendi arzuları ile bir odun yığını üzerine çıkararak, hiçbir şikâyet göstermeden yanıp kül olduklarını da işitmişlerdi. Fakat ölmüş bir hükümdara ahirette de hizmet edebilmek maksadıyla karınlarına birer keskin kılıç sokup kendini öldürmeyi, lüzumundan pek çok fazla bir fedakârlık telâkki etmişler ve bu meseleyi uzun uzadıya münakaşalardan sonra, şu hükmü vermişlerdi:

— Demek ki bu Japonya denilen memlekette yaşayan insanlar, hayatı hiçe sayıyorlar. Gerek sevdiklerine

ve gerek kızdıklarına karşı, keskin bir kılıçla, tıpkı bir elma keser gibi, kendilerini ikiye biçiveriyorlar. Ahir zamanda, yeryüzünü kaplayacak olan boyları kısa, sakalları köse, renkleri sarı, “Ben-i Asfar’a” mensup “Ye’cûc, Me’cûc” denilen kavim, sakın bunlar olmasın!

***

Gazete sahibi Mister Çörçil, Japonya’ya karşı halkta bir alâka uyandığını görür görmez, bu fırsatı kaçırmak istemedi. Evvelâ ölen hükümdar hakkında, Japon hükümeti tarafından Japon halkına hitaben neşredilen (yayınlanan) resmî tebliği sütunlarına geçirdi. Bu tebliğ-de şu satırlar vardı:

“Japonya hükümdarının geçende vefat etmesi üzerine, hükümet tarafından şöyle bir ilân neşrolunmuştur (yayınlanmıştır):

Koyo Sama⁵ hâkimimiz, bir müddettir keyifsizdi. Verilen ilâçların iyi bir tesirini göremeyerek, geçen Ağustos’un 29’uncu günü sabah erkenden Osaka nam mevkide vefat etti. Hükümdarlık makamına Şat Su Baş Çiğinegon⁶ geçirildi.

5- İmparator Komei, asıl adı Osahito’dur. İmparator meiji tarafından “ko-meı” diye anılmıştır. 10 Mart 1846’da taç giymiş, 30 Ocak 1867 yılında 35 yaşında ölmüştür.

6- İmparator Meiji - Komei’nin ikinci oğluydu. 1860’ta veliaht prens ilan edildi. Babasının ölümü üzerine 1867’de tahta çıktı. Ertesi yıl samurayların yardımıyla Tokugava şogunluğuna son vererek yönetimi fiilen eline aldı. Babasının aksine modernleşme akımını destekleyerek Japonya’yı Batılaşma yoluna sokan Beş Maddelik Ant’ı yayımladı (1868). Feodal toprak düzeninin kaldırılması (1871), yeni bir okul sisteminin kurulması (1872), hükümette kabine sisteminin benimsenmesi (1885), Meiji Anayasası’nın yürürlüğe konması (1889), bir parlamento oluşturulması (1890) gibi köklü yenilikleri onayladı. Birinci Çin-Japon Savaşı (1894- 1895) ve Rus - Japon

Ölen “Koyo Sama” hakkında matem tutmak lâzım olduğundan, muvakkat (geçici) bir müddet için umum yapılar paydos edilmiş, çilingir, demirci ve doğramacı dükkânları kapanmıştır. Vesair bu gibi gürültülü şeyler yapan yerler, hamamlar ve çalgılar tatil edilecektir. Güneş battıktan sonra herkes evinin kapısını açık bırakacak, kapısız bulunan virane gibi yerlere de geçici birer kap yapılacaktır.

Bundan başka, sokaklara nâzır (bakan) pencere kepenklerinin kaldırılması ve perdelerinin indirilmesi ve kapı önlerinde birer, ikişer kova su bulundurulması lâzımdır. Fırınların güneş battıktan sonra açılması caizdir (uygundur). Ancak kavga ve dövüş tamamıyla yasaktır.

Gazetede, Japonya hükümetinin bu resmî tebliğini okuyanlar, Japon milletinin dinî itikatlarına (inançlarına) dair epeyce bir şeyler öğrenmiş oluyorlar ve artık Japonya’ya ait havadislere alâka gösteriyorlardı.

***

Böylece Japonya’ya ait havadisler de, ehemmiyet kesbetmeye (önem kazanmaya) başlamıştı. Artık Japonlarla sık sık temas gelmeye başlayan Avrupalılar, oradaki görüş ve tetkiklerine dair kendi gazetelerinde yazılar yazıyorlar, bizim gazeteler de bunlardan bazılarını sütunlarına geçiriyorlardı.

Savaşı’nda (1904- 1905) etkin rol oynadı. 1910’da Kore’nin Japonya’ya ilhakıyla ilgili bir ferman çıkardı. Yaşam biçimiyle de Batı düşünce ve buluşlarının Japon kültürü temeli üzerine oturtulmasına örnek olan Meiji’nin geleneksel Japon tarzında yazdığı 100 bin kadar şiiri vardır.

O tarihte İskenderiye şehrinde basılan Vekayi-i Mısıriye isimindeki gazetede çıkan uzun bir makale, bizim Ceride-i Havadis'in sütunlarına geçirildi. Bu makalede, büyük bir süratle terakki eden Japon milletinin, gösterdiği feyiz eserleri tasvir edildikten sonra, yeni Japon İmparatoru "Kugyö"⁷nün emri ile Osaka valisinin, oradaki ecnebilerin şerefine verdiği bir çaylı danstan bahsediliyordu.

Bu makale, çok uzun ve gayet karışık bir ifade ile yazılmış olduğu için, aynen nakletmekten, vazgeçiyorum. Ancak, Japonların o tarihteki hallerini anlayabilmek için, bazı mühim kısımlarını nakletmeyi faydalı buluyorum:

Bu çaylı dansa davet edilen zat, müşahedelerini (görüşlerini) yazarken, İmparatorun emri ile kendisine davetname getiren zabitin evine gelişini şöyle tarif ediyor:

İmparatorun maiyeti zabitlerinden olan bu zat, pilâkin denilen bir nevi tahtırevana binmiş olarak geliyor ve maiyetinde de, yirmi nefer süvari bulunuyor. Süvarilerin, göğüs ve yan taraflarında ince demirden zırhlar vardır. "Karabina"⁸ sistemindeki tüfekleri, atlarının eyerlerine asılmıştır. Boyunlarına takılmış olan kılıçları, sol taraflarından sarkıyor. Elllerinde de, uzunca bir mızrak bulunuyor.

Tahtırevan, davetiye sahibinin kapısında durunca, ev sahibi zabiti istikbal için kapıya iniyor. Uşaklarına emrederek, tahtırevanla ev kapısı arasına bir halı yaydı-

---

7- Kugyö güçlü erkek anlamına gelen İmparator Meiji döneminde kullanılan terim.

8- Tüfeğe veya muskete benzer ancak daha kısa ve daha güçsüz ateşli silah.

rıyor. Zabit, kendi uşaklarından birinin sırtına basarak tahtırevandan iniyor. Mütebessim bir çehre ile eğilerek:

“Çin Çin,” diye, selâm veriyor, İmparatorun emri ile getirmiş olduğu davetnameyi ev sahibine takdim ediyor.

Avrupalılar, Japonların bu nazikâne davetinden çok memnun oluyorlar. Bu davete aynı nezaketle icabet edebilmek için toplanıyorlar. Verilecek danslı çay, resmî bir mahiyette olduğu için, davete nasıl bir kıyafetle gidilmek lâzım geldiğini müzakereye (görüşmeye) başlıyorlar.

Resmî sıfata sahip olanların, üniformalarla, tüccar ve saire gibi üniforması olmayanların da, siyah setre, dar ve kısa pantolon, uzun konçlu siyah çorap, parlak tokalı iskarpin giymelerine karar veriyorlar. Fakat ne olur, ne olmaz diye, - o zamanın modası icabından olarak - bellerine sardıkları siyah ipek kuşağın arasına da birer revolver yerleştirmeyi ihtiyata muvafık (tedbire uygun) görüyorlar. Çünkü Japonlar, henüz ecnebilere (yabancılar) layıkıyla ısınamamışlardır. Daha hâlâ yabancılara “barbar” gözü ile bakıyorlar ve ancak, zahiren saygı ve nezaket gösteriyorlar.

Yalnız, düşünülecek bir mesele var. Japonlar, temizlik hususunda son derece titiz adamlar. Sokak ayak-kabıları ile evlerine girmiyorlar. Danslı çayı veren valinin salonuna da, pek tabiidir ki, sokak pabuçları ile girilemeyecektir. Hâlbuki bir Avrupalının, pabuçlarını çıkararak çorapla gezmesi ve bilhassa dans etmesi, mümkün değildir. Müzakere esnasında bunu da düşünüyorlar. Giyecekleri parlak tokalı iskarpinin üzerine

ayrıca bir kundura yaptırıp giymeyi valinin salonuna girerken bu kunduraları çıkarıp iskarpinle kalmayı muvafık görüyorlar.

Nihayet, davet gecesi geliyor. Ortalık kararırken davetliler, -sekiz hamal tarafından omuzda taşınan- birer tahtırevana biniyorlar. Ecnebilerin gelişlerini seyretmek için, valinin kapısının önüne toplanmış olan halkın arasından geçerek konağın bahçesine giriyorlar.

Bahçe, harikulade lâtiftir. Her taraf, nadide çiçeklerle süslenmiştir. Bu çiçeklerin arasında, taştan yapılmış kocaman heykeller vardır ve bunlar, mabudların timsalleridir.

Bahçedeki yolun iki tarafında, muhtelif renkte parlak kumaşlardan uzun entariler giymiş askerler ve zabıtlar duruyor. Bunlar, sağ ve sol taraflarına birer kılıç asmışlardır. Başlarında, altın yaldızlı taslar ve bellerinden yukarıda da zırhlı birer yelek vardır.

Bahçedeki koca konak, üçe ayrılmıştır. Birincisi, kadınlara mahsus olan harem dairesidir ki, -makale sahibinin rivayetine nazaran- bu daireye, “Nazlı uyku sarayı” deniliyor İkinci daireyi “Daimyos” adı verilen, valinin resmî ikametgâhı teşkil ediyor. Üçüncü daire de valinin maiyet memurlarıyla, adedi yüzleri geçen uşaklara, aşçılara vesair hizmet adamlarına mahsustur.

Davetliler, ipek elbiseli teşrifatçılar tarafından karşılanıyorlar. Kapının önünde, kunduralarını çıkarıyorlar. Bir ayna gibi parlayan cilâh tahtalar üzerinde yürüyerek, her tarafı tertemiz ve nadide çiçeklerle tezyin edilmiş (süslenmiş) olan gayet büyük bir salona giriyorlar.

Program mucibince (gereğince), evvelâ yemek yenilecektir. Fakat ortada umumî sofra olmayıp, her misafir için küçük ve at nalı şeklinde birer masa ihzar edilmiştir (hazırlanmıştır).

Misafirler, birer birer bu masalara yerleşiyorlar. Ve masalarına göz gezdiriyorlar. Önlerinde, gayet ince yapılmış küçük tabaklar, kâseler, çatal makamında kullanılmak için altından, gümüşten ve fildişinden çubuklar vardır. Bunların arasında asıl dikkati celbeden şey, ceviz kabuğundan yapılmış kadehlerdir. Alelade cevizler ortasından ayrılmış, bunlara altın ve gümüşten ayaklar yapılmış. İçleri ve dışları, sanatkârane bir şekilde cilâlanmıştır. Misafirlere, bu zarîf kadehlerle, (Şamşo) sake denilen pirinç rakısı ikram ediliyor.

Fakat bu rakı o kadar sert ki, -makale sahibi- yarım ceviz kabuğu rakı içerken, boğazının cayır cayır yandığını ve midesine de müthiş bir ateş yayıldığını hissediyor. Gözlerinden, yaşlar geliyor.

Yemek listesi, gayet basit: Evvelâ, bir ballı boğaç. Sonra, salçalı yabani öküz eti kızartması, daha sonra, deniz yosunları ile pişirilmiş deniz aygırı haşlaması. Ve nihayet nefis bir dondurma.

Davetliler, önlerindeki çubuklarla yemeyi beceremiyorlar. Japonlar, bunu görür görmez, derhal çatal, bıçak, kaşık getiriyorlar. Bunları evvelce hazırlayıp bulundurduklarından dolayı da ne kadar ince düşünceli ve ihtiyatlı olduklarını gösteriyorlar.

Yemek esnasında, Japon hanende ve sazendeleri tarafından bir musiki faslı devam ediyor. Yemekten sonra, salonun nihayetindeki sahnede rakslar icra ediliyor.

Makalede, burada sona eriyor. Yazar, çay içildiğinden bahsediyor ama dans ediliyor edilmediğine dair bir şey söylemiyor.

Ceride-i Havadis'in neşrettiği (*yayınladığı*) bu makale, İstanbul halkının pek çok dikkatini celbetmiş (*çekmiş*); artık, "çiçekler beldesi" denilen, Japonya'nın, pek efsanevî bir hayatı olduğuna herkes kanaat getirmişti.

Asırlarca bütün yabancılara karşı sınıksız kapılarını kapayan bu esrarlı muhit 1853 senesinde dört harp gemisine kumanda eden Amerika Amiralî Perî'nin tehdidi üzerine, altı limanını ecnebilere açar açmaz bütün Avrupa ve Amerikalılara hayret verdiği gibi onların vasıtası ile yayılan havadisler de bize pek cazip gelmiş ve aramızda büyük bir alâka uyandırmıştı.

Artık, Japonya ile aramızda gerilmiş olan esrar perdeleri, birer birer kalkıyordu. 1289-1872 tarihinde İstanbul'da intişar eden (*yayınlanan*) Hakikat isimindeki gazetenin 11 kânunusani (*ocak*), tarih ve 43 numaralı nüshasında, Japonya hakkında şu malûmat veriliyordu:

Gazete Universal Dogsborg'a, Japonya'nın Yokohama şehrinden yazılan mektup:

Düne gelinceye kadar gaflet uykusunda olan Japon memleketinin bir an evvel medeniyet dairesine girmek için az zaman içinde her milletten fazla terakki edîşi düşünülünce, insana hayret gelir.

Japon hükûmeti, 1854 senesinin martında Amerika hükûmeti ile bir ticaret muahedesi (anlaşması) akdettikten sonra derhal sair milletlerle de münasebetlere

girişti. 1856 tarihinde Nagazaki ve Hokodadi şehirleri, dünyanın en büyük ticaret yerlerinden oldular.

Dokuz sene sonra, Japonya'nın her tarafında medeniyet alâmetleri zuhur etmeye, mektepler açılmaya, ilim fen, sanat, ticaret terakki etmeye, kanun ve nizamlar ıslah ve tekemmül eylemeye başladı.

Ahali, yabancı milletler hakkındaki eski nefretlerini bıraktılar. Avrupahlılarla ticaret münasebetlerini ilerlettiler.

Hükümdar Mikado, devlet ve milletin haline vâkıf olmak için, her nevi debdebe ve ihtişamdan ârî (arınmış) olarak, memleketinde sık sık seyahatler icra ediyor. Bir millet şûrası teşkili kararlaştırılmıştır. Bütün milletvekillerini toplayacak olan bu meclis, önümüzdeki ayda, hükümetin merkezinde açılacak ve müzakerelere başlayacaktır.

Hükümet, medeniyet sahasında çarçabuk ilerlemek için ne mümkünse yapıyor. İmparatorun bir emirnamesi ile esir ticareti şiddetle menedilmiştir. Ve bütün esirlere de hürriyet verilmiştir.

Artık, eski usuldeki binaların yanlarında, Avrupa tarzında taş binalar görünüyor.

Japonlar, yakında açılacak olan Viyana sergisine de iştirak edeceklerdir. Bunun için şimdiden sergide 12 bin metre murabbai (kare) yer kiralandı. Ve Mikado'nun amcası Prens Arisogavatomaya da bizzat riyaset (başkanlık) ettiği otuz kişilik bir komisyonla, sergiye iştirake hazırlanmaya başladı.

Japonya Millet Meclisi reisi Ohovina da, bu komisyona refakat edecektir. Hatta bizzat Mikado'nun dahi sergiyi görmek ve bazı büyük şehirleri gezmek için Avrupa'ya geleceği rivayet edilmektedir.

Sergiye, Japonya'nın her cinsten mamulâtı gönderilecektir. Ve hiç şüphesiz ki, bunlar, görenlere hayret verecektir.

İngiliz gazetesinin yazısı, burada sonuna geliyor, Hadîka Gazetesi⁹ de bu yazıların altına şu kısa mütalâayı dercediyor (yer veriyor):

Artık Japonları, tanımaya ve onların terakki derecelerini öğrenmeye başladık. Bu husustaki düşünce ve mütalâamızı sonraya bıraktık. Yalnız şimdilik şu kadar söyleyelim ki; böyle giderse, dünya yüzünde, bizden cahil, bizden batî (ağır) bir kavim kalmayacak. Yazık ki, medeniyet kisvesini lâbis (giymiş) bulunuyoruz.

Hadîka Gazetesi'nin bu yazıları ve hele sonundaki birkaç satırlık mütalâası, İstanbul halkının her sınıf ve zümresi arasına çarçabuk yayıldı, münevver (aydın) gençler üzerinde, çok mühim bir tesir yaptı.

Avrupa ile Asya'nın birleştiği yerde ve en mühim bir medeniyet merkezinde bulunan Osmanlı hükûmeti dört asırdan beri yerinde sayarken, ancak birkaç sene-den beri dünya medeniyetine karışmış olan Japonya hükûmeti, dev adımları ile yürüyordu. Ve bu yürüyüşü de, bizzat Mikado¹⁰ idare ediyordu.

9- 1872 senesinde Tevfik Ebüzziya girişimi ile çıkartılmaya başlanmış günlük gazete.

10- Eski zamanlarda Japonların imparatorlarına verdikleri unvan: Saray kapısı anlamındadır.

O günlerde, İstanbul'un en yüksek mahfillerinden en hücre köşelerinde, mahalle kahvelerine kadar konuşulan şeyler arasında, Japonya'nın bu seri terakki-si (*ilerlemesi*) ve hele Mikado'nun çarçabuk Meşrutiyet idaresini kabul etmesi başlıca mevzu oluvermişti. Ve padişah Sultan Aziz hakkında şiddetli tenkitlere haklı bir vesile oluyordu.

Meselenin en dikkate şayan olan ciheti şurasıdır ki, Hadîka Gazetesi'nin bu yazıları yalnız halk üzerinde tesir yapmakla kalmamıştı. Bazı saraylarda da mühim bir alâka uyandırmıştı.

O gün Şehzade Hamid Efendi, büyük biraderi Veliaht Murat Efendi'yi ziyaret etmek için, Kadıköy'de, Kurbağalıdere'deki saraya gitmişti.¹¹ Hamid Efendi, intizar (*bekleme*) salonunda beklerken, Murat Efendi elinde o günkü gazete olduğu halde kapıdan girdi ve ilk söz olarak:

— Birader! Bu gazeteyi gördün mü? Dedi ve Hadîka Gazetesi'ni, Şehzade Hamid Efendi'ye verdi.

Hamid Efendi, gazeteyi alarak pencerenin yanına doğru çekildi. Ayakta durup okuduktan sonra, dudaklarında beliren manalı bir tebessümle gazeteyi Murat Efendi'ye iade etti. Gayet zeki ve kurnaz olan Hamid Efendi, büyük biraderinin şu anda zihninden geçen şeyleri tamamıyla anlamıştı. Fakat sözü ona terk ederek hiçbir mukabelede bulunmamıştı. Nitekim Murat Efendi, Hamid Efendi'den çekinmeyerek düşündüklerini ona açıkça söyledi:

11- Bu fıkra, Sultan Hamid'in hususi tabibi Mavroyani Paşa'nın hatıratında kaydedilmişti. Sonraları doktorla arası açılan padişah, münderecatı çok zengin olan bu hatıratı imha ettirdi. Z.Ş.

— Sarayda bir hayır sahibi olsa da, gazetenin şu bendini (*yazısını*), bizimkine okusa.

Veliahdın “bizimki” dediği Sultan Aziz’di ve Murat Efendi de, sözlerinde haksız değildi. Çünkü dünya medeniyetine henüz karışan Mikado ileri atılmış, millerini terakkiye (*gelişmeye*) doğru sürüklüyordu. Hâlbuki medenî dünyanın göbeğinde yaşayan Sultan Aziz, üç kıtaya yayılmış olan Osmanlı ülkesinin ne acıklı bir sefalet manzarası teşkil ettiğini düşünmüyor, zulüm ile ezilen halka zerre kadar ehemmiyet vermiyor, kendi nefesine mahsus yeni yeni saraylar yaptırıyor, huzuruna girenleri, bir mabuda ibadet ediliyormuş gibi yerlere kapandırıyor, halkın “Aziz” ismini kullanmasına tahammül edemiyor, Adî orta oyuncularına devlet ricalinin taklitlerini yaptırarak katıla katıla gülüyor, pehlivanlar güreştirip horozlar dövüştürerek bunları zevkle seyrediyor, mehtaplı gecelerde, Dolmabahçe Sarayı’nın penceresi önüne oturarak, ayın altın ışıkları ile harelenen (*dalgalandan*) boğazın durgun sularına karşı ney üflemekle vakit geçiriyordu.

Veliaht Murat Efendi, amcası Sultan Aziz’i hiç sevmeyiz, fakat kendisinden korkardı. Hamid Efendi ise amcasını pek sever ve ciddî bir surette sayardı. İki kardeşin birbirlerine emniyet ve itimatları olmakla beraber, Hamid Efendi küçüklüğünden beri son derece ihtiyatlı bir adamdı. Büyük biraderinin mütalâasına hiçbir mukabelede bulunmadı ve bahis derhal kapandı.

O gün akşama doğru Zincirlikuyu’daki köşküne dönen Hamid Efendi, odasına girer girmez, emir verdi.

— Çabuk. Bugün çıkan Hadîka Gazetesi'ni bana buldurunuz. Doktor Mavroyani Bey'e haber gönderiniz, derhal gelsin.

Evvelâ gazete geldi. Şehzade Abdülhamid Efendi, gazetenin aynı yazılarına göz gezdirirken, Doktor Mavroyani Bey de telâş ile odaya girdi. Doktor Mavroyani o tarihte henüz paşa değildi.

— Neyiniz var. Rahatsız mısınız, efendim? Dedi.

Şunu da kaydedelim ki, çok iyi kalpli bir adam olan doktor, on yedi yaşından beri kendisine hususî tabiplik ettiği Hamid Efendi'yi, çok samimî bir muhabbetle sever, onun sıhhatine son derece itina ederdi, Hamid Efendi, gazetenin o yazısını gösterdi ve:

— Şunu oku, Doktor, diye mukabele etti.

Doktor okudu. Fakat şehzadenin maksadını anlamadı.

— Bana bunu niçin okuttunuz?

Manasını ifade eden bir bakışla Hamid Efendi'nin, yüzüne baktı. O zaman Hamid Efendi, Kurbağalıdere Köşkü'nde, Murat Efendi'nin bu gazeteyi kendisine nasıl gösterdiğini ve ne söylediğini anlattıktan sonra, şöylece konuşmaya başladı:

— İyice okudun değil mi?

— Evet, efendim?

— Bu Japonlar, benim çok hoşuma gidiyor.

— Evet, efendim. Herkeste onlara karşı bir alaka var.

— Senden bir şey isteyeceğim, doktor.

— Emrediniz, efendim.

— Tanıdığın birçok ecnebi var. Onlardan, usulcılık tahkikat yap. Bu adamlar hakkında daha geniş malumat almak istiyorum.

Mavroyani Bey, Hamid Efendi'nin maksadını ancak şimdi anlayabilmişti.

O, şehzadenin yalnız hususi tabibi değil, aynı zamanda onun en samimi bir dostu idi. Saraylarda hiçbir şey açık konuşulamazken, onlar bütün düşüncelerini pek açık olarak birbirlerine söylerlerdi. Mavroyani şunu çok iyi biliyordu ki, Hamid Efendi, yavaş yavaş kendisini padişahlığa hazırlıyordu. Çünkü halk, Sultan Aziz'den memnun görünmüyordu. Münevverlerin (*aydınların*) istibdat (*baskı rejimi*) aleyhindeki cereyanları gittikçe büyüyor, kuvvetleniyor, padişahın mevkii-ni tehdit ediyordu. Veliaht Murat Efendi'de gamlı bir adam olduğu için, saltanat makamında uzun zaman kalacak istidat gösteremiyordu. Bu inceden hesapları hiçbir zaman zihninden çıkarmayan Şehzade Hamid Efendi, günün birinde nasıl olsa kendisinin tahta çıkacağını tahmin ediyor, adeta yavaş yavaş hükümdarlığa hazırlanıyordu.

Yukarıdaki vakayı aynen hatıralarına geçiren Mavroyani, ertesi günden itibaren paçalarını sıvadı. Beyoğlu'nda Uzakşark işlerine dair malûmatı olan ecnebi dostlarına müracaat ederek, Japonlara ve Japonya inkılâbına ait malumat toplamaya başladı.

Yine Doktor Mavroyani'nin rivayetine göre Abdülhamid'in Japonlara karşı gösterdiği bu alaka, sebepsiz değildi. En küçük hadiselerle bile binbir mâna vererek onların bütün beklenen neticelerini düşünen bu hükümdar namzedi (*adayı*), dünya medeniyetine yeni karışan bu milletin az zaman zarfında mühim bir mevki alacağına kanaat getiriyor ve pek yakında, Asya kıtasının öteki ucunda büyük hadiseler çıkabileceğini tahmin ediyordu. Bu hadiselerin zuhur ve cereyanı esnasında, kendisinin hükümdarlık makamında bulunmasına ihtimal vardı. İşte bu ihtimali düşünen Abdülhamid'de, Japonlara karşı ciddi bir alaka uyanmıştı.

Abdülhamid, hesap ve tahmininde aldanmamıştı. Bu vakadan tam üç buçuk sene sonra amcası Sultan Aziz, cebren (*zorla*) tahtından indirildi. Yerine geçirilen Sultan Murat'ta üç ay zarfında hastalığı dolayısı ile hal'edildi (*tahttan indirildi*). Uzun zamandan beri kendisini hükümdarlığa hazırlayan Şehzade Hamid Efendi, nihayet Sultan Abdülhamid Han unvanı ile Osmanlı İmparatorluğu'nun tahtına oturdu.

Fakat sırtını şöylece tahta verip de "Oooh!" demeye vakit kalmadan, 1293-1877 Osmanlı – Rus Harbi çıktı.

Bu harp, Sultan Aziz devrinden beri beklenen bir felaketti. Sultan Hamid, bunun önüne geçmek için bütün kuvvetini sarf etti ise de çaresini bulamadı. Nihayet Çar orduları Bizans surlarının önüne kadar geldi.

Mabeyinci Osman Bey, Gidiş Müdürü Hacı

Mahmut Efendi ve saire gibi Sultan Hamid'in eski bendegânından işitilmiştir ki, o acı günlerde padişah sık sık Japonlardan bahsedermiş:

— Ah Şu adamlar, vakti ile dünya medeniyetine karışmış ve bizimle bir askerî ittifak yapmış olsalardı, ikide birde Çarların taarruzlarına uğramazdık. Ve bugün de başımıza gelen bu felâketi görmüş olmazdık, dermiş,

Şu halde, Sultan Hamid'in daha henüz Şehzadelik zamanında, Japonlara karşı gösterdiği alâkanın ve verdiği ehemmiyetin sebeplerini, yukarıdaki sözlerde aramak lâzım gelir.

Meiji Dönemi Avrupa ve Amerika'ya inceleme için giden
Iwakura Heyeti

İLK KARŞILAŞTIĞIMIZ JAPONLAR

Memleketimize ilk gelen Japon, kimdir? Çok uzun ve pek çok derin araştırmalarıma rağmen, -büyük bir esefle arz ederim ki- bunu kat'iyetle tespit mümkün olamadı. Ve Japon sefaretinden - bilvasıta - yaptırdığım tetkiklerde de bu hususa dair hiçbir kayıt bulunamadı.

O devirde yaşamış ve günlerin hâdiselerine karışmış olan birkaç zat, garip bir rivayette bulunuyorlar:

— Takriben 1280-1867 tarihlerinde, Kafkasya'ya bazı Japonlar gelmişler. Orada, Yalta civarında, Çay yetiştirmek istemişler. Bunlardan bazıları, İstanbul'un meth-ü senasını iştmişler. İçlerinden bir iki kişi, kal-kıp İstanbul'a gelmişler. Beş on gün Galata'da bir otelde misafir olmuşlar, İstanbul'un her tarafını gezip dolaşmışlar. Bu ziyaretten pek çok memnun, kalmışlar. Türkiye'de de çay yetiştirmek imkânı olup olmadığını anlamak için, Ziraat Nezareti ile - gayrî resmî bir surette - temaslarda bulunmuşlar. Fakat pek az İngilizce ve Rusça bildikleri için, maksatlarını lâıykıyla anlata-

mamışlar. O devrin lâkayt ve atıl devlet memurlarıyla hiçbir iş görülemeyeceğini anlamışlar, çay işinden vazgeçmişler, yalnız ziyaretle iktifa etmişler (*yetinmişler*). Yerli mamulâtından (*ürünlerinden*) bazı ufak tefek şeylerle İstanbul manzaralarına ait birçok resim alıp gitmişler

Bu rivayetlere ne dereceye kadar inanılabileceğini bilmiyorum. Fakat yaptığım uzun uzadıya tetkikler sayesinde şunları öğreniyorum:

Japonya hükümeti, 1858’de Amerika ile ikinci bir muahede aktederek (*antlaşma yaparak*), altı limanını dünya ticaretine açıyor ve sırası ile “Fransa - İngiltere - Felemenk - Rusya” hükûmetleri ile de birer ticaret muahedesini akdediyor.

Bunun üzerine Japonya’ya bir Avrupalı ve Amerikalı akını başlıyor. Bu akın, daha hâlâ taassup perdesini yırtamayan cahil halk üzerinde aksi tesir husule getiriyor. Kanlı bir ihtilâl patlıyor ve bu ihtilâl, 1865 senesinde, - yukarıda isimlerini saydığım devletlerin - müttefik donanmasının top ateşleriyle hitam (*son*) buluyor.

Bu hareketin neticesi olarak, bazı münevver ve terakkiperver Japonlar, “Dünya Medeniyeti” denilen, kendilerince meçhul âlemi görmeye karar veriyorlar. Beş genç Japon asilzadesi birleşiyorlar¹², bir İngiliz vapuruna binerek Japonya’dan hareket ediyorlar, Avrupa’ya geliyorlar. Bütün büyük şehirlerde günlerce kalıyorlar, her sahada tetkiklere girişiyorlar.

12- Tomomi Iwakura başkanlığındaki heyetin Japonya İmparatoru Meiji tarafından Amerika ve Avrupa’ya gönderilmesi. Iwakura Heyeti olarak bilinir.

Bu beş genç samuray arasında Marki İto¹³'da bulunuyor ve Japonya'da Teceddüt Devri'ni açan ve yaşatanlardan biri olduğu için uzun zamanlar Japonya Başvekili olan bu zatın Avrupa seyahatinden avdet ederken (*dönerken*), İstanbul'a da uğradığından bahsediliyor¹⁴.

Fakat ben, o tarihte, böyle bir Japon heyetinin İstanbul'u ziyaret ettiğine ne resmî ve ne de hususî hiçbir kayıt bulamadım.

Fakat 1296-1880 senesinde İstanbul'a bir Japon heyetinin geldiği muhakkaktır. Ve bu heyetinde ilk defa karşılaştığımız Japonlar olmasında çok kuvvetli bir ihtimal vardır.

Bu heyet, Mikado'nun akrabasından Prens Hebi¹⁵ isminde bir zatın riyasetindedir (*başkanlığındadır*) ve Avrupa'ya, içtimaî kanunları tetkike gelmişlerdir. Bu arada, ismini ve methini işittikleri İstanbul'a uğramayı da ihmal etmemişlerdir.

Bu heyet, hiçbir resmî sıfatı haiz değildi. Sultan Hamid, kendilerine hiçbir alâka göstermeyebilirdi. Hâlbuki padişah, bu heyetin İstanbul'a muvasalatını (*ulaşmasını*) haber alır almaz, derhal İngilizce bilen tercümanlarla yaverler gönderdi. Kendilerini izzet ve

13- Hirobumi Ito- Meiji Dönemi politikacısı. Chōfu-han tarafından eğitim için İngiltere'ye gönderildi. Meiji Reformlarında etkin rol oynadı. Özellikle anayasanın oluşturulmasında merkezi kişiydi. Kore'nin paylaşılması ile ilgili olarak Çin'e karşı yürütülen ve zaferle noktalandırılan savaş sırasında başbakandı. 1905 Kore'nin işgali sonrası Kore sorumlusu oldu. Harbin'de An Jung-geun adlı bir Koreli genç tarafından suikaste uğradı. Y.N.

14- 11-23 Nisan 1873 tarihlerinde "Iwakura Heyeti"nden Genichiro Fukuchi ve Mokurai Shimaji'nin İstanbul'u ziyaret etmiştir. **Japonya Türkiye Büyükelçiliği web sitesi** - Japonya-Türkiye İlişkilerinin Kronolojisi.

15- Prens Komatsu Akihito

ikram ile karşılatarak Beyoğlu'nun en yüksek oteline yerleştirtti. İstanbul'da bulundukları müddet zarfında, bütün, masraflarını da deruhte etti (*karşıladı*).

Padişahın en büyük emeli, şehzadeliğinden beri büyük bir merak ile alâka gösterdiği Japonları görmektir. Sultan Hamid, bu arzusunu tatmin etmek için Prens Hebi ile maiyetindekilere Has Ahır'dan arabalar gönderdirtti. Kendilerini Yıldız Sarayı'na getirtti. Şereflerine parlak bir ziyafet verdi. Tercümanlar vasıtasıyla, gerek Mikado'nun şahsî ve gerek Japonya'nın umumî vaziyeti hakkında birçok şeyler öğrendi.

Heyet, ertesi günü Babiâli'ye giderek Sadrazam Sait Paşa¹⁶ ile temasa geldi. Sultan Hamid, bu temastan evvelce haberdar olduğu için, Sait Paşa'ya icap eden talimatı vermişti. Ve hatta heyete ikram edilmek için saraydan nadide şuruplar, pastalar ve nefis sigaralar göndermişti.

Heyet reisi evvelâ Sait Paşa'ya, Japonya'nın vaziyetini izah ettikten sonra, Teceddüt Fırkası'nı teşkil eden zevatın, cihan medeniyetine bir an evvel yetişebilmek için, bütün azmi ve kudretlerini sarf etmekte olduklarını bildirdi ve sonra:

— Eğer hükümetinizle hükümetimiz, siyasî ve ticarî münasebet tesis ederse, her iki taraf için de hayırlı olacaktır, dedi.

Sait Paşa, Sultan Hamid'den aldığı direktif üzerine, açık ve sarîh bir surette:

— Hay, hay. Zaten bunu bizim hükümdarımızda pek çok arzu ediyor. Derhal münasebete girişelim, diyemedi.

Çünkü Sultan Hamid, birdenbire Japonlarla mü-

16- Sait Paşa'nın ikinci sadareti zamanında

nasebete girişerek, Çarı kuşkulandırmaktan ve anî bir tecavüze uğramaktan, şiddetle içtinap etmekte (*çekinmekte*) idi.

Buna binaen:

— Evet. Böyle bir münasebetin, iki hükümet içinde faideli olacağına kaniyim (*inanıyorum*). Memleketinize avdet ettikten (*döndükten*) sonra, icap edenlerle görüşünüz. Aramızda teessüs edecek ticaret münasebetlerinin iyi neticeler verebileceğini söyleyiniz, demekle iktifa etti (*yetindi*).

Sait Paşa'nın diplomatça söylediği bu sözler, hiçbir vaiz ve taahhüdü tazammun etmiyordu (*kapsamıyordu*). Sadece bir temenniden ibaret kalıyordu.

Fakat zeki Japonlar, gerek Sultan Hamid'in gösterdiği iltifatlardan ve gerek sadrazamın mânâlı söz ve tavırlarından, maksadı anlamışlardı. İstanbul'da bulundukları müddet zarfında gördükleri muameleden de, Türklerin kendilerine karşı, dikkate şayan derecede bir alâka beslediklerine kani olmuşlardı (*inanmışlardı*).

İLK TİCARET MUAHEDESİ

1 881 senesi Mayıs ayında, Çarlığın payitahtı olan Petersburg'daki Japonya sefiri, oradaki Osmanlı sefiri Şakir Paşa'yı ziyarete geldi ve:

— Hükümetimden aldığım emir ve talimat üzerine, size şu muahade lâyihasını (*anlaşma tasarısını*) takdim ediyorum. Eğer hükümetiniz kabul eder de, aramızda bir ticaret muahedesi akdine muvaffak olursak, iki hükümet arasında büyük ve samimî bir dostluk teessüs edecektir (*kurulacaktır*) dedi.

Şakir Paşa, hususî mütalaasını da ilâve ederek bir suretini mealen aşağıya naklettiğimiz lâyihayı (*tasarını*) derhal İstanbul'a Hariciye Nezaretine gönderdi.

Japonya ile Devleti Âliye beyninde münasebatı dostane ve ticariyeye dair muahede lâyihasının tercümesidir:

“Japonya imparatoru ile zati hazreti padişahı, gerek hükümetleri ve gerek tebaaları beyninde münasebatı halise-i dostane ve ticariyeyi tesis eylemek arzusuyla,

muvalât¹⁷ ve ticarete müteallik (ilgili) bir muahede akdine (anlaşma imzalamaya) karar vermiş olduklarından, bu iş için haşmetlû Japonya imparatoru tarafından ..... ve tarafı padişahiden de ..... murahhas (delege) tayin olunmuşlardır.

Bu murahhaslar (delegeler), usule muvafık (uygun) surette tanzim edilen ruhsatnamelerini birbirlerine gösterdikten sonra, âtideki (ilerideki) maddeleri kararlaştırmışlardır:

Birinci madde – Gerek haşmetlû imparator ve gerek şevketlû padişah ile varisleri ve halefleri ve gerek her iki devlet tebaası arasında sulh ve dostluk teessüs edecek ve ilânihaye (sonsuz) devam eyleyecektir.

İkinci madde – Bu muahedeyi akdeden (anlaşmayı imzalayan) iki devlet payitahtlarında (başkentlerinde) ikamet etmek (oturmak) üzere, siyasî memurlar tayin edilecekler ve bu memurlar, en ziyade müsaadeye mazhar olan devletlerin o rütbedeki siyasî memurları gibi kabul edilerek onlar gibi muamele göreceklər, aynı şeref, imtiyaz ve muafiyetlerden istifade edeceklerdir.

Üçüncü madde – Muahedeyi akteden (anlaşmayı imzalayan) devletlerden her biri, ticaretin menfaat ve faydası ve tebaalarının himayesi için konsolos veya tüccar vekilleri tayin edebilecek ve bu memurlar, ‘en ziyade mazharı müsaade’ olan devletlerin memurları gibi muamele göreceklərdir.

Dördüncü madde – Muahedeyi akteden devletlerden her birinin tebaası, diğerinin memleketlerinde, li-

---

17- Dostluk

manlarında ve şehirlerinde ikamet etmek ve oralarda hane, mağaza vesaire isticar eylemek (kiralamak) hakkına malik (sahip) olabileceklerdir. İki taraftan birinin tebaası, diğerinin memleketinde seyahat eder veyahut başka bir memlekete giderken oradan geçerse, ‘en ziyade mazharı müsaade devlet’ tebaası gibi muamele görecektir.

Beşinci madde – İki devletten her birinin tebaası, mallarını ve eşyalarını diğer devletin memleketlerine ithal veyahut oradan ihraç edecekleri vakit, tâbi oldukları devletin koymuş olduğu tarife mucibince gümrük resmi vereceklerdir.

Altıncı madde – İki devletten her birinin tebaası, yekdiğerinin, memleketlerinde ikamet ettikleri müddet zarfında, o memleketin kanunlarına ve zabıta nizamlarına tâbi olacaklardır.

Yedinci madde – İki devletten her birinin harp gemileri, ‘en ziyade mazharı müsaade devlet’ gemilerinin girmelerine müsaade edilen liman ve nehirlere girebileceklerdir.

Sekizinci madde – Osmanlı memleketlerinde bulunan Japonlar arasında zuhur edecek davalar, Japonya konsolosları ve tüccar vekilleri marifetiyle görülecek Japonya’da bulunan Osmanlı tebaası arasında zuhur edecek davalar da, Osmanlı şebbender ve tüccar vekilleri tarafından fasletilecektir (çözülecektir).

Dokuzuncu madde – İki devletten her birinin memleketinde, kendi tebaaları arasında zuhur edecek davalar, o memleketin muhakemelerinde görülecektir.

Onuncu madde – İki memleketin birinde, iki devletin tebaaları ile sair devletler tebaası arasında hukuka ait davalar zuhur ederse, tâbi oldukları devletin sefir veya konsolosları vasıtasıyla muhakeme edileceklerdir.

On birinci madde – İki devlet tebaalarından biri, diğerinin memleketlerinde bir cinayet irtikâp ederse (suçu işlenirse), bulunduğu memleketin kanunları mucibince (gereğince) ceza görecektir.

On ikinci madde – İşbu muahede, imzalandığı tarihten itibaren icra mevkiine konulacak ve on sene müddetle muteber (yürürlükte) olacaktır.

On üçüncü madde – İş bu muahede tasdik ve imza edilerek on sekiz ay zarfında mübadele olunacaktır.

İş bu muahede, iki tarafın her birinde ikişer nüsha kalmak üzere İmparator Cimo'nun cülusu (tahta çıkış) tarihinin .... senesi .... ayının ..... gününde ve hicretin tarihinde dört nüsha olarak tanzim kılınmıştır.

Muhterem okuyucularımı sıkmamak için mealen naklettiğim yukarıdaki muahede lâyihası, sadece bir müsveddeden ibaretti. Şayet Osmanlı hükûmeti bu teklifi kabul ederse, bu müsvedde şeklinde bir muahede akdedilecekti

Sefir Şakir Paşa bu lâyihaya raptederek (iliştirerek) gönderdiği mektupta bazı maddelerin az çok tadil edilmesine (düzeltilmesine) lüzum görüyor. Onların altısını da, kırmızı kurşun kalem ile çizdiğini ilâve ediyordu.

Bu lâyiha müsveddesi, Hariciye Nezareti'nden, sad-

razama gönderildi. O da mütalâasını yazarak, Sultan Hamid'e takdim etti.

Sait Paşa'nın mütalâası -mutadî veçhile- (*alışılageldiği gibi*) kaçamaklı idi. Hiçbir mesuliyeti üzerine almak istemeyen bu zat, sözü döndürüp dolaştırdıktan sonra, sonunda;

“Her ne suretle irade-i seniyele şeref sudur buyrulursa hikmet ve isabet ondadır.” diye, neticeyi Sultan Hamid'in arzu ve iradesine tevdi eylemişti (*bırakmıştı*).

Sultan Hamid, derhal Sait Paşa'yı saraya celbetti (*çağırdı*) ve lâihayı madde, madde okuyarak müzakereye (*fikir alışverişine*) girişti, nihayet müzakere, şu kararlarla neticelendi;

“Japonların gösterdikleri bu arzudan istifade edilmelidir. Ancak şu var ki: Muhterem komşumuz Çar hazretleri de şüpheye düşürülmemeli, ve gücendirilmemelidir.”

Sultan Hamid, bu meselede, hakikaten siyasî zekâsını gösteriyordu Cihan medeniyeti sahasında, ölçülemeyecek kadar geniş adımlar ile yürüyen Japonların, bizzat kendi taraflarından gelen anlaşma teklifini büyük bir fırsat addederek bunu derhal kabul ediyordu. Fakat bu muahedeyi yalnız “ticarî” mahiyette akdedip şimdilik “siyasî” cihetine yanaşmak istemiyordu. Ve bunda da, iki sebep görüyordu;

Birincisi, Japonların bu süratli inkişafından (*gelişmesinden*) esasen pek fazla şüphelenen ve hatta pek aşikâr bir surette telâş eserleri gösteren Çar hükümetini kuş-

kulandırmamak ve Çar ordularının anî bir baskınına uğramamaktı. İkincisi de, Avrupa devletlerine verilmiş olan kapitülâsyonların ağırlığı altında ezilip dururken, yeni bir Asya devletine de, -diğer devletlere kıyasen- yeniden kapitülâsyonlar vermeye mecbur olmamaktı.

Petersburg'daki Japon elçisinin verdiği lâyiha müsveddesine göre Japonlar, Osmanlı memleketlerinde, “en ziyade imtiyaza mazhar olan devlet”ler gibi muamele görmek istiyorlardı. Sultan Hamid - ticaret noktasından - bunu kabul etmekte hiçbir beis (*sakınca*) görmüyordu.

Fakat aynı zamanda Japonlar, sefaret ve konsoloshaneler de açıp, derhal siyasî memurlar da göndermeyi teklif ediyorlardı. İşte Sultan Hamid bu teklif karşısında duruyordu. Ve Japonları gücendirmeden, buna bir atlatma çaresi düşünüyordu. Bunu da, Sadrazam Sait Paşa buldu.

Sultan Hamid'in bütün düşüncelerini derhal sezen bu zeki adam, şöyle bir mütalâada bulundu;

— Efendimiz pek iyi bilirsiniz ki, bütün dostluk ve ittifak muahedeleri, ancak karşılıklı menfaatler üzerine kurulur. Hâlbuki Japonların göndermiş oldukları şu lâyiha müsveddesinin 8'inci, 9'uncu ve 10'uncu maddelerinde, bizim hiçbir menfaatimiz yoktur. Çünkü bizim tebaamızdan hiç kimse, buradan kalkıp da Japonya'ya gitmez ve orada büyük işlere girişmez. Şayet gidenler bulunsa bile, bunların adetleri üçü, beşi geçmez. Hâlbuki Japonlar, Avrupa ile münasebetlerini her gün arttırıyorlar. Muhtelif maksatlarla, birçok

kimseler gönderiyorlar. Bu surette Japonya'dan gelenler, bizim memleketlerimizde yerleşmeseler bile, sık sık gelip geçecekler ve muahdeden yalnız onlar istifade edeceklerdir. Bu sebeple muahdedenin adliye noktasından, yalnız onlar fayda göreceklerdir, dedi.

Sait Paşa'nın bu mütalâası, derhal Sultan Hamid'i ikaz etti. Yeni bir "kapitülâsyon" vermekten, kaçınmak için Sultan Hamid'in aklına, çok uygun bir kaçamak çaresi gelmişti;

— Şu halde, o maddelerdeki teklifleri reddederek Japonları kendimizden uzaklaştırmayalım. Biz de onlara şöyle bir mukabil (*karşı*) teklifte bulunalım: Mademki Japonlar büyük bir siyasî dirayet (*zeka*) eseri göstermişler, Japonya'da bulunacak ecnebi tebaaların, kendi hükümetlerinin kanun ve nizamlarına tâbi olacağını Avrupa ve Amerika devletlerine kabul ettirmişlerdir. Biz de onların tebaalarının, burada "beynel-milel (*uluslararası*) hukuk" kaidelerine göre muamele görmesini teklif edelim, diye, cevap verdi.

Lâyiha müsveddesi, bu "mukabil teklif"le tadil edilerek (*düzeltilerek*), Petersburg sefiri Şakir Paşa'ya iade edildi.

Aynı zamanda Şakir Paşa'ya "mahrem" kaydı ile de Sultan Hamid tarafından şöyle bir talimat da verildi:

"Japonlara, bu karşılık teklifimizi kabul ettirmeye çalışınız. Şayet bir red ve itiraz karşısında kalırsanız, müzakereyi kesmeyiniz. Derhal hali bize bildiriniz."

Esbak (*eski*) Paris Sefiri merhum Münir Paşa'nın sağ-

lığında kendisinden not etmiş olduğum şu malûmata göre Sultan Hamid'in Japonlar hakkındaki siyasî düşüncesi, şu noktada toplanıyordu:

“Mikado ile uzaktan, şahsî ve kuvvetli bir dostluk kurmak, fakat Çarlığı ürkütmemek için, şimdilik Japonya ile siyasî bir münasebete girişmemek, fakat icap ederse, tam lüzum görüldüğü anda o dostluğu, derhal bir “ittifak” şekline kalbedivermek (*değiştirivermek*).”

Meiji Resterasyonu dönemi öğrencileri

MİKADO NE DÜŞÜNÜYORDU?

Cok tabîidir ki, Mikado'nun düşüncelerinden, bahsetmemiz, gülünç bir kehanet olur. Biz, böyle bir hareketten içtinap edeceğiz (*sakıncağız*). Sadece, cereyan eden hâdisattan, Mikado'nun düşüncesini istidlâl etmekle (*dile getirmekle*) iktifa eyleyeceğiz (*yetineceğiz*).

Yukarıda naklettiğimiz vakanın üzerinden, tam altı sene geçmişti ki, İstanbul'a bir Japon prensinin geleceği işitildi. Ve arası çok geçmeden de, beş kişilik bir heyetle bu prens geldi.

Mareşal rütbesini haiz olan (*taşıyan*) bu prens, Mikado'nun dayısının oğlu ve Japonya'nın en mühim şahsiyetlerinden biriydi. Birkaç sene evvel de Avrupa'yı ziyaret etmişti.

Aki hito - Komatso ismini taşıyan ve o tarihte henüz kırk üç yaşında bulunan bu Mareşal prens, Japonya'nın en eski hanedanından Prens Arisi Nava'nın büyük biraderzadesiydi. Amcası, Mikado'nun nezdinde, mühim bir vazife ifa ediyor ve çok yüksek bir mevki işgal

eyliyordu. Prens Arisi Nava vefat ettiği zaman Mikado derhal bu genç asilzadeyi sureti mahsusada nezdine davet etmiş, büyük iltifatlarda bulunduktan sonra, kendisine Mareşallik rütbesi vererek amcasının mevkiine geçirmişti. İşte, bu kadar ehemmiyeti haiz olan bir Japon prensinin İstanbul'a gelişi, hiç şüphesiz ki, şiddetle dikkati celbedecek (*çেকেcek*) bir keyfiyetti (*durumdu*).

Sultan Hamid, Prens Mareşal Akihito'ya, çok parlak bir istikbal (*karşılama*) merasimi yaptırdı. Dolmabahçe Sarayı'nın bir dairesini ikametine tahsis ettirdiği prensi, Yıldız Sarayı'nda çok dostane bir şekilde karşıladı.

Prens, Mikado tarafından gönderilmiş olan hususî bir mektupla, Japonya'nın en büyük bir nişanını Sultan Hamid'e takdim etti. Padişah, o zamana kadar hiçbir hükümetten nişan kabul etmediği halde, Mikado'nun bu hediyesine karşı çok büyük bir alâka ve memnuniyet gösterdi. Prensın şerefine, muhteşem ziyafetler verdi. Şeker Ahmet Paşa denilen zatla diğer İngilizce bilen bazı yaverlerini prensin mihmandarlığına tayin ederek, İstanbul'un her tarafını ve bilhassa - o zamana kadar ancak birkaç yabancıнын görmeye muvaffak olabildiği - "Hazine-i Hümayun"u gezdirtti.

Yıldız Sarayı'nın önünde, Birinci ve İkinci Fırka'nın askerlerine geçit resmi yaptırdı. Sarayın büyük salonunda, Mabeyn müzikasının oyuncularına milli oyunları oynattı. Prens'e, birinci rütbeden Osmanî nişanlarıyla, altın, gümüş imtiyaz ve iftihar madalyaları verdi. Prensın maiyetindekileri de ayrı ayrı taltif etti.

Hulâsa, Mikado'ya karşı beslediği dostane hislerini göstermek için Prens Akihito'yu, izzet ve ikramlara gark eyledi.

Japon prensi, İstanbul'dan çok tatlı ve pek samimî intibalarla ayrıldı. Sultan Hamid'in de Mikado'ya olan güvenci bir kat daha artmıştı.

Fakat Çar, herhalde bu Japon prensinin ziyaretinden kuşkullanmış olacak ki, pek kısa bir müddet sonra, amcalarından Grandük Serj ile Grandük Pol'ü İstanbul'a yolladı. Bunların refakatlerinde, Grandüşes Serj de vardı.

Abdülhamid, Çarın maksadını derhal anladı. Bu misafirleri, âdeta hükümdarlara mahsus merasimle karşıladı. Yıldız Sarayı'nda, her iki grandüke de ayrı ayrı daireler hazırlattı. O suretle hareket etti ki, Japon prensine gösterilen hüsnü kabulü kıskanmak için ortada hiçbir sebep kalmadı.

Prens Komatsu Akihito

İmparator Meiji (Mikado)

HARARETLİ MÜNAKAŞALAR

Prens Mareşal Akihito'nun Mikado tarafından getirdiği hususî mektup, Sultan Hamid'in ümitlerini büsbütün arttırmış, artık Japonya'ya bağladığı ümitler tamamıyla kuvvetlenmiş ve artmıştı.

Vakıa bu mektup hususî adını taşımakla beraber, umumî bir çerçeve içinde bulunuyordu. Resmî bir lisan ile sadece, iki devlet ve iki millet arasındaki dostluk ve ticaretin inkişafını temenniden ibaret kalıyordu. Fakat Sultan Hamid, başı sıkıştığı takdirde, bu resmî temenninin derhal bir askerî ittifaka yol açıvereceğine de kanaat besliyordu.

Prensin avdetinden (*geri dönmesinden*) sonra, artık Sultan Hamid kafasını işletmeye başlamıştı. Mikado'nun resmî bir lisan ile temenni ettiği dostluğu artırmak için Japonya'ya bir heyet göndermeyi kararlaştırmıştı. Fakat bunun şeklini tayin edemiyordu. Meseleyi, sessiz sadasız halletmek istiyordu.

Hiç şüphesiz ki, Japon prensinin ziyaretine mukabele (*karşılık*) göstermek lâzımdı. Fakat ziyaretin iadesini bir Osmanlı prensi ile ve bilhassa, devlet ricalinden siyasî şahsiyetlerle yaptırdığı takdirde, bütün Avrupa'da büyük bir velvele uyanacak, hele Çar hükümeti üzerinde fena tesirler yapacaktı. Şu halde bu meseleye resmîlik ile hususilik arasında bir şekil vermek lâzımdı.

Sultan Hamid, günlerce düşünerek bu şekli aradı. Nihayet, kafasının içinde, şimşek gibi bir buluş parladı. Öyle parlak bir buluş ki, atacağı bir taş ile birkaç kuşu birden vuracaktı.

Derhal Sadrazam Kâmil Paşa'ya haber yolladı. Saray'a çağırttı. Onunla şöylece konuşmaya başladı:

— Paşa! Biz, Japonya denizlerine bir mektep gemisi gönderebilir miyiz?

— Eğer bu işe elverişli bir gemi bulursak, gönderebiliriz.

Bunun, siyasî bir mahzuru var mı?

— Gidecek gemi, Hindistan'dan, Singapur'dan ve Müslümanlarla meskûn bulunan adaların arasından geçeceği için, Felemenk ve İngilizleri kuşkulandırabilir.

— Gemimizi seyahatten menedebilirler mi?

— Ne münasebet, şevketmeap? Hukuku düvel kanunları sarihtir (*açıktır*).

— Tabîdir ki, fikrimi anladınız. Japonların ziyaretine mukabele etmek lâzım. İmparatorun hediyeleri-

ne bir karşılık göndermeliyiz. Eğer bu işleri hususî bir heyetle görmeye kalkışırsak, birçok dedikodulara kapı açmış olacağız. Buna meydan vermemek için, Japonya sularına bir gemi göndermek istiyorum. Ve Hindistan ile o civardaki adalarda, bayrağımızı gezdirmenin faydalı olacağını düşünüyorum.

— Ferman efendimizin.

— Şu halde ben, tetkiklerimi ikmal edeyim (*tamamlayayım*). Neticeyi size bildiririm.

Sultan Hamid ile Kâmil Paşa'nın arasındaki bu konuşma, 1304 (1889) senesi Kânunusani (*ocak*) ayının 30'uncu günü cereyan etmişti.

Padişah, düşüncesinin siyasî bir mahzuru olmadığını öğrenince, Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Paşa'ya haber gönderdi. Derhal saraya gelen Hasan Paşa ile de şöylece müzakereye (*fikir alışverişine*) girişti:

— Paşa! Zannedersem evvelce biz, uzak denizlere mektep gemisi gönderiyorduk.

— Evet, efendimiz. 1280-1863'de Hüdavendigâr ismindeki firkateynimiz, talim gemisi şekline sokularak açık denizlere gönderildi, Tunus ve Trablus sahillerinde dolaştı.

Başka 1289-1873 tarihinde de, Muhbiri Sürûr adındaki firkateynimiz, Süveyş kanalından geçti. Aden'e uğradı. Doğruca Basra'ya gidecekti. Fakat yolda fırtınaya tutuldu. Yolunu değiştirerek Bombay limanına gitmeye mecbur oldu. Fırtınadan uğradığı hasar tamir edildikten sonra Basra'ya gitti. Böylece, program

tatbik edilip bitirildi ve gemi, tam otuz üç hafta süren seyahatten sonra, salimen İstanbul'a avdet etti (*döndü*).

— Âlâ. Şimdi, biz de Japonya denizlerine bir mektep veyahut talim sefinesi gönderebilir miyiz?

— Saye-i şahanenizde, gönderebiliriz, efendim.

— Hangi gemi gidebilir?

Bahriye Nazırı Hasan Paşa, kısa düşünceden sonra, cevap verdi:

— Zannedersem, bu iş için, Ertuğrul Fırkateyni elverişlidir.

— Pekâlâ. Siz, bu işi esaslı bir surette tetkik ediniz. Sadrazamdan gelecek olan tezkereye cevap veriniz.

Bu konuşma da, burada bitti.

Sultan Hamid, çok memnun görünüyordu. Bilhas-sa, bu işi yapacak olan geminin Ertuğrul adını taşımasına pek seviniyordu.

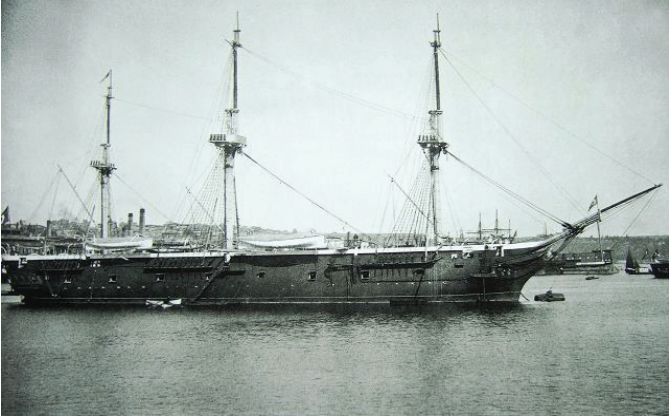
Derhal Sadrazam Kâmil Paşa'yı saraya getirtti Bozcaadalı ile görüşüklerini anlattıktan sonra, Bahriye Nezareti ile bu bapta resmen muhabereye girişilmesini emretti.

Sadaret ile Bahriye Nezareti arasında bir muhabere cereyan ederken, Nezaretin Erkân-ı Harbiye Dairesi'nden, İstanbul'un muhtelif meclis ve mahfillerine kadar, şiddetli ve hararetli münakaşalar baş göstermişti. Bu münakaşaların başlıca mevzuu da, şu sualden ibaretti;

— Ertuğrul gibi narin bir gemi, Japonya sularına

kadar gidebilir mi, gidemez mi?

İstanbul'da bir türlü halledilemeyen bu münakaşalara, bizzat Ertuğrul cevap verdi. Ve büyük bir muvafakiyetle, Japonya'ya kadar gitti.

Ertuğrul Fırkateyni fotoğraf ve maketi

Ertuğrul Fırkateyni mürettebatı ve Japon askerler

JAPONLARIN İLK DEFA GÖRDÜKLERİ TÜRKLER

Ertuğrul nasıl gitti? Bu seyahati, bizzat alâkalılardan topladığımız malûmat ve vesikalara istinat ederek (*dayanarak*), yalnız, bu mevzu üzerindeki esaslı noktalara temas ile iktifa edeceğiz (*yetineceğiz*).

Ertuğrul gemisinin gönderilmesi kararlaştırıldıktan sonra, Sultan Hamid, şahsî düşüncelerini kavrayabilecek ve onları muvaffakiyetle tatbik edecek adam aramaya başladı.

Saray erkânından bazılarının ileri sürdükleri bir kaç zatı gözü tutmadı. Bu işe ehil olduklarına dair birer arıza ile kendisine müracaat edenleri de muvafık bulmadı. Ancak; Bahriye Nazırı Hasan Paşa'nın tavsiye ettiği Miralay Osman Bey'i kabul etti ve bu kabulü de, muhtelif sebeplere dayanıyordu.

Bu sebeplerin en birincisi, Osman Bey'in, Bahriye Nazırı Hasan Paşa'nın damadı olması idi. Osman Bey, hiç şüphesiz ki, kayınpederinin yüzünü ağartmak

için çok dikkatli ve basiretli hareket edecek, kendisine tevdi edilen vazifede muvaffakiyet göstermeye gayret eyleyecekti.

Sonra, bu zat o devrin bahriye ümerası (*amirleri*) içinde, en yüksek liyakat sahibi addedilebilirdi. Oldukça iyi Fransızca ve İngilizce bilmesi, kibarane tavır ve hareketleri ile Japonların üzerinde sevgi yaratacak meziyetlere malikti.

Bunların haricinde olarak da, Sultan Hamid'in maksat ve düşüncelerini tamamıyla kavrayacak ve tetkike muvaffak olacak derecede de zekâ ve dirayet (*beceri*) sahibi idi.

İşte, Miralay Osman Bey bu vasıflara sahip olduğu için Sultan Hamid, onu memnuniyetle kabul etti Ertuğrul'un kumandanlığını ona verdi. Fakat Osman Bey'in hakikî sıfat ve vaziyeti, Abdülhamid'in mektubunu, hediyelerini Mikado hazretlerine teslim emur, bir fevkalâde murahhası (*delegesi*) idi.

O devrin teşrifat (*tören*) usulüne göre miralay (*albay*) rütbesinde bulunan bir zat, böyle büyük sıfat taşımaya, her halde hafif gelecekti. Bundan dolayı Osman Bey'in rütbesinin paşalığa terfii lâzımdı. Fakat Sultan Hamid, siyasî düşünüşteki inceliklerini bu meselede de gösterdi. Ertuğrul'un seyahatine ehemmiyet verecek olanların dikkatlerini celbetmemek için Miralay Osman Bey'i, ancak Singapur'a vasıl olduğu (*ulaştığı*) zaman livalığa (*tuğgeneralliğe*) terfi etti. Bu suretle Miralay (*Albay*) Osman Bey, "Miri Liva Amiral Osman Paşa" oluverdi.

Ağır ağır yoluna devam eden Ertuğrul, tam on bir ay süren bir yolculuktan sonra, 1306-1890 senesi mayıs ayının 26'ıncı günü, Yokohama Limanına girdi

Hiç şüphesiz ki, bu, bir muvaffakiyetti. Sultan Hamid'in arzuları yerine gelmiş Hindistan sahillerinde ve Cenubî (*güney*) Asya'nın bütün İslâm âleminde büyük coşkunluklarla karşılanan Türk bayrağı, nihayet Mikado'nun o lâtif çiçekler diyarına da vâsıl olabilmisti (*ulaşabilmişti*).

Ertuğrul'un bordalarından selâm toplarının du-manları yükselirken, Mikado namına Türkleri istikbale (*karşılamaya*) memur olan heyet de, bir istimbot ile vapura gelmişti.

Heyet, Mikado'nun yaverlerinden, yüksek rütbeli bahriye zabitlerinden ve en maruf (*bilinen*) Japon gazetecilerinden teşekkül ediyordu. Ve bu heyete Mikado'nun teşrifat nazırı, Mösyö Manomya riyaset (*başkanlık*) eyliyordu.

Ertuğrul'un merdivenlerini tırmanan bu heyet erkânı, pek aşikâr bir heyecan içinde bulunuyorlardı. Çünkü ilk defa olarak, Türklerle karşı karşıya geliyorlardı.

Ertuğrul'un güvertesine dizilmiş olan ihtiram (*saygı*) kıt'asının önünden geçen Mösyö Manomya, kendisini karşılayan Osman Paşa'nın ellerini hararetle sıkarak, fasih (*düzgün*) bir İngilizce ile:

— Hoş geldiniz, Amiral! Haşmetli imparatorum namına sizi selâmladığım şu dakikada, hilâl ile güne-

şin birleşmiş olduğunu görmekle büyük bir saadet hissediyorum, dedi.

Osman Paşa da, aynı derecede düzgün İngilizcesi ile:

— Aynı saadeti, biz de hissediyoruz. Ve bundan, iki millet için çok hayırlı neticeler bekliyoruz, diye cevap verdi.

Türkler ve Japonlar, bir anda kaynaşmışlardı, Hatta merasim vaziyetinde bulunduklarını bile unutmuşlardı. Birbirlerinin ellerine sarılmışlar. Kırk yıllık ahabaplar ve dostlar gibi, Ertuğrul'un salonuna giriyorlardı.

Al kadife döşeli olan bu salonda, resmîyetten eser bile kalmamıştı. Derhal samimî bir hava esmeye başlamıştı. Güvertede, Grandi direğinin dibinde, Ertuğrul'un elli kişilik bandosu, Mikado'nun ve Sultan Hamid'in marşlarını çalıyordu. Geminin teknesi, selâm toplarının aksi darbeleri ile hafif hafif sarsılıyordu. Şarkın ruhunu taşıyan hilâlin ve güneşin çocukları, berrak bir semada buluşmuşlardı. Bunlar, uzun zamanlar birbirlerini kaybettikten sonra, birdenbire karşılaşan sevgili dostlara benziyorlardı.

Hiç kimse birbirini yadırgamıyordu. Ertuğrul'un genç ve tertemiz giyinmiş zabıtları tarafından, istikbal heyetine kahveler, şuruplar, lokumlar, şekerlemeler ve kurabiyeler ikram ediliyordu.

Salonun şurasında burasında toplanan gruplar, birbirlerine o kadar dalmışlardı ki, âdeta resmî vazifelerini unutmuşlardı. Bu esnada, yüzlerce kayıklara

dolmuş olan Japonlar da, Ertuğrul'un etrafını kuşatmışlardı. Türk bandosunun Yokohama limanını dolduran muhteşem ahengine, alkış sadalarıyla mukabele ediyorlardı.

Bu coşkun tezahürat, Ertuğrul'un mürettebatına da heyecan vermişti. Al kadife salondan taşan samimî hava, geminin güvertesine de sirayet etmişti. Küpeş-teleri dolduran Türk Bahriyelileri, Japon kayıklarının içlerine cigaralar, şekerler yağıdırıyorlardı. Sanki birbirlerinin dillerini biliyorlarmış gibi, bağıra bağıra bir şeyler söyleniyorlardı.

Salondaki heyecan biraz hafifledikten sonra, sıra işlerin müzakeresine geldi. Teşrifat Nazırı (*Protokol Bakanı*) M. Manomya, Osman Paşa ile müzakereye (*fikir alışverişine*) girişerek merasim programını tespit etti. Bu program mucibince (*gereğince*) Türk amirali Hazi-ran ayının 5'inci gününe tesadüf eden Çarşamba günü maiyetine alacağı zabitlerle "resmen" Tokyo'ya gidecek. Mikado'nun huzuruna kabul edilecekti. Aradaki dokuz gün müddet zarfında da Osman Paşa, resmî devlet dairelerini ve ecnebi sefirlerini ziyaret etmekle vakit geçirecekti.

Fakat Mikado'nun bir iradesi, bu programı altüst etti Osman Paşa, Yokohama'ya muvasalatın (*ulaşmanın*) ertesi günü, Mikado'ya takdim edilecek nişan ile imparatoriçenin taç ve gerdanlığından maada (*başka*) bütün hediye-i seniyeleri, Tokyo'ya gönderdi. Kendisi de, gayri resmî surette oraya giderek sureti mahsusada hazırlanmış olan daireye yerleşti.

Sultan Hamid'in hediyeleri, 24 ayar altın sırma işlenmiş kıymetli bir sofraya örtüsü ile Hereke fabrikası mamulâtından halılar, kumaşlar, elmas işlemeli çubuklar, fevkalâde nefis tütünler ve sigaralarla, gerek imparatorun ve gerek imparatoriçenin maiyetlerindeki zevata ve kadınlara verilmek üzere üzerlerinde "A.H." harfleri bulunan altın saatler, tabakalar, vesair kadın ziynetlerinden mürekkepti. Padişah, bunlardan maada (*başka*), icap edenlere verilmek üzere muhtelif rütbelerden bir hayli nişanı da Osman Paşa'ya tevdi (*emanet*) etmişti.

Mikado, Osman Paşa'nın Tokyo'ya geldiğini haber alır almaz Türk heyetini bir an evvel görmek istedi ve yapılacak kabul merasiminin, Cuma günü akşamı icrasını irade etti.

Osman Paşa derhal Yokohama'ya haber gönderdi, merasim esnasında, maiyetinde bulunacak zabitanı getirtti. Bunlar da şu zatlardan mürekkepti.

Ertuğrul'un süvarisi kaymakam Ali Bey, Süvari Muavini Kaymakam Cemil Bey, Başmakini, Miralay İbrahim Bey, Sertabip, Bahriye Miralayı Doktor Hüsnü Bey; Torpido Muallimi Sol Kolağası Reşat Bey.

Bu zatlar, cuma günü zeval (*öğlen*) vakti büyük üniformaları ile Tokyo'ya geldiler. Osman Paşa'ya iltihak ettiler.

Biraz sonra, Paşa'nın mihmandarlığına tayin olunan, imparatorun Divan teşrifatçısı Mösyö Niva, saray arabaları, yaverler, Hassa Alayına mensup süvarilerle hususî daireye geldi. Osman Paşa'yı saraya davet etti.

Türk Amiralinin ikamet ettiği daire ile sarayın arasındaki cadde, halk ile dolmuştu. Muhtelif yerlere, Türk heyetini selâmlamak için ihtiram noktaları konmuştu. Mikado'nun armasını taşıyan mükellef arabalardaki Türk bahriyelileri geçerken, halkın alkış sesleri yükseliyor, coşkun bir dalga halinde, Mikado'nun sarayına doğru sürükleniyordu.

Osman Paşa ile maiyeti, sarayda pek parlak merasimle karşılandılar. Kabul salonunda, birçok prensler ve mümtaz zevat ile tanıştılar. Biraz istirahatten sonra, muhteşem merasim salonunda, Mikado'nun huzuruna çıktılar.

Mikado, evvelce Osman Paşa'ya haber göndermişti. Mahaza Türk lisanının tatlı ahengini işitmek için -usulen- huzurunda irat edilecek (*söylenecek*) nutkun, Türkçe söylenmesini istemişti. Osman Paşa, Mikado'nun bu arzusunu yerine getirdi. Mutat (*alışılâgelen*) nutku, fasih (*düzgün*) bir lisan ile ağır ağır söyledikten sonra, Fransızca olarak yazılmış olan suretini de, Mikado'ya takdim etti. Böylece kendisini resmen hükümdara tanıttıktan sonra, Sultan Hamid'in iki kıt'a Name-i Hümayunu ile murassa (*sırmalarla süslenmiş*) İmtiyaz Nişan Beratı'nı da birer birer Mikado'ya verdi.

Mikado, mektupları, nişanı ve berat kesesini elinde tuttuğu halde, şu mealde bir nutukla mukabele etti:

— İki devlet ve iki millet arasında başlayan dostluk münasebetinin, günden güne artmasından, son derecede memnunum. Bunun, bir kat daha artmasını temenni ederim. Hükümdarınız Sultan Hamid'in

bana hediye ettiği şu kıymetli nişanın, Yokohama Limanı'nda sancağı dalgalanan bir Türk Harp gemisi ile ve bilhassa, sizin gibi güzide bir Türk denizcisi ile gönderilmesinden dolayı hissettiğim mahzuziyeti (*memnuniyeti*), derhal telgrafla kendilerine bildireceğim.

Mikado'nun nutku bittikten sonra, Osman Paşa maiyetindeki zevatı takdim etti. Bu merasim de bittikten sonra, teşrifatçıların delâletiyle yandaki salona geçildi.

Burada da, imparatoriçe bulunuyordu. Ve Türk heyetini bir an evvel görmek için sabırsızlıkla bekliyordu.

İmparatoriçe, Türk heyetini çok büyük bir nezaketle kabul ederek, takdim merasimi bittikten sonra:

— İlk defa olarak Japonya'ya gelen bir Türk harp gemisinin, iki devlet ve iki millet arasında çok mühim ve faydalı bir dostluk temin edeceğine eminim, mealinde kısa bir nutuk söyledi.

Osman Paşa'nın kendisine takdim etmiş olduğu kıymettar taç ile murassa gerdanlığı büyük bir memnuniyetle kabul etti.

Bu iş de bittikten sonra Türk heyeti, ilk girdikleri salona götürüldüler. Buraya Teşrifatı Umumiye Nazırı geldi ve getirdiği “Söli Lovan” nişanının büyük kordonunu Osman Paşa'nın boynuna taktıktan sonra, maiyetindeki zevata da o nişanın muhtelif rütbelerinden birer nişan verdi ve:

— Haşmetli Mikado hazretleri, akşam yemeğinde bulunmanızı irade buyurdular, dedi ve yemek salonu-

na geçilmesini rica etti.

Burada, birçok prensler ve devlet ricali bulunuyordu ve imparatorun teşrifine intizar ediliyordu.

Birkaç dakika sonra Mikado kapıdan içeri girdi. Boynunda, murassa (*sırmalarla süslenmiş*) imtiyaz nişanının yarısı kırmızı, yarısı yeşil hamaili ile göğsünde de altın ve gümüş madalyaları bulunmakta idi.

İmparator, yerine oturduktan sonra, teşrifat sırası ile herkes yerlerine yerleşti ve uzunca süren yemek müddeti, çok samimî bir surette geçti.

Osman Paşa'nın ikametine Tokyo'da, çok muhteşem bir daire tahsis edilmişti. Bu dairenin uşakları, hademeleri, aşçıları, arabacıları seksen kişiyi mütecavizdi. Müteaddit saray arabaları emrine müheyya (*hazır*) bulunuyordu. Mihmandar-lığına tayin edilmiş olan saray teşrifatçılarından bir zat, her dakika bir gölge gibi kendisini takip ediyordu.

Diğer mürettebat gemide kalıyorlar, her gün posta, posta karaya çıkarak -bir saat süren- şimendiferle Tokyo'ya geliyorlar Japonlardan peyda ettikleri dostlarla buluşuyorlar. Nezihane bir surette gezip eğleniyorlar Ve sonra, gemilerine avdet ediyorlardı (*dönüyorlardı*).

Bütün bu gezmeler, eğlenmeler, ziyafetler ve ziyaretler, gemideki işleri ve muntazam talimleri sektedar etmiyordu (*aksatmıyordu*).

Ertuğrul gemicilerinin, bilhassa direkler üzerinde yaptıkları "arma" talimleri esnasında, limanda bulu-

nan ecnebi gemilerinin bütün dürbünleri Türk gemisinin üzerine çevriliyor. İplerin ve yelkenlerin üzerinde örümcekler gibi koşuşan Türk gemicilerinin çeviklikleri, hayretle temaşa ediliyordu.

Mülazım İsmail Efendi isminde bir zatın idare ettiği elli kişilik bando, her akşam ikinci vakti güverteye çıkıyor Evvelâ bir iki millî şarkıdan sonra garp musikisinden de klâsik parçalar, kadriller, valsler, mazurkalar çalıyor. Türklerin musikiye istidat ve kabiliyetlerini gösteriyordu.

O tarihte, bütün Türk askerî bandolarında moda olan şöyle bir şarkı vardı:

Türkmen kızı, Türkmen kızı

Sen allar giy, ben kırmızı

Sen gül topla, ben nergizi

Yandım sana Türkmen kızı.

Bu şarkı, Japonların pek hoşuna gidiyordu. Her akşam bandonun nöbet çalacağı zaman, Ertuğrul'un etrafını saran yüzlerce kayıktan alkış sadaları yükseliyor ve bu şarkının tekrarı rica ediliyordu.

ERTUĞRUL VAZİFESİNİ İFA ETTİ

Böylece, çiçekler beldesinde üç ay geçmişti Artık Sultan Hamid'in maksadı da hasıl olduğu için avdet (*dönme*) zamanı gelmişti.

Osman Paşa, hareketinden bir hafta evvel, avdet edeceği (*döneceği*) günü hem Japonlara ve hem de İstanbul'a bildirdi. Bu haftanın altı gününü, İmparatora, İmparatoriçeye, Bahriye Nezareti'ne, sefaretlere ve sair dostlara veda ile geçirdi. Ve avdet (*dönüş*) hazırlıklarını teftiş etmek için, gemiye geldi.

Mikado, Sultan Hamid'in hediyelerine, aynı kıymette hediyelerle mukabele ettiği gibi, veda esnasında Osman Paşa'ya karşı çok samimî davranarak iki hükmetin takip edeceği siyaset hakkında, bazı mahrem şeyler söylemişti. Osman Paşa bunları, -şifahen- Sultan Hamid'e arz edecekti.

Osman Paşa, 1306-1890 senesi Eylülünün 12'inci günü, artık Tokyo ile alâkasını kesti. Avdet (*dönüş*) hazırlıklarını son defa olarak gözden geçirmek için tekrar Ertuğrul'a geldi ve Yokohama'dan, İstanbul'a şu kısa telgrafı çekti:

-Bahriye Nezaretine-

Yarın değil öbürsü gün hareket olunacağı maruzdur.

13 Eylül 1890

Bilmem ki “13” rakamının şeametine (uğursuzluğuna) inanmak mı lâzım geliyor?

Ertesi gün akşamı geç vakit, Japonya Bahriye Nezareti’nden Osman Paşa’ya şu haber tebliğ edildi:

Barometreler fena halde düştü. Büyük bir fırtına çıkma ihtimali var. Hareketinizi tehir ediniz.

Osman Paşa bu habere, şu sözlerle mukabele etti:

— Fırtına, programımızı değiştirmeye sebep olamaz. Hareket günümüz, İstanbul’a bildirilmiştir. Aynı günde hareket etmeliyiz.

Japon Bahriyesine mensup bazı zevat ertesi sabah erkenden gemiye geldiler. Osman Paşa’ya vaziyetin vahametini izah ederek harekete mâni olmak istediler. Fakat söz geçiremediler.

Osman Paşa, mertliğin, kahramanlığın ve vazife-perverliğin timsali gibi dimdik duruyor, bütün dostane tavsiyelere nezaketle teşekkür ederek:

— Hareket emrini verdim. Mümkün değil, verdiğim emri geri alamam, diye mukabele ediyordu.

Eylülün 15’inci günü Ertuğrul, teşyie (uğurlamaya) gelen zevatla dolmuştu. Bunların arasında, Cici Şempo ismindeki büyük Japon gazetesinin muharrirlerinden Mösyö Noda¹⁸ ile Türkiye’de ticaret işine atıl-

---

18- Shotara Noda

mak isteyen Mösyö Nakamora, Mösyö Yamada gibi, Japonya'nın ticaret âleminde tanınmış adamları da bulunuyordu.

Mösyö Noda, Türklerin Japonya'ya ayak bastığı günden beri çok büyük alâka göstermişti. Derhal Osman Paşa ve sair zabitanla tanışarak Türkler hakkında hasıl ettiği kanaatlere dair, gazetesinde birçok yazılar neşretmişti.

— Size ve memleketinize âşık oldum. Yakında, beni İstanbul'da göreceksiniz, diyordu.

Mösyö Nakamora ile Mösyö Yamada'da aynı şeyleri söylüyorlardı:

— Japon Türk ticaretinin esasını, İstanbul'da kura-
cağız. En kısa bir zamanda, bizi bekleyebilirsiniz, di-
yorlardı.

Veda, çok samimî olmuştu. Tehlikeli bir vaziyette yola çıkıldığını herkes bilmekle beraber, meş'um (*elim*) bir akıbete gidildiğini hiç kimse aklından geçirmiyordu.

Ertuğrul, tam zamanında demir almıştı. Geminin etrafını, binlerce kayık, sandal ve istimbotlar sarmıştı. Binlerce mendil sallanıyor. Selâmet temenni eden sadalar, bir uğultu halinde dalgalanıyordu.

Ertuğrul'un makinesi ağır ağır işliyor. Alay bayrakları ile donanmış olan bu narin ve zarif gemi, bir gelin gibi süzülüyor Güvertede bulunan bando:

Ey gaziler, yol göründü,

Yine garip serime

şarkısını çalıyordu.

Mevzuumuzdan hariç olduğu için, Ertuğrul'un feci akıbetini tasvir edecek değiliz. Ancak, tek bir noktaya temas etmekle iktifa eyleyeceğiz (*yetineceğiz*).

Yokohama'dan hareketinin ertesi akşamı o müthiş tayfuna tutulan Ertuğrul, tam 44 saat o cehennemi felâketle mücadele ettikten sonra, Oşima sahilindeki hain ve insafsız kayaların üzerinde parçalanırken, bu felâkette yalnız değildi. Zalim tayfun yine o mintıka dahilinde altı adet vapuru daha, aç bir canavar gibi kahir (*ezici*) pençesinde ezmiş, kırmış, parçalamış. Bunların mürettebatından, ancak bir tek adam kurtulabilmiştir ki o da, bir Japon yolcu vapurunun makinisti idi.

Ertuğrul'un uğradığı bu feci akıbetin aleyhinde ve lehinde pek çok sözler söylendi. Fakat en doğru sözü, Cici Şempo gazetesinin muharriri Mösyö Noda söylemişti. Bu zat, harikulade kahramanlıkla tavsif ettiği Ertuğrul'un meş'um felâketini kaydeden makalesinin sonunu, şu cümle ile bitirmişti:

“Ertuğrul, vazifesini ifa etmiştir.”

Evet, Ertuğrul vazifesini ifa etmiştir. Kendisine verilen emri tamamıyla yerine getirdikten sonra, pervasız (*korkusuz*) bir fedai gibi, ölüme atılarak Türk kahramanlığına parlak bir misal daha göstermiş. Böylece, bayrağının şerefini yükselttikten sonra, kendi adını da edebîleştirmiştir.

BÜYÜK ALAKA

Ertuğrul'u o müthiş faciaya kurban eden korkunç fırtına, karada da devam ediyordu. Rüzgâr, kudurmuş bir canavar gibi homurdanarak, tüyler ürperten ısıkları çalarak uğulduyor, yerdeki taşları ve toprakları her tarafa savuruyor, sahilindeki Kaşinozaki Feneri bu şiddetli hücumlara dayanamayarak devrilecek gibi görünüyordu.

Ertuğrul'un hailevî (*trajik*) akıbetinden henüz hiç kimsenin haberi yoktu. Çünkü o korkunç haileye (*drama*) sahne olan yer, hiçbir taraftan görünmüyordu.

Akşam yaklaşmıştı. Kaşinozaki Feneri'nin kapısı açıldı. Yarı çıplak ve vücudunun her tarafından kanlar sızan bir adam titreye titreye içeri daldı.

Fener bekçileri, yerlerinden fırladılar. Korkunç bir manzara arzeden bu yabancıya baktılar. Aynı perişan kıyafetle, her taraflarından kanlar sızan birtakım uzun boylu adamların sendeliye sendeliye onu takip ettiğini görünce şaşırdılar. Vücutları ve elbiseleri ıslak, gözleri kızarmış, yüzleri morarmış, ayakta duracak

halleri kalmamış olan bu bedbaht insanlara göz gezdirir gezdirmez, o civarda büyük bir felâket olduğunu derhal anladılar. Hemen hepsini birer yere oturtular. Mevcut bardaklara ve su kaplarına sıcak çay doldurdular. Fener mühendisi Mösyö Seijiotakizava, lisan bilmeyen bu adamları işaretlerle isticvap ederek (*sorular sorarak*), meseleyi anlamaya çalışırken, bekçiler de, felâketzedelerin sırsıklam elbiselerini kurutmak için çarçabuk ateş yaktılar.

Birbirlerinin lisanından tek birer kelime dahi bilmeyen Türklerle Japonlar, anlaşmak için büyük bir müşkülât karşısında kalmadılar. Mösyö Şeritaka, bu zavallıların büyük bir faciadan kurtulmuş olduklarını öğrenebilmişti. Fakat bu faciaya kurban giden gemi, ne gemisi idi?

Şeritaka, hemen kütüphanesini açarak onlara beynelmilel denizcilik işaretleri ile o tarihte mevcut olan gemilerin sistemlerini ihtiva eden bir katalog gösterdi. Kazazedeler arasında bulunan Haydar Bey isminde genç bir mülâzim, gemi tiplerini tetkik ettikten sonra, Park tipinde bir gemi üzerine parmağını bastı ve beynelmilel işaretler ile de, felâkete uğrayan geminin, bir Türk harp gemisi olduğunu anlattı.

Haydar Bey'in verdiği malûmat, Mösyö Şeritaka'ya kâfi geldi. Bu zeki adam, üç aydan beri Yokohama Limanı'nda yatan Ertuğrul'un, o esnada vatana avdet edeceğini (*döneceğini*) işitmişti. Ve derhal anladı ki, bu müthiş faciaya kurban giden, zavallı Ertuğrul gemisi idi.

Mösyö Şeritaka, o civardaki halkı felâketten haberdar etmek, yarı çıplak ve aç kalan felâketzedelere derhal yardım istemek için Kaşinozaki köyüne bir bekçi koşturdu.

Hâlbuki o anda, Kaşinozaki köyü de felâketten henüz haberdar olmuş bulunuyordu. Buna da, Mösyö Takano isminde bir köylü vasıta olmuştu.

Bu köylü, evinde bir iş ile meşgul olurken, top patlamasını andıran bir ses duymuştu ve bunun ne olduğunu merak ederek, işi anlamak için, o müthiş rüzgâra ve yağmurun şiddetli sağanaklarına rağmen fenere gidiyordu.

Dar bir patikayı takip ederken, birdenbire uzun boylu bir adamla karşılaştı. Parçalanmış elbiselerinden sular ve kanlar sızan, sarhoş gibi iki tarafına sallanan bu adamın derhal koluna girerek ne olduğunu sordu.

Bu sual, cevapsız kaldı. Çünkü uzun boylu adam, onun ne söylediğini anlamamıştı. Kendi derdini uzun uzun işaretlerle anlatamayacak kadar da bitkin ve bittaptı.

Mösyö Takano, bu vaziyette olan bir bedbahtı o müthiş rüzgâr altında bir saniye bile fazla bekletmek istemedi. Kendisine yardım ederek süratle köye sürükledi ve bağırıp çağırarak, meçhul felâketten bir anda bütün köy halkını haberdar etti.

Ertuğrul kazazedelerine ilk defa tesadüf eden ve cidden insanlık vazifesini gösteren Japonyalı, işte bu

Kaşinozaki'li Mösyö Tomakichi Takano adındaki zattır. Türkler, bu muhterem adamın ismini unutmamalıdır.

***

Mevzuumuzun haricine çıkmamak için kısaca arz edelim ki, bu küçük köyde duyulan felâket haberi, yıldırım sürati ile evvelâ Japonya'nın ve sonra dünyanın her köşesine yayıldı ve her tarafta, büyük alâkalar uyandırdı.

Japonyalılar, o kadar sevdikleri misafirlerinin, kendi denizlerinde böyle bir facia ile karşılaşmasından o derece müteessir oldular ki, birçok şehirlerde ve kasabalarda matem tuttular ve aynı zamanda kazadan kurtulanlara karşı yapılması lâzım gelen vazifeyi hatırladılar.

Mikado ile refikası imparatoriçe teselli kabul etmez bir teessür içinde bulunuyorlardı. Kurtulanların azamî derecede istirahatlerinin temini ve garkolanlarında, cesetlerinin denizden toplattırılması için mütemadiyen emirler veriyorlar ve felâket mahallinden her saat başında haber istiyorlardı.

Tam 607 mevcutlu Ertuğrul'dan ancak 69 can kurtulabilmişti. Bunların da 5'i zabıt, 1'i geminin imamı, diğerleri de neferdi. Bunların içinde yaralanmadık kimse kalmamıştı. Fakat bilhassa 13 neferin yarası, ağırdı.

Ekserisi sazdan yapılmış 60 kulübeden mürekkep olan küçük Kaşinozaki Köyü, bu 69 felâketzedeyi ba-

rındırarak vaziyette değildi. Nitekim daha ilk akşam bu aç misafirleri doyurabilmek için cömert köylüler son tavuklarına ve son patateslerine kadar bütün, gıda maddelerini feda etmişlerdi.

İkinci düşünülecek şey de, hem aç ve hem çıplak olan misafirleri giydirmek meselesi idi. Bütün köylü erkekleri, yaza ve bayramlara mahsus olan elbiselerini ortaya dökmüşlerdi. Fakat minimini Japonlar için yapılmış olan bu entariler, kimonolar, renk renk ve çeşit çeşit kumaşlardan gömlekler, bu uzun boylu ve ekserisi iri yarı olan misafirlerin, dizkapaklarını bile örtememişti.

Manzara, hem gülünç ve hem de pek hazindi. Kaşinozaki köyü, kalabalık bir karnaval sahnesine benzemişti Bereket versin ki, faciadan haberdar olan Ohshimamura belediye reisi Mösyö Sionoki ertesi gün erkenden köye geldi. Kazazedelerin elîm vaziyetlerini ıslah edecek teşebbüslere girişti.

Japon köylülerinin fedakârlıkları, bununla da kalmadı. Hayatlarını tehlikeye koyan bu civanmert adamlar kudurmuş dalgaların pençelerinden 260 şehidin cesetlerini toplamışlardı. Bunların ekserisi parçalanmış, azaları dağılmıştı. Fakat Mikado'nun birbirini takip eden emirlerine ve sarf ettikleri bütün gayretlere rağmen, Osman Paşa'nın cesedi bulunamadı. Ancak, fırtına durduktan sonra, dalgaların sahile attıkları eşya arasında, büyük üniforması ele geçebildi. Sultan Hamid'in şark güneşi imparatoruna gönderdiği fevkalâde murahhası vazifesini yaptıktan sonra Japon

denizlerinde ebediyete intikal ederken, kolları parçalanmış ve altın sırmaları kararmış olan bu ceketten başka hiçbir hatıra terk etmemişti.

Kazada şehit olanların anısına Kuşimoto'da yapılan anıt

Ertuğrul Firkateyni komutanı Osman paşa

İSTANBUL'DA VE TOKYO'DA

Mikado, mühim bir devlet işi gibi, vaziyeti takip ediyor. Hükümet ricali de bu büyük alâkaya tamamıyla iştirak edliyordu.

Facia, pek acıklı bir lisan ile Mikado tarafından Sultan Hamid'e telgrafla bildirildiği gibi, Japonya Bahriye Nezareti de, ilk tahkikatın hulâsasını, Osmanlı Bahriye Nezaretine tebliğ etti.

Sultan Hamid o kadar büyük bir teessüre kapıldı ki, ne yapacağını şaşırdı. Çok iyi biliyordu ki, facia haberi, İstanbul'da büyük bir heyecan uyandıracak, birçok dedikodulara sebep olacaktı.

Buna binaen, bu acıklı havadisın birdenbire matbuata intikal etmesini istemedi. Birkaç gün saraydan ve Bahriye Nezareti'nden sızan haberlerle halkı felâkete alıştırdıktan sonra, gazetelerin şu acı fıkrayı dercetmelerine (*yer vermelerine*) müsaade etti:

1306 (1890) senesi Eylül ayının 23'üncü günü, İstanbul gazetelerinde intişar eden fıkra şundan ibaretti:

“Ertuğrul fırkateyni hümayununun garkına (*batmasına*) dair Avrupa gazetelerinde görülen telgrafname suretidir:

Japonya adalarının ciheti cenubiyesinde (güney taraflarında) zuhur eden (çıkan) bir fırtına esnasında, Ertuğrul fırkateyni ile Mosaşimaro nam Japon posta vapurunda bulunan adamlardan yalnız bir kişi ve Ertuğrul sefinesinden ise 6 zabıt ile 57 nefer kurtulmuşlardır. Ertuğrul’un süvarisi Ali Bey ile kumandan Osman Paşa da mağruklar (boğulanlar) arasındadır.

Ertesi günkü gazeteler, felâketzedelere yardım için bir iane defteri açıldığını bildirdiler ve herkesten evvel Sultan Hamid’in 1620 altın ve -servetiyle meşhur olan-Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Paşa’nın da 1500 altın verdiklerini ilâve ettiler.

Başta bütün Bahriyeliler olmak üzere bütün İstanbul halkı bu büyütle felâketten o kadar müteessir ve mustarip idi ki, en yüksek meclislerden en ücra köşelerdeki mahalle kahvelerine kadar bu faciadan başka hiçbir şey konuşulmuyordu ve bedbaht Ertuğrul’un, Sultan Hamid’in bir kaprisine kurban gittiğinden bahsolunuyordu. Hatta bu arada, damadı Osman Paşa’dan hoşlanmayan Bozcaadalı Hasan Paşa’nın, mahza onu mahvetmek için Ertuğrul gibi çürük bir gemi ile bu Japonya seferini icat ettiğini iddia edenler bile bulunuyordu.

İstanbul, işin iç yüzünü bilmeyenlerin bu saçma dedikodular ile vakit geçirirken, Tokyo’da vaziyet daha ciddî bir şekilde devam ediyor, hatta göze çarpacak

derecede siyasî şekillere girmek istidadı gösteriyordu.

Mikado, her şeye tercihan, felâketten kurtulanların istirahatlerinin teminini ve yaralıların dikkatle tedavisini emretmişti. Aynı zamanda, Osman Paşa'nın cesedini bulacak olanlara, büyük mükâfatlar vadetmişti.

Hayago ve Dakayama valileri, işlerini, güçlerini bırakmışlar, felâket yerine gelmişler ve halkı, yardım seferberliğine davet etmişlerdi.

Mikado'nun saray nazırı Vikont Hicikana mütemadiyen bu valilerle muhabere ediyor, bir taraftan, yapılan işler hakkında malûmat alırken, diğer taraftan da Mikado'nun emirlerini tebliğ eyliyordu.

Kurtulanlar, Kobe kasabasına naklolunarak her türlü istirahatleri temin edildi. Toplanan cesetler de Kaşinozaki Feneri'nin önündeki düz sahaya defnedilerek, burada büyük bir şehitlik vücuda getirildi.

Bu işler için, Japonya hükümeti hiçbir masraftan çekinmiyordu. Muhtelif yerlerden de felâketzedelere elbiseler, çamaşırlar, fanilalar ve birçok hediyeler gönderiliyordu. Japonya'nın en mühim gazetesi olan Cici Şimbu gazetesi, şehitlerin ailelerine gönderilmek üzere derhal bir iane sütunu açtı. Birkaç gün zarfında 18 bin frank toplandı.

Tokyo'da, bir taraftan bu insanî vazifeler devam ederken, diğer taraftan da siyasî entrikalar canlanmaya başlamıştı. Sultan Hamid - Mikado dostluğunu kuracak olan Ertuğrul'un geldiği günden beri vaziyeti adım adım takip eden Çarlığın Tokyo elçisi, derhal bu vazi-

yetten istifade etmek istedi. Türklerin en müteessir bir zamanlarında parlak bir cemile göstererek siyasî dostluğun hedefini çeldirebilmek ümidi ile derhal Kabe'ye geldi. Felâketzedeleri ziyaret etti. Biraz İngilizce bildiği için Türk askerlerinin kumandanı mevkiini almış olan Mülâzim Haydar Bey ile görüşerek:

— Padişahınız, bizim hükümetimize müracaat etmiş, sizin, bizim vapurlarımızdan biri ile İstanbul'a nakledilmenizi istemiş. Hazırlanınız. Birkaç güne kadar, bizim vapurlarımızdan biri ile sizi İstanbul'a göndereceğim, dedi.

Haydar Bey, bu sözlere teşekkürle mukabele ettikten sonra:

— Fakat bize, hükümetimiz tarafından böyle bir emir tebliğ edilmedi. Şu anda, Japonya hükümetinin misafiri bulunuyoruz. Kendi hükümetimizden emir alıncaya kadar, bu hükümetin tayin edeceği hareket hattını takibe mecburuz, diye cevap verdi.

Halbuki Mikado Türk bahriyelilerini kendi harp gemileri ile vatanlarına iade etmeyi düşünüyor. Ve böylece de, Ertuğrul'un kurduğu dostluğu, kendi harp gemilerinin İstanbul'u ziyaretleri ile kuvvetlendirmek istiyordu.

TEESSÜRLE KARIŞIK BİR SEVİNÇ

Dönüş hazırlıkları başlamıştı. Başta İmparatoriçe olduğu halde muhtelif sınıflara mensup olan Japon kadınları kazazedelere kalın fanilalar ve iç çamaşırları, büyük kutularla bisküviler ve tütünler yoluyorlardı.

Mikado'nun emri ile zabitan ve efrada aynı renk ve şekilde sivil elbiseler yaptırıldı. Kalın ve kırmızı çuhadan hepsine fesler diktirildi. Japon sanatkârlar bu işte de maharetlerini gösterdiler. Feslerin dikişlerini arkaya getirmişler, bunları da siyah püsküllerle setretmişlerdi (*örtmüşlerdi*). Bunları kuvvetli ütünden geçirdikten sonra, hakikî feslerden hiç fark edilemeyecek şekle getirdiler.

Yaralılara son derecede ehemmiyet veriliyordu. Japon Salibiahmeri (*Kızılhaçı*) ile Kobe kasabasında bulunan doktorlar, Türk yaralılarını paylaşıyorlardı.

Mikado'nun en büyük arzusu, Şehit Osman Paşa'nın bir fotoğrafını buldurmak ve ailesine yollamaktı. Birçok araştırmalardan sonra, tesadüf yardım

etti. Ertuğrul'un Yokohama limanında bulunduğu sırada Osman Paşa, hatıra olmak üzere bir fotoğrafhaneye girmiş resmini çektirmişti.

Bu resmi çeken fotoğrafçı Mösyö Yamamova Osman Paşa'nın resminin arandığını duyar duymaz derhal kendisinde bulunan klişeden birçok kopyalar çıkararak bu işle alâkadar olan Kanagava valisi Mösyö Asada'ya teslim etti.

***

Kazazedeleri İstanbul'a nakletmeye Hiei ve Kongo isminde iki kruvazör memur edildi. Misafirlerin bütün istirahatlerinin temini için, Mikado tarafından katî emirler verildi.

Aynı zamanda Mikado, Hiei kruvazörünün kumandanı miralay Mösyö Tanaka'yı huzuruna kabul etti. Evvelce merhum Osman Paşa ile Sultan Hamid'e göndermek istediği şifahî haberleri ona da söyledikten sonra, padişaha verilecek mektup ile mukabil hediyeleri de kendisine teslim eyledi.

Japon Salibiahmeri (*Kızılhaçı*) doktorlarından Mösyö Yamiyami büyük bir dikkatle ağır yaralıları, Kongo kruvazörüne naklettiği gibi, diğer kazazedeleri de her iki gemiye yerleştirdi.

Nihayet, 1306 (1890) senesi teşrinievvel (*ekim*) ayının 11'inci günü saat ikide bu iki kruvazör, İstanbul'a müteveccihen Kabe limanından hareket etti.

***

Gemilerin İstanbul'a yaklaştığı haber alındıkça, halkın kalbinde bir sevinç uyanıyordu. Ve büyük facianın verdiği teessür bir dereceye kadar azalıyordu.

Sultan Hamid de sık sık Bahriye Nezaretine haber gönderiyor, gemilerin nerelere geldiğini sorup öğreniyordu.

İki Japon kruvazörünün Aden limanına demirlediğini haber alan Sultan Hamid, İzzettin ismindeki Taht vapurunun süvarisi, Kaymakam Rıza Bey'i derhal Portsaid'e gönderdi. Bu zat orada bekleyecek Japon gemileri gelir gelmez, onları karşılayarak İstanbul'a getirecekti.

Fakat Rıza Bey'in hareketinden sonra, Yıldız Sarayı'nda birdenbire garip bir hava esti. Türk bahriyelilerinin, Japon gemileri ile İstanbul'a girmesinin halk üzerinde fena tesirler yapacağına dair, Sultan Hamid'e bir takım jurnaller verildi. Sultan Hamid'in evhamı tahrik edildi.

Bunun üzerine, şöyle bir program yapıldı. Teftiş-i Askerî Komisyonu azasından ve padişahın yaverlerinden, Bahriye Livası Hakkı Paşa, Talia vapuru ile Çanakkale'ye gidecek, oraya gelecek olan Japon gemilerini istikbal edecek (*karşılacak*). kazazedeleri alıp İstanbul'a gelecek, Japon gemileri o limanda kalarak yalnız kumandanlarla bazı zabitan İstanbul'a davet edilecek, Dolmabahçe Sarayı'nda hazırlanan hususî daireye yerleştirilecek, kendilerine son derecede izzet ve ikram gösterilecek Yıldız Sarayı'nda, bizzat padişahın da iştirak edeceği bir ziyafet verilecekti.

Japon gemileri, 18 Kânunuevvelde (*Aralıkta*), Portsaid'e geldiler. Orada bekleyen, Bahriye Miralay Rıza Bey gerek kazazedelere ve gerek gemilerin kumandan ve zabitlerine Sultan Hamid'in selâmını tebliğ etti. Aynı zamanda Türk bahriyelilerini bir araya toplayarak:

— Resmen ifadeniz alınıncaya kadar, kaza hakkında kimseye bir şey söylemeyeceksiniz, dedi.

Bir gün istirahatten sonra, Çanakkale'ye doğru yollarına devam başladılar. İki gün sonra, Beşike Limanı'na vardılar ve orada, Talîa Vapuru tarafından karşılandılar.

Vapurda bulunan ve Japon bahriyelilerine “baş mihmandar” tayin olunan Bahriye Livası Hakkı Paşa, bir sandalla gemilerin kumandanlarını ziyaret etti. İkinci defa olarak padişahın selâmını bildirdi.

Asıl hayrete şayan olan cihet şurasıdır ki, bahriyeliler arasında “Kör Hakkı” diye anılan bu zat, müthiş bir felâketten kurtulmuş olan meslektaşlarına pek soğuk ve pek alâkasız davranarak efrada (*askerlere*) katıyen ehemmiyet vermedi. Yalnız altı zabiti toplu olarak huzuruna kabul etti. Yüzlerce arkadaşlarını Japon denizlerinde bırakarak bu şekilde vatana geri döndüklerinden dolayı son derecede mahzun ve müteessir olan bu zabitlere, kalplerini tatmin edecek bir kaç söz söylemeye lüzum bile görmeyerek:

— Ne ise Allah'ın, kör tarafına rastgelmiş de, kurtulmuşsunuz. İstanbul'a çıktığınız zaman, çenenizi sıkı tutun, diye sıkı bir tembihten sonra:

— Haydi bakalım. Pılınızı, pırtınızı toplayın da, Talîa'ya geçin, diye emir verdi.

Türk bahriyelileri, bu garip karşılanmadan bir kat daha müteessir oldular. Kamaralarına inerek eşyalarını toplamaya başladılar.

Vaziyet, derhal Japon zabitlerinin nazarı dikkatini celbetti. Hiai'nin kumandanı Miralay Mösyö Yanaka derhal Paşa'ya müracaat ederek:

— Siz, misafirlerimizin derhal sizin geminize geçmeleri için emir vermişsiniz. Fakat ben, haşmetli Mikado hazretlerinden aldığım emir üzerine, kendilerini İstanbul'a kadar götürerek, hükümete teslim etmeye mecburum, dedi.

Derhal meselenin şekli değişti.

Hakkı Paşa, kumandan M. Tanaka'ya şöylece izahat verdi:

— Hem Japonya'da ve hem de Hindistan'da kolera hastalığı şiddetle hüküm sürdüğü için, gemilerimiz, İzmir Limanı'nda karantina bekleyeceklerdir. Bu müddet zarfında, bizim gemicilerde, İstanbul civarındaki karantina mahalline sevk edilerek temizleneceklerdir. Siz, Bahriyelilerimizi bize teslim ediniz. İzmir'e gidip, padişahımızın iradesini (*buyruğunu*) bekleyiniz, dedi.

Kumandan Miralay Tanaka, İstanbul kapılarında, bir ihtilâf çıkararak Mikado ile Sultan Hamid arasında kurulan nazikâne dostluğu bozmak istemedi. Büyük bir izzet ve ikram ile oraya kadar getirdiği sevgi-

li misafirlerini, Talîa vapuruna teslim ederek, İzmir Limanı'na gitmeye mecburiyet hissetti.

Kazazedeler, buraya gelinceye kadar kamaralarda ve yumuşak yataklarda, âdeta konforlu bir yolcu vapurunda seyahat eder gibi gelmişlerdi. Lâkin Talîa Vapuruna geçer geçmez, vaziyet değişti. Vapurun ambarlarına, yelken bezleri serilmişti. Kazazedelere de:

— Burada yatacaksınız, denilmişti.

Talîa Vapuru, bu vaziyette, İstanbul'a doğru yol alırken, Hiai ve Kongo gemileri de İzmir Limanı'na gittiler. Urla mevkiindeki, karantina mahalline demirlediler. Bir taraftan karantina bekleyerek İstanbul'dan gelecek emri beklerken, diğer taraftan da uzun bir yolculuktan dolayı boyaları bozulmuş gemilerini boyamaya başladılar.

Talîa Vapuru, Çanakkale'den geçerken, İzzettin Vapuru ile karşılaştı. Başka bir vazife ile orada bulunan bu vapurun içinde, padişahın yaverlerinden Şeker Ahmet Paşa vardı. İstanbul'a gelen yüksek mevki sahibi yabancılara, Sultan Hamid tarafından daima mihmandarlık eden bu nazik, kibar, çok temiz kalpli zat, derhal Talîa Vapuruna geldi. Kazazedeleri ziyaret etti. Zabıtların ve neferlerin boyunlarına sarıldı. Hüngür, hüngür ağladı. Bilhassa efradın, karanlık bir ambarda, yelken bezleri üzerinde yatırılmasına vicdanı kail olmadı.

Bütün efrat ve zabitanı derhal İzzettin Vapuruna aldı. Baş ve kış kamara salonlarına yataklar serdirdi. Sureti mahsusada yemekler pişirtti. Rahat ve refah

içinde, İstanbul'a getirdi.

69 felâketzede, tam 19 ay evvel hareket ettikleri noktaya dönmüşlerdi. Fakat hepsi de, son derecede müteessirdi.

19 ay evvel, o Temmuz günü¹⁹ hava ne kadar sıcak, güneş ne kadar parlak, sema ne derecede berraktı. Rengârenk alay sancakları ile süslenmiş ve bütün efradı çamaryoa (*hayran*) etmiş olan o zarif Ertuğrul, Köprülerden çıkarak Beşiktaş önünden Marmara'ya doğru dönerken, nazlı bir gelin gibi süzülüyordu. Mizana dîreğinin dibinde bandonun çaldığı:

“Ey gaziler, yol göründü,

Yine garip serime”

Şarkısı, o sakın ve durgun Temmuz havası içinde dalga dalga yayılarak İstanbul'un berrak semasına doğru yükseliyordu. Sahilde toplanmış olan binlerce ve binlerce insan, Türk sancağını Hint ve Japon denizlerine götüren Ertuğrul'u candan, yürekten kopan heyecanla, en tatlı ve samimî gözyaşları ile takip ederken:

— Allah selâmet versin, diye feryat ediyordu.

Fakat bugün İzzettin ismindeki yandan çarklı Taht vapuru'nun kamaralarında Japon denizlerine gömülen, yabancı memleketlerin topraklarına terk edilen bedbaht arkadaşları için gözyaşları döken şu 69 felâket artığının dönüşüne hiç kimse alâkadar görünmüyordu.

19- 2 Temmuz 1306 Pazar günü

Vaziyet, ne kadar hazindi. Ve bu hazin vaziyetten, tabiat bile müteessirdi. Hafif bir yağmur çiseliyordu. İzzettin'in kamaralarında 19 ay evvelki şerefli hatıralara gözyaşları dökenlerle, sanki sema da bir olmuş, ağlıyordu.

İzzettin, Salıpazarı önünde demirledi. Derhal saraydan birkaç yaver geldi. Kazazedeler, Sultan Hamid'in iradesiyle, Tophane rıhtımına çıkarılarak, arabalarla Yıldız Sarayı'na nakledildi ve derhal, bir heyeti mahsusa tarafından isticvaplarına (*sorgulamalarına*) girişildi.

İmparatoriçe Meiji

BİR HİLÂL İKİ GÜNEŞ

Sultan Hamid, yine siyasî bir maharet göstermişti. Çar'ı kuşkulandırmamak için Japon gemilerini hararetle karşılamaktan içtinap etmişti (*sakınmıştı*). İki kruvazör, karantina bahanesi ile İzmir'e gönderilerek Urla tahaffuzhanesinin önünde demirler demirlemez, Yıldız Sarayı'nın telgrafhanesinden, İzmir vali ve kumandanına birer telgraf çekildi. Ve bunlara "Japon gemilerinin kumandan, efrat ve zabitanına selâmı şahaneyi tebliğ ediniz. Karantina müddeti biter bitmez doğruca İstanbul Limanı'na gelmelerini bildiriniz." diye, emir verildi,

İzmirliler, Japon gemilerine karşı çok samimî davrandılar. Kayıklar ve sandallarla, gemilerin etrafında dolaşarak tezahüratta bulundular. Ertuğrul şehitlerine ve felâketten kurtulan Türk bahriyelilerine bütün insanlık vazifesini yapmış olan Japonları hararetle alkışlayarak teşekkür ettikten sonra, sepetlerle üzümler, incirler yolladılar. Gemilerin mürettebatı için lâzım olan gıda maddelerinden para almadılar.

İki Japon kruvazörü, samimî bir hava içinde, bir hafta karantina bekledi. Bu müddet zarfında gemiler de boyanmış, bembeyaz ve pırıl pırıl bir hale gelmişti.

Gemiler, İzmir'den kalktılar. Çanakkale'de, tekrar Talîa Vapuru ile karşılaştılar.

Vapurda, Japon heyetinin mihmendarlığına tayin olunan şu zatlar bulunuyordu:

1- Yaverânı Hazreti Şehriyâriden ve Teftişi Askerî Komisyonu azasından Bahriye Livası Hakkı Paşa.

2- Yaverânı Hazreti Şehriyâriden, İzzettin vapuru süvarisi Kaymakam Rıza Bey.

3- Bahriye Nezareti yaverlerinden Kolağası Sermed Bey.

4- Bahriye Nezareti Harbiye Komisyonunda Müstahdem Yüzbaşı Ziya Bey.

5- Sultaniye Taht gemisi zabitlerinden Yüzbaşı Galip Bey.

Bu zatların hepsi de iyi İngilizce biliyorlar Mihmandarlığın icap ettirdiği bütün evsaf (*vasıf*) ve şeraiti (*şartlara*) haiz bulunuyorlardı.

Talia Vapuru, kılavuzluk ediyordu. Hiai ve Kongo kruvazörleri de, onu takip eyliyordu.

2 Kânunusani 1890 - 21 Kânunuevvel 1306 cuma gecesi Marmara Denizi geçildi. Ve sabaha karşı -ala-turka- saat yedide, Yenikapı önünde tevakkuf edildi (*duruldu*), Burada, gündüz beklenecek ve merasimle Dolmabahçe Sarayı'nın önüne gelinerek orada demir-

lenecekti.

Fakat limanı, dehşetli bir sis kaplamıştı. Bu sis, öğle vaktine kadar açılmadı.

Hâlbuki İstanbul halkı, Japon gemilerinin geleceğinden haberdar olmuşlardı. O şiddetli sise rağmen, kayıklara, sandallara, mavnalara dolarak Ahırkapı açıklarından Salıpazarı'nın önlerine kadar denize dökülmüşler Büyük bir sabırsızlıkla, misafirleri bekliyorlardı.

Yıldız Sarayı'nda cereyan eden kazazedelerin isticvablarından (*sorgularından*), Japonların Türk bahriyelilerine karşı gösterdikleri insaniyet ve nezaket anlaşılmış, muhtelif kanallardan sızarak halk arasına taşmıştı. Buna binaen herkeste, Japonları bir an evvel görerek onlara karşı millî şükranı eda etmek için büyük bir sabırsızlık vardı.

Sis ancak, zeval (*öğle*) vaktine doğru açıldı. Evvelâ Talîa Vapuru demir kaldırarak, Kızkulesi istikametinden, Dolmabahçe Sarayı'nın önüne doğru ilerlemeye başladı. Önde Hiai ve arkada Kongo olmak üzere, iki Japon kruvazörü, Talîa'nın dümen sularını takip ediyorlardı.

Selimiye Kışlası'nın önüne geldikleri zaman, evvelâ Hiai'nin sancak bordasından beyaz bir duman yükseldi ve Japon kumandan gemisinin ilk selâm topu, bütün İstanbul'un ufuklarında gürledi. Selimiye Kışlası'nın önüne çıkarılmış olan Türk bataryası, dünyanın öteki ucundan gelen bu sevimli misafirlerin selâmına, aynı suretle mukabele etti.

Beşiktaş önünde yatan Zuhaf ismindeki karakol gemisinden de toplar atılıyordu. İki Japon gemisinin top sesleri ile Türk toplarının sadaları biri birine karışıyor Henüz tamamıyla açılmamış olan hafif sis tabakalarını sarsa sarsa, semalara yükseliyordu.

Biri Türk, ikisi Japon olmak üzere üç gemiden mürekkep olan bu küçük kafil; kayıklarla, sandallarla, mavnalarla denizin üzerini dolduran halkın:

— Hoş geldiniz, diye sevinçle bağrışmaları arasında ilerledi.

Talîa Vapuru, Dolmabahçe önünde demirledi. Japon gemilerinin demir yerleri de tayin edilmişti. Şimdi, bir hilâl ve iki güneş gemisi, bir hat üzerinde demirlemişlerdi.

Hiai kumandan gemisinin bandosu, Mikado'nun ve Sultan Hamid'in marşlarını çalıyordu. Mızıkanın azametli ahengine, gemilerin etrafını saran halkın coşkun sadaları karışılıyordu.

Bütün ecnebi gemileri ile halkın temasından ve bilhassa coşkunluklarından hiç hoşlanmayan Sultan Hamid, Mikado'nun şerefine olarak bir kaç gün müsamahaya karar vermişti. Misafirlerin samimî bir şekilde karşılanmasını arzu etmişti. Bu maksatla da halk tarafından Japon gemilerine karşı yapılacak nümayışlere ilişik edilmemesi için icap edenlere emirler göndermişti.

Şu anda, İstanbul halkının hissiyatı, pek samimî idi. Gerek denizi ve gerek İstanbul sahillerini doldu-

ran ahalinin düşündüğü tek bir şey varsa o da, Japon denizlerinde ebediyete kavuşan aziz şehitlerin hatıralarını taziz etmekten (*saygıyla anmaktan*), onlara karşı fedakârlıklar gösteren Japonlara da, minnet ve şükranlarını bildirmekten ibaretti.

Sultan Hamid, Yıldız Sarayı'ndaki Cihannümâ Köşkü'ne gelmiş ve oradaki büyük dürbününü, limana çevirmişti. Halkın tezahüratını memnuniyetle temaşa ediyordu. Ve şehzadelik zamanından beri hayalinde kurduğu Japon dostluğunu tahakkuk ettirebildiği için pek mesrur (*sevinçli*) görünüyordu.

Sultan Hamid, bu samimî tezahürat karşısında, müsamaha hudutlarını biraz daha genişletti. Japon gemilerinin kumandanları ile İstanbul hükümetinin alâkadar makamları arasında protokol mucibince (*gereğince*) resmî ziyaretler devam ederken, Türk matbuatı namına bir heyetin de Japon gemilerine giderek:

— Hoş geldiniz, demelerini irade etti.

O tarihte İstanbul'da intişar eden Sabah, İkdâm, Tercüman-ı Hakikat gazetelerinin İngilizce ve Fransızca bilen birkaç muharriri (*yazarı*) derhal toplandılar, “Türk matbuat” heyeti adını takındılar. Sultan Hamid'in hiç umulmayan bu lütufkârlığına hayretler içinde kalarak, hemen Japon gemilerinden Hiai kruvazörünün merdivenine dayandılar. Ve kartlarını, geminin süvarisine yolladılar.

Hepsi, heyecandan boğuluyordu. Çünkü Japon gemilerinin ilk ziyaretçileri, kendileri oluyordu. Hayret.

Merdiven başında, birkaç güler yüzlü Japon zabiti ile bir sivil göründü. Bu sivil Japon, elinde bir kartvizit tutuyordu. Ve kolayca anlaşılabilen bir ifade ile Türkçe olarak: “Buyurun, efendiler” diyordu.

Türk gazetecileri, bir hamlede merdiveni tırmandılar. O zatın uzattığı kartı aldılar. Türk harfleri ile basılmış olan şu yazıları okudular:

Noda Efendi

Cici Şempo gazetesinin muharriri

Japon -Tokyo

— Nasıl? Siz, bir gazeteci Bir Japon meslekdaş, ha. Türkçe de biliyorsunuz.

— Az, işte o kadar.

— Fakat bir Japon gazetecisinden bu kadarcık Türkçe işitmek de bizi memnun etmeye kâfi.

Noda Efendi, küçük ve parlak gözlerinde ılık bir tebessüm parlayarak yanındaki bahriye zabitlerini birer birer gösteriyor, ağır ağır isimlerini söylüyor:

— Mister Sakomoto, Mister Asava, Mister Osiki, Mister Mivara, Mister Ota.

Mister Ota’yı takdim ederken, eliyle karnını kesiyormuş gibi bir işaret yapıyor:

— Doktor Operatör, kelimelerini de ilâve ediyor, parmakları koparırcasına, candan bir samimiyetle eller sıkılıyor.

Artık Noda Efendi’nin pek kıt olan Türkçe sermayesi tükendiği için derhal İngilizce ve Fransızca konuş-

malar başlıyor. Tesadüfen hepsi de boylu poslu olan Türk gazetecileri, kollarına girmiş olan Japon zabitleri tarafından kamara salonuna sürükleniyor.

Türk gazetecileri, bütün dikkat kuvvetlerini gözlerine vurmuşlar, nazarlarını süratle etraflarına gezdirmiyorlar, put gibi durarak ihtiram (*hürmet*) vaziyeti alan gemicilerin önlerinden geçerken onları birer saniye zarfında süzüyorlar, kendi kendilerine şöylece söylüyorlar:

— Hay Allah Japonlar, bunlar ha! Ne ufak, tefek insanlar. Yirmi beş sene zarfında dünya medeniyetini kavrayan en müterakki (*ileri*) milletlerin yürüyüşlerine ayak uyduran ve hatta iki sene evvel, dünyanın en süratli vapurunu yapan Japonlar, bu minimini adamlar mı? Bu minimini adamların hepsinde ayrı ayrı birer dev kudreti olduğuna nasıl inanmalı, bilmem ki.

Fakat inanmak zarureti var. Çünkü içinde bulundukları 232 kadem (*adım*) uzunluğunda, 40 kadem genişliğinde, 2490 beygir kuvvetinde makinesi olan 2200 ton hacmindeki şu gemi, bu minimini adamların eli ile yapılmıştır. Geminin her tarafı, o kadar temiz ki, titiz bir kadının evine benziyor.

Güvertenin döşeme tahtaları henüz cilalanmış parkeden farksız. Halatları kaynar sularla yıkanmış gibi bembeyaz, demir, pirinç bütün madenî kısımlar parıl parıl.

Salon, Türk gazetecilerinin büsbütün hayretini celbediyor. Çünkü burada, Millî Japonya ile Asri Japonya birbiriyle imtizaç etmiş (*karişmiş*) Muhafazakârlıkla terakkiperverliği gösteriyor.

Salonun nihayetinde, şeref mevkiinde, Mikado'nun büyük bir resmi var. Duvarlarda, Japon milliyetperverliğini gösteren kılıçlar, silâhlar, armalar. Salonun ortasında, o devrin en modern möble tarzında kanepeler, sandalyeler, masalar ince bir zevk ile birbirlerine karışmışlar.

Başta Mösyö Noda olmak üzere, Japon zabitleri Türk gazetecilerine son derecede izzet ve ikram gösteriyorlar. Altın gibi sarı ve dilber bir kadın saç gibi incecik kıyılmış tütünlerinden sigaralar, çaylar, Japon pastaları ikram ediyorlar. Japon inkılâbını yaratan ve yıldırım sürati ile terakki hamleleri yapan memleket büyüklerinin resimleri ile Çiçekler beldesinin her tarafı güzel olan manzaraları muhtevi albümler gösteriyorlar, kartlar hediye ediyorlar ve sonra, gemiyi gezdiriyorlar.

Geminin temizliği, intizamı, her işin en pratik bir şekle ifrağı (*yapılması*), Türk gazetecilerinin takdirlerini kazanıyor.

Sıra, gemi kumandanının kamarasını görmeye geliyor. Ve kapı açılır açılmaz, Türk gazetecilerinin gözlerinde, derhal yaşlar belirliyor. Çünkü kamaranın duvarlarında, başlıca üç resim var: Mikado, Ertuğrul, Osman Paşa.

Gazeteciler, dostluk hatıralarının bu derece inceliklerine riayet gösteren Japonlara teşekkürler ediyorlar. Çok samimî şükranlarla mütehassıs oldukları halde, gemiden ayrılıyorlar.

Gemiden Tophane Rıhtımı'na çıkan gazetecileri, orada bir yaver bekliyor. Ve kendilerinin doğruca saraya gelmeleri hakkındaki emri tebliğ ediyor.

Gazeteciler, saraya gidiyorlar. Başmabeyinci Osman Bey'in dairesine kabul ediliyorlar. Osman Bey kendilerine ayrı ayrı yerler gösteriyor:

— Zatı şahane efendimiz irade buyurdular. Gemi-deki müşahedenize dair derhal ayrı ayrı birer rapor yazacaksınız, diyor.

Gazeteciler, kalem ve kâğıtlara sarılıyorlar. Birer eseri cedit kâğıdını dolduracak ölçüde birer müşahede raporu yazıyorlar. Matbaalarına dönüyorlar.

***

Sultan Hamid, memnun. Sarayın kilerleri açılmış. Gemilere sandıklarla, sepetlerle yiyecekler ve içecekler gönderiyor.

Aynı zamanda, Bahriye Nezareti Fen Komisyonu Reisi Kaymakam Rasim Bey, yanında Sultan Hamid'in mabeyincilerinden biri ve bir de hünkâr yaveri olarak Hiai kruvazörüne gidiyor. Kumandan, Miralay Tanaka'ya şu emri tebliğ ediyor:

“Sizin için, Dolmabahçe Sarayı'nda bir daire hazırlanmıştır. Tarafınızdan tayin olunacak zabitlerle, bu dairede misafir olacaksınız. Aynı zamanda, gemilerinizin İstanbul'da bulunduğu müddet zarfında, bütün yiyecek ve içecekleriniz, 'Zatı şâhâne' tarafından deruhde buyrulmuştur (üstlenilmiştir). Her gün saraya, bir ihtiyaç listesi yollayacaksınız.” Diyor.

Sarayda hazırlanan daire, Paşa dairesinin yanında-ki dairedir. Ve son derecede mükelleftir. Saray arabalarından on araba da, Miralay Tanaka ile maiyetinde bulunan zabitanın emrine tahsis edilmiştir. Ve Yıldız Sarayı'ndan da elliye aşkın, hademe, sofracı vesaire gönderilmiştir. Aynı zamanda, Bahriye Nezaretinin en güzel, en temiz ve en süratli istimbotları da, emirlerine verilmiştir.

Miralay Tanaka, derhal Dolmabahçe Sarayı'na naklediyor. Daireyi geziyor. Kendisi ve büyük rütbeli zabitler için hazırlanan ayrı odalarla, küçük rütbeli zabitlere tahsis edilen on ikişer karyolalı odaların pek itina ile döşenmiş olduğunu görüyor, büyük bir memnuniyet izhar ediyor (*gösteriyor*) ve saraya yerleşiyor.

Burada kalan zabitlerin yemekleri ile kahvaltı ve meyveleri kamilen (*tamamen*) Yıldız Sarayı'ndan geliyor. Misafirleri memnun etmek için, bütün saray adamlarında baş döndürücü bir faaliyet görünüyor.

***

Artık, gemilerdeki zabitan ve efradın karaya çıkma-larına da müsaade ediliyor, Japon askerlerinin Tophane Rıhtımı'nda karaya ayak basmaları, bütün İstanbul halkı için mühim bir hâdise teşkil ediyor.

Japon askerleri, kendilerini hararetle karşılayan ve samimiyetle ellerini sıkkan halkı hiç yadırgamıyorlar. Geldikleri uzun yolda, misafirleri olan kazazedelerden öğrendikleri birkaç kelime Türkçeyi söyler söylemez, Türklerin büsbütün sempatilerini kazanıyorlar. Kendilerini görmek için sokaklara dökülen halka tebes-

süm ede ede, dolaşmaya başlıyorlar.

İstanbul halkı, derin bir hayret içinde. Herkes birbirine acele acele soruyor:

— Gördünüz mü? Japonları gördünüz mü?

Görenler, memnun bir şekilde müşahedelerini anlatıyorlar.

— Ne minimini adamlar. Adetâ, büyücek birer çocuğa benziyorlar. Acaba bütün Japon milleti böyle mi? Yoksa seçmişler de, hep bir çırpıda olanlarını mı göndermişler?

Görenleri, en ziyade bu benzerlik şaşırtıyor. Çünkü bütün Japon askerleri, sanki bir anadan, bir babadan hâsıl olmuşlar gibi, kâmilten birbirlerine benziyorlar.

Henüz Japonları göremeyenler, işlerini güçlerini bırakıyorlar sandallara, kayıklara atlıyorlar. Gemilerin etrafında dönüp dolaşıyorlar.

Sultan Hamid'in tekraren iradeleri ile zabıta geniş mikyasta (*ölçüde*) müsamaha gösteriyor. Ecnebi yolcu vapurlarının yanından geçmek bile şiddetle yasak olan o devirde, Japon harp gemilerinin etrafı kayıklar ve sandallarla kuşatılmış bulunuyor.

Kayıkçılar ve sandalcılar da memnun. Bir dakika bile işsiz kalmıyorlar defalarca bu meraklı müşterileri taşıyarak bol bol para kazanıyorlardı.

Sultan Abdulhamid dönemi İstanbul

İSTANBUL TARAFINDA İLK GEZİNTİ

Kânunuevvelin 23'üncü pazar günü, - gemilerde nöbetçi kalan zabitler müstesna olmak üzere- bütün Japon zabitleri hususî istimbotlar ve sandallarla Dolmabahçe Sarayı'na geldiler. Yıldız Sarayı'ndan gelen öğle yemeklerini yediler. Sonra, saray arabalarına binerek, Galata Köprüsü'nden, İstanbul tarafına geçtiler.

Bu zabitler arasında bulunan gazeteci Mösyö Noda, arkadaşlarından ayrıldı. Yanında, gemilerin iki râhibi ile mihmandar ve tercümanlığına memur olan Nüveydi fütûh ismindeki karakol gemisinin zabitlerinden Yüzbaşı Atıf Bey vardı.

Mösyö Noda ile arkadaşları, Atıf Bey'in delâleti ile Babıâli Caddesi'ne geldiler. Matbaaları gezdiler. Türk gazetecilerinin ziyaretlerini iade ettiler.

Mösyö Noda, Türk basını işlerine çok büyük alâka gösterdi. Matbaaların mürettip ve makine dairelerini büyük bir dikkatle tetkik etti. Bu müşahedelerden, ne netice verdiğini bilmiyoruz.

Bütün matbaalarda kendisine en nefis sigaralar bil-hassa hazırlanmış çaylar, Hacı Bekir'in dükkânından getirilmiş olan lokumlar, şekerler, kurabiyeler ikram edilmiş. Japon gemilerinin İstanbul'a muvasalatını (*ulaşmasını*) yazan gazetelerin yaldızla basılmış birer nüshası ile İstanbul manzaralarını ihtiva eden resimler verilmiştir.

Mösyö Noda, İstanbul hakkındaki ihtisasatını şu sözlerle bildirmiştir:

— Memleketinizi gördüğüm dakikadan itibaren, daha hâlâ hayranlığımı yenemiyorum. Mevsim dolayısı ile havanın pek kapalı olmasına rağmen, şehrinizin manzarası beni teshir etti (*büyüledi*). Bilhassa Türk halkının samimiyetine, adeta âşık oldum. Hayatımın en mesut günlerini yaşadığıma tamamen kani bulunuyorum ve size açıkça şunu da ilâve edeyim ki Japonya'ya dönmekten vazgeçiyorum. Uzun, çok uzun bir müddet, aranızda kalmaya karar vermek istiyorum.

-Nitekim Mösyö Noda, bu kararını verdi. İleride arz edeceğimiz veçhile, İslâmiyet'i de kabul etti.-

Mösyö Noda, Babiâli caddesinde matbaaları ziyaretle meşgul olurken, Japon zabitleri de Kapalıçarşı'yı geziyorlardı.

Bu zabitlerin etrafını, yine halk sarmıştı. Gençler, ihtiyarlar, hatta çocuklar, Japon zabitlerinin ellerini samimiyetle sıkıyorlar:

— Hoş geldiniz, diyorlardı ve Japonlar da onlara Türkçe olarak:

— Teşekkür ederiz

yahut

— Memnun oldum diye, cevap veriyorlardı.

Sabahleyin erkenden saraya mensup bazı kimseler çarşığı gezmişler. Japonlara karşı gayet dostane hareket edilmesi için esnaflara tembihler vermişlerdi. Hâlbuki buna hiç hacet yoktu. Çünkü Japon gemileri limana demirler demirlemez, bütün çarşı esnafı hazırlanmışlardı. Misafirleri dört gözle bekliyorlardı.

Buna binaen bütün çarşılılar, Japon zabitlerini dükkânlarına davet ediyorlar. En iyi mallarını önlerine döküyorlardı.

Zabitlerin bu çarşı gezmesi, üç saatten fazla devam etti. Bilhassa Bedesten'deki antika eşya arasındaki eski Türk silâhları, misafirler tarafından uzun uzun tetkik edildi. Kuyumcular çarşısının camekânları, dikkatle gözden geçirildi. Bazı Japon zabitleri, bazı şeyler aldılar. Fakat hiçbir esnafa, bunların bedellerini kabul ettirmeye muvaffak olamadılar. Misafir kafilesi, çarşıdan sonra Ayasofya Camisi'ni gezdi. Binanın azameti, Japonları hayretlere gark etti.

Camiden sonra, Topkapı Sarayı'na gittiler. O gün, Sultan Hamid'in hususî surette açtırdığı Hazine-i Hümayunu da gezdiler. Gerek hazinenin ve gerek müzelerin zenginliğini takdir ettiler.

Zabitler, İstanbul tarafında gezerlerken, gemilerdeki efrat da yanlarında bölük zabitleri ve mihmandarları olduğu halde, Beyoğlu tarafında dolaşıyorlardı.

Bunlar da, birçok dükkânlara ve mağazalara uğradılar. Bazı şeyler aldılar.

Aldıkları eşya bedelleri, kendilerine verdirilmedi. Mihmandarları tarafından bunların faturaları alınarak saraya gönderildi. Hazine-i Hassa tarafından dükkân sahiplerine ödendi.

Meiji Dönemi Japonya

YECÛC VE MECÛC

Japon zabitlerinin İstanbul'da yaptıkları bu gezinti halk üzerinde o kadar büyük bir alâka uyandırdı ki, evlerde, kahvelerde, sokaklarda ve dükkânlarda kâmilan Japonlardan bahsediyorlar. onlar hakkında türlü türlü hükümler veriyorlardı.

Verilen hükümler, muhite göre değişiyordu. Halk; bu minimini misafirlerin sadece görünüşleriyle meşgul oluyor. Onların görünüşleri, çehreleri, gözleri, renkleri ve bilhassa her hareketlerindeki sükûnetleri dilden dile naklediliyordu.

Fakat ekserisi softa zihniyeti taşıyan yarım münevverlerin meclislerinde de şöylece mütalâalar yürütülüyordu:

— Bu adamların yani, Japonların, böylece yeryüzüne dağılmaları hayırlı alâmet değil.

— Niçin?

— Kıyamet alâmeti de onun için,

— Ne gibi kıyamet alâmeti?

— Bu adamlar, Kur'an-ı Kerim'in ve bazı Hadis-i Şeriflerin bildirdikleri Yecûc ve Mecûc denilen taife-dir ki, ancak kıyamete yakın zuhur edecekleri işaret buyrulmuştur. Bu bapta ayet ve hadislerden anlaşıldığına göre, Ben-i Asfar kavmine mensup olan bu taife, yeryüzüne dağılacaklar, bütün dünyayı kaplayacaklar. Maşrıktan (*doğudan*), Mağruba (*batıya*) kadar dünyanın idaresini ellerine alacaklar. Bu taifenin zuhurundan sonra, Deccal çıkacak, o hengâme arasında da, kıyamet kopacak, diyorlardı.

Bu sözler, çabucak cahil halk tabakaları arasına da yayılmıştı. Hurafelere düşkün olan insanlar arasında:

— Eyvah! Yakında kıyamet kopacakmış, diye, bir telâş başladı.

Japonların halk üzerinde yaptıkları tesiri büyük bir dikkat ve alâka ile takip eden Sultan Hamid, bu garip telâkki ve mütalâaları haber almakta gecikmedi. Kendisi de hurafelere inandığı için bu meseleye ehemmiyet verdi. Derhal Ferâset-i Şerife vekili Seyyit İbrahim Esat Efendi'yi saraya celbetti (*çağırdı*). Halkın Japonlar hakkındaki telâkkisini naklettikten sonra:

— Bu bapta sizin fikriniz nedir? Dedi.

Aslen Hicazlı olan Esat Efendi, o devrin sayılı âlimlerinden ve sarayın teklifsiz müdavimlerinden-di. Gayet zeki bir adam olduğu için, Sultan Hamid'in zihniyet ve düşüncelerini gayet iyi bilenlerden, onun mizacına göre şerbet verenlerdendi. Buna binaen hiç tereddüt etmeden, şu cevabı verdi:

— Evet, sultanım. Halkın telâkkisi boş değildir. Ancak, mütalâaları cahilânedir. Meselenin ilmî ciheti ise, şu merkezdedir, diye söze girişerek vaziyeti kendi ilmî zaviyesinden izah etti.

Sultan Hamid ile Esat Efendi arasında cereyan eden bu mülâkatta hazır bulunanlardan Esvapçıbaşı İsmet Bey ile gidiş müdürü Hacı Mahmut Efendi'nin rivayetlerine göre, Feraset-i Şerife²⁰ vekilinin bu husustaki mütalâası, şu merkezde idi:

Yecûc ve Mecûc isminde bir kavmin mevcut olduğu muhakkaktır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in Enbiyâ Sure-i Şerifinin 95'inci ayetinde, sarahat (açıklık) vardır. Bu ayet-i kerime, şöyledir:

Hattâ izâ fütihat ye'cûcu ve me'cûc ve hüm min külli hadebin yensilûn.

Yani:

“Hattâ ye'cûc ve me'cûc'e set açılır. Ve onlar, her taraftan ve gedikten akın ederler.” Demektir.

Ve bu Japonların da ye'cûc ve me'cûc kavmi olmaları pek muhtemeldir. Zira bazı tefsirlerdeki beyanata göre Zülkarneyn denilen zat, maşrık yani, doğu tarafına gitmiş ve orada Gabilik isminde bir taifeye tesadüf etmiş. Bu Cabluk ismi ile Cabon ismi arasındaki müşabehete bakılırsa, Japonların, ye'cûc ve me'cûc kavmi oldukları ihtimali, daha kuvvetlenir.

Seyyid İbrahim Esat Efendi'nin bu mütalâası, büs-

20- Ferâşet, Arapça süpürmek anlamına gelen bir kelimedir. Kabe'yi ve Peygamber Efendimiz'in türbelerini süpürme görevine, “ferâşet-i şerife” adı verilir.

bütün esassız değildi. Çünkü Ben-î İsrail'e ait kitaplar-
da me'cûc isminden bahsediliyordu.

Me'cûc, Nuh Peygamber'in oğlu Yâfes'in ikinci oğlu idi. Kardeşlerinden ayrılarak doğu tarafına gitmiş Asya'nın denizle birleşen nihayet noktasında yerleşmişti ve kendisinden bir kavim türemiştir.

Bu kavim, ikiye ayrılmıştı. Biri Me'cûc'ün adını, diğeri de, Me'cûc'un biraderi olan Ye'cûc'un ismini almıştır.

Gerek Ben-î İsrail'e ait kitaplara atfedilen rivayetler ve gerek bunlara dayanan tarihler, Ye'cûc ve Me'cûc denilen kavmin kısa boylu, cesur, muharip ve her kuvveti altüst edecek derece şiddet ve kudret sahibi olduklarından bahsediyorlardı. Hatta o havalide bulunan kavimler, bunların tecavüzlerinden nasıl masun kalabileceklerini (*korunabileceklerini*) düşünüyorlardı. İşte bu sırada Zülkarneyn denilen zat -ki, Peygamber olup olmadığı hakkında ihtilâf vardır- o havaliye gitti. Ye'cûc ve Me'cûc kavminden korkanlar, ona rica ettiler:

— Bizi, bu kavmin tecavüzünden kurtarmak için büyük bir set inşa et. Sana, istediğin kadar mükâfat verelim, dediler.

Zülkarneyn, mükâfatı reddetti:

— Beşeriyetin selâmetini temin etmek için bu seddi yaparım. Ancak siz bana yardım ediniz. Bu set, kıyamete kadar baki kalacaktır. Ancak kıyamet kopacağı zaman yıkılacak. Ye'cûc ve Me'cûc kavmi, bütün dün-

yaya dağılacaktır, diye cevap verdi.

Görülüyor ki, Kur'an-ı Kerim'deki ayet, bu rivayetleri teyit ediyor (*doğruluyor*).

Ancak, müphem (*belirsiz*) kalan bir nokta var. Gerek Benî İsrail'e ait rivayetlerde ve gerek Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen bu set nerededir?

Bunun hakkında da üç rivayet var. Kitabı Mukaddes'te, Hazkiyal Peygamber'e ait fasılda "Ahari Cibirya" denilen bir mahalden bahsolunuyor. Bunun, Sibirya'nın sonu olması muhtemeldir. Bazı ulema bu mahalli, şimal (*kuzey*) cihetinde 90 derece arz dairesi olmak üzere tefsir etmişlerdir. Musevi rivayet ve ananelerine nazaran da Ye'cûc' ve Me'cûc kavmi, bu mahallin şimal (*kuzey*) sonunda yerleşmişlerdir. Nitekim bizim Kâtip Çelebi'de, bu rivayete temayül göstermektedir.

İkinci rivayet Ebu Said kavlidir. Bu zata göre, seddin yeri, 163 tûl (*boylam*) ve 40 derece arz dairesindedir. Burası, Çin kıtasının bir kısmına isabet etmektedir. Ve iki yüz elli saat uzunluğunda olan meşhur Çin Seddinde bu mıntika dâhilindedir.

Fakat Ebû Said'in bu rivayeti ile bahsedilen seddin vasıfları arasında, büyük bir fark vardır. Zira Çin Seddi, Zülkarneyn tarafından yapılmamıştır ve iki dağ arasında da kurulmamıştır.

Üçüncü rivayet, bahsedilen set Azerbaycan'ın şarkında ve iki dağın arasındaki cesim seddir ki, bunun muazzam harabesi henüz ortadan silinmemiştir.

Bütün bu rivayetler, basit bilgilere istinat ettiği (*dayandığı*) için, bunların arasında hakikati aramak ve bil-hassa Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen seddin yerini bulmak mümkün değildir. Ancak bu rivayetler, Ye'cûc ve Me'cûc kavminin ehemmiyetini tebarüz ettirmektedir (*belirtmektedir*).

Nitekim -Japonların İstanbul'a geldikleri esnada- bu rivayetleri derinleştiren ve inceleyen âlimlerle münevverler, meseleyi şu şekilde hallettiler:

— Kur'an-ı Kerim'in her ayeti, büyük bir hakikate istinat eder (*dayanır*). Her kelimenin de hakiki ve mecazî manaları vardır. Ye'cûc ve Me'cûc isminde bir kavmin mevcudiyetinde, hiç şüphe yoktur. Bunları dünyadan ayıran ve kendi mıntıkalarına kapayan set, malûm olan şekilde, yüksek ve aşılması mümkün olmayan bir duvar değildir. Sedden murat, maniadır. Bu maniada, Japonya'nın etrafını çevirmiş olan denizdir. Japonlar, asırlarca bu denizin ortasında kalmışlar. Medenî dünya ile temasta bulunmamışlardır. İşte son zamanda -Ayet-i Kerime'de beyan buyrulduğu veçhile- Cenabı Hakk'ın izin ve iradesi ile açılan o engeli aşmaya ve her tarafa akınlar yapmaya başlamışlardır. Japonların şekilleri, gerek Benî İsrail'e atfedilen rivayetlere ve gerek bunlara istinat eden eski tarihlere tamamıyla muvafıktır. Çünkü onlar da zikredildiği gibi boyları kısa, vücutları ufak, renkleri sarıdır. Benî Asfar denilen sarı renkli bir kavmin, âhir zamanda Doğudan Batıya kadar hâkimiyet kazanacaklarına dair de, eski kitaplarda kuvvetli rivayetler vardır, dediler.

SULTAN HAMİD'İN BİR İRADESİ

Sultan Hamid'in has misafirleri, İstanbul halkının kendilerine gösterdikleri alâkadan son derecede memnun görünüyordı. Ancak şu var ki, Yıldız Sarayında "Ferâset-i Şerife" vekili Esat Efendi'den başlayarak en ücra köşelerdeki insanlara kadar her mecliste kendileri hakkında yürütülen mütalâalardan tamamıyla bihaber bulunuyorlardı.

Sultan Hamid'in Japonlara verdiği ehemmiyet anlaşılır anlaşılmaz, bazı açığöz âlimler ve münevverler, bu fırsattan istifadeye kalkıştılar. Japonlar hakkındaki mütalâalarını birer rapor halinde yazarak sarayın nüfuzlu erkânı vasıtasıyla Sultan Hamid'e takdime başladılar.

Sultan Hamid, bunları birer birer gözden geçirdi. İçlerinde hoşuna gidenlerin sahiplerine ihsanlar verdi.

Avrupa siyasetinden daima endişeli olduğu için kendisine zararsız istinatgâhlar arayan bu hükümdar, Japonlara kendisini tanıtmak ve sevdirmekle mühim bir muvaffakiyet kazanacağına kaniydi. Bunu kuvvet-

lendirmek için, hususî bendegânına, şöyle irade etti:

— Japonların, zabitlerini ve hatta neferlerini, hususî surette evlerinize davet ediniz. Kendilerine son derecede izzet ve ikram gösteriniz, dedi. Ve bunun temini için de, bütün bendegân evlerine, sarayın mutfağından yemekler, kilerden de yemişler, şuruplar, sigaralar, fevkalâde nefis pastalar, nadide çerezler, şekerler ve şekerlemeler gönderdi.

Hâlbuki o tarihe kadar, saray adamlarından birinin, bir yabancıyı evine kabul etmesi bir tarafa dursun, vazife haricinde bir yabancıya selâm vermesi bile, görül-müş ve işitilmiş şeylerden değildi. Sultan Hamid'in bu husustaki şiddetli prensibini bilenler, padişahın Japonlara karşı bu kadar müsait davranmasına, hayret etmekteLERdi.

***

Sultan Hamid'in, Japon kumandan ve zabitlerini kânunuevvelin 23'üncü gününün akşamı resmen huzuruna kabul etmesi kararlaştırılmıştı. Saray'da, hususî surette hazırlıklar yapıldı. Göze görünecek yerlere, beyaz zemin üzerine kırmızı güneşten mürekkep Japon bayrakları asıldı.

Ortalık kararmaya başladığı zaman, Hiai Kruvazörü'nün Kumandanı Miralay Tanaka, refakatinde şu zatlar olduğu halde, bir istimbotla Dolma-bahçe Sarayı'ndaki dairesine geçti:

Kongo Kruvazörü'nün Süvariri Miralay Hidaka.

Hiai Kruvazörü'nden: Seyrisefine Memuru Ogora
Birinci Yüzbaşı Sakomoto.

Sermakinist Asava.

Seyrisefain muallimi Yüzbaşı Kisi.

İkinci Yüzbaşı Miyara.

Topçu Yüzbaşısı Oki.

Torpedo yüzbaşısı Osiki.

Sercerrah Ota.

Kongo Kruvazörü'nden, Torpedo Yüzbaşısı Moto-
mora.

Sermakinist Kondo.

Birinci Yüzbaşı İno.

Sercerrah Koçita.

Seyrisefain memuru Kodito.

İkinci Yüzbaşı Mori.

Bu zatlar, yanlarında mihmandarları Hakkı Paşa olduğu halde saray arabaları ile Yıldız Sarayı'na geldiler. Büyük üniformalarını giymiş olan saray erkânı tarafından karşılandılar. Merasim dairesine götürüldüler. Orada kısa bir istirahatten sonra, Sultan Hamid'in huzuruna davet edildiler.

Huzura girerlerken, kumandan Miralay Tanaka'nın ellerinin üzerinde, Mikado'nun gönderdiği, kıymetli bir kılıç bulunuyordu.

Japon miralay, ağır ağır Sultan Hamid'e doğru ilerledi. Kılıcı takdim etti. Padişah büyük bir memnuniyetle Mikado'nun hediyesini aldı. Hafifçe eğilerek:

— Mersi, kolonel, diye mırıldandı.

Miralay Tanaka, evvelâ Kongo gemisinin, süvarisi Miralay Hidaka'dan başlayarak maiyetindeki zabıtları birer birer Sultan Hamid'e takdim etti. Sultan Hamid'in esvapçıbaşı İsmet Bey'e yaptığı kısa bir el işareti üzerine, Miralay Tanaka'ya 2'inci rütbeden Osmanî nişanı ile altın ve gümüş imtiyaz ve bir de gümüş Tahlisiye²¹ madalyası Miralay Hidaka'ya 2'inci rütbeden Mecidî nişanı ile keza altın, gümüş imtiyaz ve gümüş Tahlisiye madalyaları verildi. Heyet padişahın huzurundan çıktıktan sonra da, diğer zevata 3'üncü ve dördüncü rütbelerden Mecidî ve Osmanî nişanları ile gümüş imtiyaz ve gümüş Tahlisiye madalyaları tevzi edildi.

Japonlar huzurdan çıktıktan sonra Sultan Hamid derhal ayağa kalktı. Esasen silâha çok meraklı olduğu için, hayatında ilk defa gördüğü bu Japon kılıcını kınından çekip çıkardı. Salonun ortasındaki büyük avizenin altına giderek, dikkatle muayeneye başladı.

Kılıcın ucunu yere dayadı. Defalarca üzerine basarak o parlak çeliğin esneme kabiliyeti üzerinde tecrübeler yaptı, Sonra, tekrar kınına koyup Esvapçıbaşı İsmet Bey'e:

— Çok güzel kılıç, bizim Şam kılıçlarından hiç farkı yok. Demirine, çok dikkatle su verilmiş. Kabzası da, hakikaten çok zarif işlenmiş. Bunu, Küçük Mabeyin Dairesi'ndeki kasalarda saklayınız, diye söylenerek, kılıcı süt biraderine uzattı.

21- Denizden ve yangından can kurtaranlara verilen madalya.

Japon heyeti, huzurdan çıktıktan sonra, diğer bir salona götürülerek orada bulunan Sadrazam Kâmil, Serasker Ali Saip, Mabeyin Müşiri Osman, Bahriye Nazırı Hasan, Hariciye Nazırı Sait Paşalarla diğer devlet ricaline ve saray erkânına takdim edildi.

Lisan bilenler arasında kısa görüşmelerden sonra, alaturka tam saat 1’de, ziyafet salonuna geçildi.

Yemek masası, cidden muhteşemdi.

Ziyafet, alaturka saat 3’e kadar devam etti. Bu müddet zarfında, Mabeyini Hümayun orkestrası, en lâtif musiki parçalarını çalmıştı. Ağır ağır ve sessizce yemeklerine devam eden Japon zabitleri, kulaklarını bu nefis musikiden bir an bile ayıramamışlardı.

Yıldız Sarayı’nda, bu kibar ve muhteşem ziyafet devam ederken, Dolmabahçe Sarayı’nın alt kat salonlarında da kıyametler kopuyor, burada da gemilerin efradına 160 kişilik bir ziyafet veriliyordu.

Salonlar, Türk ve Japon bayrakları ile süslenmişti. Gemilerde bulunan genç mühendis zabıt namzetleriyle küçük kumandanları emrinde bulunan Japon bahriyelileri uzun sofralara yerleştirilmişlerdi. Bunların arasında, Japonya’dan gelen kazazede Türk bahriyelileri de bulunuyordu.

Yıldız’da cereyan eden sakin ve resmî ziyafete mukabil burada, büyük bir samimiyet havası esiyordu. Kendilerine yemek takdim edilen Japon neferleri, büyük bir neş’e ile:

— Teşekkür ederiz.

— Çok memnunuz, diye bağıyorlar Karşılıklı nutuklar söylüyorlar, yeni başlayan Türk ve Japon dostluğunun sonuna kadar devamını temenni ederek:

— Viva... Viva.

Sadaları ile Dolmabahçe Sarayı'nın her tarafını çınlatıyorlardı.

Bu saray kuruldu kurulalı, böyle bir gün ve böyle bir gece görmemişti. Üç, beş ay evvel, Dolmabahçe Sarayı'na bir yabancı askerî kafilesinin gelerek böyle neşeli bir gece geçireceğini hiç kimse tahmin edemezdi. Hatta birisi söylese, dinleyenler gülerlerdi. Bu vaziyet, Sultan Hamid devrinin en müstesna hâdiselerinden birini teşkil etmekteydi.

Bu ziyafet de, geç vakte kadar devam etti. Hepsine birer gümüş İmtiyaz ve gümüş Tahlisiye madalyaları verilen Japon gemicileri, memnun ve mesrur bir halde istibotlarla gemilerine dönerlerken, Yıldız Sarayı'nda bulunan Japon zabitleri de, Sultan Hamid'den gördükleri iltifattan hissettikleri mahzuziyetle (*hoşlukla*) saray arabalarına binerek Dolmabahçe Sarayı'na avdet etmekteLERdi (*dönmekteLERdi*).

24 Kânunuevvel (Aralık)- Bugün Japon zabitleri Harbiye mektebini ziyaret ettiler. Ve talebenin talimlerini ve küçük manevralarını gördüler.

25 Kânunuevvel (Aralık)- Bugün Sultan Hamid yine bir fevkalâdelik gösterdi. İstanbul halkının Japon gemilerini gezmelerine müsaade etti. Gerek sivil halktan, gerek deniz ve kara zabitlerinden binlerce insan

akın akın Japon gemilerine gittiler. Büyük bir samimiyetle karşılandılar. Birbirlerine hediyeler ve hatıralar verdiler. Türk bahriyelileri, Japon bahriyelileriyle karşılıklı talimler yaptılar. Şarkılar söyleyip millî oyunlar oynadılar.

İstirahat halinde bulunan genç mühendis zabıt namzetleri resim yapıyorlardı. Neferler de, çorap örüyorlar, dikiş dikiyorlar, bizim damaya benzer bir oyun oynuyorlardı. Türkler de, erkeklerin çorap örmeleri ve dikiş dikmeleri âdet olmadığı için ziyaretçilerin çoğu Japonların bu meşguliyetlerini çok tuhaf buldular ve hayretle karşılaştılar.

Bahriye Nezaretî'nde müstahdem İngiliz Vuds Paşa, bir gün Mösyö Noda ile bazı Japon zabıtlarına ziyafet verdi. Türk Bahriye zabıtlarının de iştirak ettiği bu ziyafette, dostane nutuklar irat edildi.

26 Kânunuevvel (Aralık)- Bugün Mösyö Noda, Ertuğrul felâketzedeleri için yardım komisyonunu ziyaret ederek, faciadan sonra, gazetesi tarafından Japonya'da toplanmış olan 18.907 frank miktarındaki parayı, felâketzedelerin ailelerine verilmek üzere komisyona teslim etti,

Bu komisyona verilen, yalnız bu paradan ibaret değildi. İmparatoriçe ile Japon prenseslerinin ve diğer Japon kadın ve erkeklerinin hediyeleri de komisyona verilmişti. Bunlar, felâketzede ailelerin kadınlarına ve çocuklarına dağıtılacaktı.

27 Kânunuevvel (Aralık)- Bugün Sultan Hamid, Mikado'ya gidecek hediyeleri, hazırlatmaya başladı.

Birçok kıymetli eşyalar arasında, İstanbul'un fotoğrafla alınmış en bediî manzaralarından mürekkep bir albüm de vardı. Bu albümün kabı, Türk mücellitliğinin (*ciltçiliğinin*) ve Türk kuyumculuğunun bir bediası (*sanat eseri*) olacaktı.

***

Kış, şiddetle hüküm sürüyordu. Hava kapalı ve soğuktu. Buna rağmen, halk kabile kabile Japon gemilerini ziyarete gidiyor, Japon zabıt ve neferlerinin İstanbul'daki gezip dolaşmaları da devam ediyordu.

Japonlar, Kapalıçarşı'dan ve Mahmutpaşa Yokuşu'ndan pek hoşlanmışlardı. Çarşıda, tuhafiyeci dükkânlarına dolarak memleketlerine götürecek hatıralar arıyorlardı. Mahmutpaşa Yokuşu'nda da, işportaların etraflarına toplanıyorlar Kurnaz fırsatçı Yahudilerin kimbilir hangi köşelerden bulup çıkardıkları bin türlü ufak tefek şeyleri, kapışa kapışa alıyorlardı.

Sultan Hamid, Japonların alışveriş ettikleri yerlerde sivil memurlar bulundurulmasını irade etmişti. Bunlar, hilekâr Yahudiler tarafından misafirlerin aldatılmalarına meydan vermemektedir.

Büyük mağazalarda, alışveriş eden Japonlardan para almıyorlardı. Yalnız, onlara imza ettirdikleri faturaları, saraya gönderiyorlar bedellerini de, Sultan Hamid'in Hazine-i Hassa kasasından çekiyorlardı.

Birçok küçük Türk esnafları ve seyyar satıcılar ise, millî misafirperverlik gayesi güderek, Japonların beğendikleri şeyleri derhal kendilerine hediye ediyorlar,

bu hamiyetli (*vatansever*) fakirler, devletin ve milletin misafirlerini memnun etmek için kendi küçük sermayelerini tehlikeye koymaktan bile çekinmiyorlardı.

27 Kânunuevvel (Aralık)- Sultan Hamid, Japon gemilerinin iç ve dış kısımlarının fotoğraflarını aldırmağa istedi, Sarayın fotoğrafçısı Abdullah Biraderler bu işe memur edildi.

Fotoğrafçılar, gemilere gittiler. Hem gemilerin ve hem de grup halinde zabıt ve neferlerin resimlerini çektiler. Yine Sultan Hamid'in emri ile isteyen Japon zabıt ve neferlerinin Abdullah Biraderler müessesinde meccanen (*bedava*) resim çektirebilecekleri gemilere tebliğ edildi. Fakat bunlardan zabıt ve nefer olarak ancak on iki kişi resim çektirdi.

Sultan Hamid, Japonların temizliği son derece sevdiklerini işitmişti. Bunun üzerine, Gümüşsuyu Kışlası'nın çarçabuk temizlenerek, Japonlara tahsis edilmesi için emir verdi. Sultan Hamid'in bu emri halk arasında şayi olur olmaz iki açığöz hamamcı bu fikirden istifade etmek istediler. Bunlardan biri, Tophane'de Yamalı Hamamı'nın diğeri de, Beyoğlu'ndaki Asmalımescit Hamamı'nın müsteciri (*işletmecisi*) olan iki Ermeni idi. Bunlar, doğruca Japon gemilerine giderek hamam kapılarının meccanen kendilerine açık olduğunu söylediler. Sonra da Japonların kendi hamamlarına gelip yıkanacaklarını gazetelerle ilân ettiler.

Halk, buna da alâka gösterdi. Asker üniforması içinde gördükleri bu minimini misafirlerin çıplak hal-

lerini görmek için birçok işsiz güçsüzler bu hamamlara, hücum etti. Bu iki hamamcı, bu yüzden bir hayli para kazandı.

28 Kânunuevvel (Aralık)- Bugün cuma olduğu için. Japonlar “Cuma Selâmlığı”nı görmeye davet edildiler. Gemilere bırakılan nöbetçilerden maada, bütün Japon zabıt ve efradı, Yıldız Sarayı’nın önüne geldiler. Büyük Mabeyin Dairesi’nin önünde, kendilerine gösterilen yere dizildiler. Bu askerlere, Mösyö Noda da iştirak ediyordu ve bugün ilk defa olarak başında, açık kırmızı renkte, uzun bir fes bulunuyordu.

Bütün Japon zabıtları ile efradın göğüslerinde, Sultan Hamid tarafından verilmiş olan madalyalar parlıyordu.

Sultan Hamid, bugünkü selâmlık resmine, İstanbul’da bulunan bütün askeri kıtaların iştirakini emretmişti. Buna binaen, o devrin parlak üniformaları ile Yıldız Sarayı’nın önünü dolduran askerler o mıntı-kayı bir ordu meşheri haline getirmişlerdi.

Meşhur Plevne taburunun - kâmil uzun boylu ve iri yarı- seçme efradı (*askerleri*), Japonlara âdeta hayret verdi ve bilhassa bu taburun kurşunlarla parçalanmış sancağı ile Plevne Kalesi’ndeki kahramanlık macerası kendilerine -tercümanlar vasıtasıyla- anlatıldıktan sonra, bu alâka bir kat daha arttı.

Sultan Hamid’in selamlığı, hemen hemen hiçbir hükümdara nasip olmayan bir debdebe ve haşmet gösterirdi. Japonlar, bu merasimi büyük bir heyecanla seyretmeye başladılar. Ve padişah saltanat arabası ile önlerinden geçerken, büyük bir hayretle:

— Vivaaa, diye haykırarak, dost hükümdarı selâmladılar.

Sultan Hamid, bu heyecanlı gösteriştten pek memnun kaldı. Japonları, defalarca elleri ile selâmladı ve sonra hepsine, sigaralar, pastalar, kurabiyeler, nefis şekerlemeler ve kokulu şerbetler yolladı.

Namazdan sonra, geçit resmi yapıldı. Birbirini takip eden kıtaların büyük bir intizam ile geçişi, Japonların üzerinde çok iyi bir tesir bıraktı.

Merasim bittikten sonra, Japon efradı Gümüşsuyu'ndaki Müzikai Hümayun Kışlası'na davet edildi. Orada, kendilerine bir öğle yemeği verildi.

Çalgılar çalındı. Müzikal hümayun efradı tarafından, Orta Oyunu oynandı. Japonlar da boş durmadılar. Onlar da şarkılar söylediler. Millî oyunlar oynadılar.

***

Günler, böylece geçiyordu ve Japonlarla İstanbul halkının birbirine gösterdikleri samimî alâka, gün geçtikçe artıyordu.

Japon gemileri, sabahtan akşama kadar dolup boşalıyor. Kalabalık, bir an bile eksilmiyordu.

Gemilerdeki temizlik işleri, âdeta felce uğramıştı. Buna binaen kumandan Miralay (*Albay*) Tanaka, gemilerin ancak Perşembe, Cuma ve Cumartesi günleri saat beşten on bire kadar ziyaret edilebileceğini ilâna mecbur kaldı.

Bu arada, garip vakalar da oluyordu. Kânunusaninin 2'nci günü, karaya çıkan bir kaç Japon neferi, Fındıklı'dan geçerlerken bir şekerçi dükkânına girdiler. Hem gezip hem yemek için biraz şeker almak istediler. Şekerçi, misafirleri memnun etmek istedi. Hepsine, büyük kese kâğıtları içinde birer okka şeker hediye etti.

Japon neferleri, bunları ellerinde taşımak istemediler. Birer miktarını yanlarına aldıktan sonra, kalanlarını da oradaki kapalı sebin önüne bırakarak yollarına devam ettiler.

Tesadüfen oradan geçen ihtiyar bir Türk, bunu gördü. Derhal karakola koşarak haber verdi.

Karakol zabiti oraya geldi. Kâğıtları muayene etti. Japon neferlerinin dönüşlerine kadar onlara hiçbir kimsenin dokunmaması için o civarda sivil bir nöbetçi dikti. Japonlar, geç vakit geldiler. Şekerlerini, bıraktıkları yerden alarak gemilerine gittiler.

***

Hiai Kruvazörü'nün Seyrisefain²² muallimi kişi ilim âşıkı bir zattı. Bahriye yüzbaşlarından Atıf Bey'in delâletiyle bu zat bir hayli mektepleri dolaştı. Tetkikler yaptı. Maarif Nazırı Münif Paşa'yı ziyaret etti. Kendisine son derecede izzet ve ikram gösterildi. Memleketine avdet ettiği (döndüğü) zaman Türk Maarifine dair bir eser neşredecekti. Bilmem etti mi, etmedi mi?

22- Gemilerin denizde yüzmesi ve yolculuk etmesi.

5 KÂNUNUSANİ 1306 (17 OCAK 1891)

Bu gece Japonlara ikinci ziyafeti seniye verildi. Buna da 18 zabıt, 30 mühendis talebe, 179 nefer iştirak etti. Bu ziyafet için, Gümüşsuyu'ndaki Müzikai Hümayun Kışlası intihap edilmişti (seçilmişti). Ziyafetten evvel Japonlar Yıldız Sarayı'na geldiler. Büyük Mabeyin Dairesi'nin önüne dizildiler. Sultan Hamid pencereden kendilerine iltifat etti. Hademe-i Hassa-i Şahane ve Müzika-i Hümayun Kumandanı Süleyman Paşa ile Mabeyin Müdürü Hacı Ahmet Bey vasıtasıyla selâm gönderdi. Bundan sonra Japonlar arabalarla Gümüşsuyu Kışlası'na nakledildiler.

Kışla, Türk ve Japon bayrakları ile donatılmıştı. Japonlara, parlak bir karşılama merasimi yapıldı. Zabıtlar için üst katta kumandanlık dairesinde muhteşem bir sofraya ve mürettebat için de orta kattaki büyük koğuşta 179 kişilik uzun bir masa hazırlanmıştı. Bu ziyafette de, Ertuğrul felâketzedelerinden 18 nefer vardı.

Ziyafet, pek parlak ve neşeli geçti. Sultan Hamid'in arzusu ile Abdullah biraderler tarafından muhtelif re-

simler çekildi. Ziyafet esnasında Japonlara eski ve yeni Türk musikisi dinletildi. Misafirler, geç vakit gemilerine avdet ederlerken, hepsinin çehrelerinde büyük memnuniyet eserleri görülmekte idi.

6 Kânunusani (Ocak)- Bugün, limanı altüst eden bir fırtına vardı. Hiai Kruvazörü, demirini taradı. Az kalsın, Dolmabahçe sarayının rıhtımına bindirecekti. Fakat gemi süvarisinin mahareti sayesinde, bu kaza-nın önüne geçildi. Kruvazör, tekrar eski yerine çekildi.

***

Her geçen gün, Türk - Japon dostluğunu biraz daha kuvvetlendiriyor, o devrin şiddetli taassubuna rağmen, Japon zabıt ve efradı Türk evlerine davet ediliyor kendilerine Türk yemekleri, börekler, baklavalarla ziyafetler çekiliyor.

Japonlar da bunlara mukabeleden geri kalmıyorlardı. Türk dostlarını gemilere davet ederek Japon yemekleri ikram ediyorlardı.

Tuzsuz Japon yemekleri, Türklerin pek tuhafına gidiyordu ve bilhassa, ayakta durarak -çatal yerine- kırmızı boyalı iki küçük çubuk ile pirinç haşlaması yemek, uzun kahkahalara sebebiyet veriyordu.

***

Japonlar, İstanbul'da gezip görmedik hiçbir yer bırakmadılar. Hatta kânunusanınin 7'inci günü Sultanaahmet'teki umumî hapishaneye giderek her tarafını dolaştılar.

9 Kânunusani (Ocak)- Bugün, Hiai Kruvazörü'nde, kayda değer bir mesele cereyan etti. Bahriye mektebinin ilk sınıf talebelerinden 14 yaşlarında Osman Mazhar Efendi gemiyi ziyarete gelmişti. Bu talebe, geminin seyrisefain muallimi, Yüzbaşı Kisi'nin gözüne ilişti. Biraz evvel de arz ettiğimiz bu mektep ve talebe meraklısı zat, bu küçük Türk çocuğunu derhal kamara salonuna çekti. Hemen oraya toplanan Japon zabitle-
rinin huzurunda -İngilizce konuşarak- sıkı bir imti-
handan geçirdi.

Tek bir kelime İngilizce bilmeyen bu zeki çocuk, işaretler ve beynelmilel kelimelerle sorulan suallere o kadar parlak cevaplar verdi ki, Yüzbaşı Kisi derhal kamarasına koşarak kendisinde bulunan fazla bir bahriye kılıcını getirdi. Bu Türk çocuğuna hediye etti.

Bu zeki çocuk, bir yabancı zabıt tarafından kendisine verilen bu kılıç karşısında duraladı. Bunu kabul etmenin muvafık (*uygun*) olup olmayacağını düşünmeye başladı. Fakat o kadar ısrar karşısında kaldı ki, reddedecek olursa büyük bir kabalık olacağını anladı. Yüzbaşı Kisi ile oradaki Japon zabitlerini askerce selâmladıktan sonra, kılıcı iki eliyle tutarak aldı. Çocuğun bu hareketi, Japon zabitleri üzerinde büyük bir tesir bıraktı.

Torajiro Yamada

TÜRK-JAPON TİCARETİ - İLK HAREKET -

Bu sırada, Japon tüccarlarından Mösyö Yamada²³ isminde bir zat İstanbul'a geldi. Beraberinde, bir hayli Japon kumaşları vesair Japon malları getirmişti. Bu zatın gayesi, İstanbul'da bir Japon mağazası açarak Türk - Japon ticaretinin artık fiilen inkişafını temin etmektir.

Vakıa 1891 senesinde, Japonya'nın Petersburg Sefirinin teklifi ve Sultan Hamid'in teşvikiyle, ilk Japon ticaret muahedesi akdedilmiş *(anlaşması imzalanmış)*

23- **Torajiro Yamada** 1890'da Osmanlı İmparatorluğu tarafından Japonya'ya Sultan'ın yüksek nişanını takdim etmek için gönderilmiş olan Ertuğrul Fırkateyni'nin batması ve mürettebatından 581 kişinin ölümünden sonra şehit ailelerine yardım amacıyla düzenlenen kampanyalara katıldı. Toplanan paralardan o güne kadar teslim edilememiş olan kısmı teslim etmek için 1892'de İstanbul'a geldi. I. Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılına kadar İstanbul'da kaldı. Bu süre içinde Japon kültürünü tanıtmaya ve Türkçe'yi ve Osmanlı'nın kültürel yapısını öğrenmeye çalıştı; bir fahri konsolos işlevi gördü. Japonya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında ticari ilişkiler kurulması için çalışan Yamada, Galatasaray Lisesi yanında "Shop Nakamura" adlı bir dükkan açtı. Tütün, tuz, yün ihraç etti; ipek ve tabakçanak gibi eşyalar ithal etti. Ayrıca Sultan II. Abdülhamit için Japonya'dan sanat eserleri getirtip Topkapı Sarayı'ndaki Uzakdoğu objelerini düzenledi

bazı İzmir ve İstanbul tüccarlarının teşebbüsleri ile de Japonya ile ticarete girişilmişti. Fakat yapılan iş, pek hafif gidiyordu. Senelik ihracat 101.000 ve ithalât 16.000 Yen'i tecavüz etmiyordu (*aşmıyordu*). O tarihte bir Yen'in kıymeti, 22 buçuk kuruş tutuyordu. Buna binaen iki memleket arasında yapılan ticaret muamelesinin pek basit olduğu göze çarpıyordu.

İki dost devlet ve milletin ticaret hudutlarını genişletmek için bu sırada İstanbul'a gelen Mösyö Yamada, işe başlamadan evvel, resmî makamları ve İstanbul ticaret odasını ziyaret etti. Maksat ve projesini izah eyledi.

Sultan Hamid, Mösyö Yamada'nın İstanbul'a gelmesini ve ne yapmak istediğini haber almakta gecikmedi. Kendisini derhal saraya celbetti. Bir hayli iltifat gösterdi ve kendisine her hususta kolaylıklar temin edilmesi için de, icap edenlere derhal sıkı emirler verdi.

MÜŞKÜL BİR VAZİYET

Gerek padişahın ve gerek İstanbul halkının Japonlara gösterdikleri samimî muameleler, artık Çarlığın canını sıkmaya ve Beyoğlu siyaset mahfillerinde bir takım dedikodular uyandırmaya başlamıştı.

Sultan Hamid, bu dedikodulardan epeyce telâşlandı. Aradaki kıskançlığı unutturabilmek için çareler aradı. Bir kaç kere çarın İstanbul'daki sefiri ile zevcesine kıymettar hediyeler yolladı. Cuma günleri selâmlık resmine gelen sefiri huzuruna kabul ederek ikramlar ve iltifatlarla karşıladı. Bu mülakatlar esnasında sözü döndürüp dolaştırarak Japonlara getirdi. Kendilerine karşı yapılan muamelenin, sadece misafirperverlikten ibaret olduğunu söyledi ve işte tam bu müşkül vaziyette idi ki yeni bir hadise, Sultan Hamid'in imdadına yetişti.

Kânunusaninin 14'üncü pazartesi günü, Çanakkale Boğazı Kumandanlığı'ndan, Yıldız Sarayı'na şu telgraf geldi.

“İsveç kralı hazretlerinin mahdumu Prens Oskar Bernadot cenapları, ‘Fireya’ ismindeki kurvet ile bu-
raya muvasalat etmiştir (*ulaşmıştır*). İstanbul’u ziyaret
etmek üzere Boğaz’dan geçmesine müsaade talep et-
mektedir.”

Sultan Hamid, bu ziyareti büyük bir memnuniyetle
telâkki etti. Derhal müsaade edilmesi için emir verdi.

Prens Oskar’ın İstanbul’u ziyareti, hiçbir siyasî
maksada dayalı değildi. Esasen genç bir bahriye zabiti
olan bu prens, uzun zamandan beri Akdeniz liman-
larında geziyordu ve bu münasebetle, İstanbul’u da
görmek istiyordu.

Eğer bu ziyaret bir başka zaman vuku bulsay-
dı. Sultan Hamid bu gayriresmî geliş e bu derecede
ehemmiyet vermezdi. İstanbul’a gelen prence, sadece
bir selâm ve birkaç hediye göndermekle iktifa eder-
di (*yetinirdi*). Fakat şu esnada çarlığın kıskançlığından
bunalan Sultan Hamid o kadar müşkül bir vaziyette
idi ki, Prens Oskar’ın bu gelişini, büyük bir nimet gibi
telâkki etti. Derhal prens için Yıldız Sarayı’nda muh-
teşem bir daire hazırlattı. İsveç gemisini karşılatmak
için Marmara Denizi’ne kalabalık bir heyet yollattı ve
prensın gemisi İstanbul Limanı’na girerken, Selimiye
Kışlası’ndan, Salıpazarı önündeki karakol gemisinden
ve hatta Kuzguncuk’un üst tarafındaki Nakkaş mevki-
inden atılan toplarla selâmlattı.

Tabiidir ki Prens Oskar, vaziyetten haberdar değil-
di. Karşılaştığı bu parlak kabul, genç hükümdarzadeyi
pek memnun etti.

Artık Yıldız Sarayı'nda birbirini takip eden ziyafetler ve münasebetler veriliyor. Güya Prens Oskar'ın şerefine yapılan bu toplantılara, Japon zabitleri de iştirak ediyordu.

Japonlar, İstanbul'daki İran sefiri Muhsin Han ile de dostane bir münasebet temin ettiler. Sefir, Japon gemilerini ziyarete gitti ve sefarethanede, Japon zabitlerinin şerefine bir ziyafet verdi.

Sultan Hamid, mahirane bir manevra daha çevirdi. İngiltere sefarethanesinde de bir balo verdirerek buna, Prens Oskar ile beraber Japon kumandan ve zabitlerini davet ettirdi. Hulâsa, İsveç prensini bahane ederek, Japonları memnun edebilecek her türlü izzet ve ikramı yapmaktan çekinmedi.

İmparator Meiji ve Ailesi

Sultan Abdulhamid'e, Torajiro Yamada tarafından hediye edilen ve Shota-
ra Noda tarafından takdim edilen Samuray Zırhı - Topkapı Sarayı

MÖSYÖ NODA²⁴, MÜSLÜMAN OLUYOR

Kumandan Miralay Tanaka, kânunusaninin 21'nci pazartesi günü İstanbul'dan hareketi kararlaştırmış ve Sultan Hamid'e bildirmişti. Fakat Prens Oskar'ın İstanbul'a gelmesinden cesaret alan padişah, bir kaç gün daha İstanbul'da kalmalarını istedi ve Japon miralayını birkaç defa hususî surette Yıldız Sarayı'na davet ederek Mikado'ya söylenecek sözler hakkında aralarında uzun konuşmalar cereyan etti.

Prens Oskar da artık İstanbul'dan ayrılmak istiyordu. Fakat Sultan Hamid, onun da dönüşünü tehir ettiriyor ve Japonlarla aynı günde hareketlerini temin ederek, bu vesile ile parlak bir teşyi (*uğurlama*) merasimi yaptırmayı düşünüyordu.

Mösyö Noda'da, vakit vakit saraya geliyor, gerek padişah'tan ve gerek saray erkânından iltifatlar görüyordu. İstanbul'un bedî' güzelliği ve İstanbul halkının hassasiyet ve samimiyeti, bu zatı tamamı ile cezbetmişti. Saraya her gelişinde uzun uzun bunlardan bahsediyor:

24- Abdülhalim Nuda Efendi adını almıştır.

— Öyle bir memleketiniz var ki, buradan ayrılmak istemiyorum, diyordu.

Miralay Tanaka'nın dönüş hazırlık emrini verdiği gün bu zat yine saraya geldi. Mabeyinci Osman Bey'in dairesinde, Gidiş Müdürü Hacı Mahmut Efendi ile kısa bir görüşmeden sonra:

— Artık, kararımı verdim. İslamiyet'i kabul edeceğim ve İstanbul'a yerleşeceğim, dedi.

Hacı Mahmut Efendi, derhal Sultan Hamid'in huzuruna koşarak, Mösyö Noda'nın bu kararını bildirdi. Padişah, buna çok sevindi. Fakat bu meselenin siyasî bir mahzuru olup olmadığını tetkik için kısa bir tereddüt devresi geçirdi.

Gerek Hacı Mahmut Efendi ve gerek diğer saray erkânı Sultan Hamid'in bu tereddüdünü çarçabuk yendiler.

— Din, bir vicdan telâkkisi meselesidir. Bu zat cahil bir adam değildir. Uzun uzadıya İslamiyet'i tetkik etmiş, kendi düşünce erine uygun bularak Müslüman olmaya karar vermiştir. Bunda, siyasî bir mahzur aramakta mana ne? diye, Sultan Hamid'i ikna ettiler.

Mösyö Noda, hususî bir merasimle İslamiyet'i kabul etti İsmi, -İstanbul'a geldiği gün, Türk gazetecilerine verdiği kartta yazılı olduğu gibi- Noda Efendi'ye tebdil edildi.

Bu zatın, İstanbul'a gelirken o suretle kart bastırması acaba bir tesadüf eseri mi idi, yoksa İslâm olmak ve İstanbul'da kalmak kararını daha o zamandan mı vermişti? Tabiidir ki, bunu bilmiyoruz.

Bugün hâlâ hayatta olan ve Japonya'da bulunan bu hakikî Türk dostu, bu meseleye ait düşüncelerini ve hatıralarını yazıp ta neşretseydi, çok faydalı olurdu. İhtimal ki yazmıştır ve yazı heyetine dâhil bulunduğu Cici-Şempo Gazetesi'nde de neşretmiştir. Fakat böyle bir neşriyat, bize akseylememiştir.

Sûratle yapılan ve pek kısa süren bu din değiştirme merasiminin sona erdiğini haber alan Sultan Hamid, Noda Efendi'ye, Harbiye Mektebi dâhilinde derhal bir daire hazırlanmasını emretti.

Padişahın bu sivil zatı Harbiye mektebine yerleştirmesi, sebepsiz değildi. Bilâkis, ele geçmiş olan bu fırsattan istifade ederek, bir kaç Türk zabitanın Japoncaı öğrenmelerini temin etmekte.

Noda Efendi, büyük bir ikbale nail olmuştu. Sultan Hamid kendisine üç bin kuruş maaş ile bin kuruş da yemek parası tahsis etmişti. Hususî surette döşetlen dairede maiyetine hizmet etmek için iki hademe ile tercümanlık vazifesini görmek için de İngilizce bilen bir bahriye zabiti verilmişti.

O sene Harbiye mektebinden neşet eden genç mülâzımlardan çarçabuk beş efendi seçildi. Bunlar da Noda Efendi'ye takdim edildi. Noda efendi bunlara Japonca öğretecekti. Kendisi de onlardan, Türkçe öğrenecekti.

Bütün bu işler, bu iki gün zarfında yapıлып bitmişti ve artık Japon gemileri hareket için son hazırlıklarını ikmal ederken, Noda Efendi'nin hayatı da yeni bir devreye girmişti.

Meiji dönemi samuraylar

JAPONLARIN DÖNÜŞÜ

Kânunusaninin 28'inci akşamı Yıldız Sarayı'nda Japon zabitleriyle, İsveç prensinin şerefine, bir veda ziyafeti verildi. Şimdiye kadar verilen üç ziyafetin hepsinden parlak ve muhteşem olan bu ziyafete, bütün vükelâ heyeti ile devlet ricalinden birçok zevat, büyük üniformaları ile iştirak ettiler. Osmanlı sarayının debdebe ve ihtişamı, bu gece bütün azameti ile görünüyordu ve Sultan Hamid'in göğsünde Mikado'nun hediye ettiği tulûu şems (*doğan güneş*) nişanının elmasları parlıyordu.

Ziyafetten sonra Sultan Hamid kumandan Miralay Tanaka'yı hususî surette huzuruna kabul etti. Mikado'ya yazılan name-i hümayunu, kendi eliyle Japon miralayına verdi.

Artık, Japonların, İstanbul'da geçirilecek bir geceleri kalıyordu ve onun için de çok parlak ve aynı zamanda çok samimî bir program hazırlanıyordu. Bu program Bahriye Silâhendaz ve İtfaiye Taburu Kumandanı Mehmet Paşa tarafından tertip edilmişti. Bu hususta

da Sultan Hamid tarafından azamî derecede müsama-ha gösterilmişti.

29 kânunusani günü bu program hazırlanırken, kumandan Tanaka evvelâ saraya ve sonra resmî makamlara uğrayarak resmen veda etti ve altı mühendis talebe ile, Heybeliada'daki Bahriye Mektebi'ne, yağlı boya ile yapılmış üç tablo hediye etti. Tablolar, Tokyo'nun en güzel manzaralarını ihtiva ediyordu.

Mektep Nazırı Tayyar Paşa da eski Türk deniz muharebelerini gösteren bir tablo ile Miralay Tanaka'nın o kıymettar hediyelerine mukabele etti.

Akşama doğru, Bahriye Nezareti'nin Zinet İstimbotu, Hiai Gemisi'ne geldi. Kumandan, Miralay Tanaka ile Kongo gemisinin süvarisi Miralay Hidaka ve on Japon zabitini alarak Bahriye Nezareti'ne getirdi.

Bu sırada, Kasımpaşa Kışlası'nın önündeki meydana, Bahriye Silâhendaz (*silahlı denizci*) Taburu ile itfaiye efradı talim etmekte idiler. Japon zabitleri burada durdular. Bir müddet, talimleri seyrettiler. Sonra, Silâhendaz Taburu Kumandanı Mehmet Paşa'nın dairesine girdiler. Bir müddet istirahatle vakit geçirdiler ve oradan arabalara binerek, Mehmet Paşa'nın Tepebaşı'ndaki konağına gittiler.

Konağın içi, Türk ve Japon bayrakları ile donanmıştı. Her tarafa, rengârenk Japon fenerleri ve yelpazeleri asılmıştı. Saraydan gönderilen takımlarla, muhteşem bir sofraya kurulmuştu. Ve sofrada, pek zengin yiyecekler ve içecekler bulunuyordu.

Japonlar bu gece, ilk defa olarak alaturka içki

âleminin en parlak bir sahnesini görüyorlardı. O devrin en güzide hanende ve sazandelerinden mürekkep olan bir ince saz takımı en kıvrak havaları çalıyordu. Meclisin neşe ve şetaretini arttırıyordu.

Birdenbire, bu alaturka saz durdu. Şimdi, Bahriye Bandosunun çalmaya başladığı bir Japon şarkısı duyuldu.

Japon zabitleri, bu sürpriz karşısında, evvelâ şaşaladılar. Sonra, derhal, yerlerinden kalktılar. Bandonun çaldığı şarkıya, sesleri ile refakate başladılar.

Bu şarkıyı, yine Japonların bir harp şarkısı takip etti. Japon zabitlerinden Yüzbaşı Mansomora ile Mülazım Yoşicima ellerine birer kılıç aldılar. Bu eski samuray şarkısının raksını oynamaya başladılar.

Bu Japon millî raksını, bizim bahriyelilerin oynadığı Zeybek ve Köroğlu oyunları takip etti. Ve nihayet bu samimî ziyafetin neşeli faslı, kıvrak bir Bahriye çiftetellisi ile neticelendi.

Karşılıklı nutuklar başladı. İki millet arasındaki samimî dostluğun devamını temenni eden Japon zabitleri:

— Hatıralarımızda, silinmeyen bir iz bıraktınız. İstanbul'dan ayrılırken, kendi öz vatanımızdan uzaklaşmış kadar teessür duyacağız, diye bağıryorlardı.

Sultan Hamid devrinde fişek atmak ve maytap yakmak gibi şeyler, ancak padişahın doğduğu ve tahta çıktığı donanma gecelerine mahsustu. Fakat bu gece, misafirlerin şerefine, Mehmet Paşa'nın konağının önünde, sandıklarla maytaplar, çarkıfelekler yakıldı.

Yüzlerce havai fişekleri atıldı. Ve Sultan Hamid'in otuz dört senelik saltanat hayatında, emsali görülmemiş hususi bir âlem yapıldı.

Gece yarısına doğru misafirler pek hazin bir suretle veda ettiler. Saray arabalarına bindiler. Arabaların iki tarafında fenerlerle yürüyen Bahriye efradının arasın-da, Dolmabahçe Sarayı'na geldiler.

Ertesi gün erkenden, Japon gemilerinin etrafını kayıklar, sandallar, içleri halk dolu mavnalar ve istim-botlar sarmıştı. Sultan Hamid de, misafirleri teşyi için muhtelif heyetler yollamıştı.

Gemilerin küpeştelerine dolan Japon bahriyelileri kendilerini uğurlamaya gelen Türk dostlarına:

— Allahaismarladık, diye, bağıyorlardı.

Ve Türkler de, gözyaşlarını tutamayarak:

— Uğurlar olsun. Memleketinizde yatan şehitlerimize selâm götürün, diye feryat ediyorlardı.

Öğle vaktinden biraz sonra, Hiai Kruvazörü'nün sancak bordasından ilk veda selâmının top yalımı parladı. Aynı zamanda, İsveç prensinin gemisi de demir almıştı.

İstanbul'un seması top sesleri ile sarsılıyordu. Mızıka sesleri, sahillere kadar taşıyordu. Bembeyaz renkli iki Japon gemisi, Dolmabahçe önünden yavaş yavaş uzaklaşıyor Tam otuz sekiz gün İstanbul'un samimî dost havası içinde yaşayan bu beyaz gemiler, Marmara'nın laciverdî sinesine doğru birer martı gibi süzülüyorlardı.

İSTANBUL'DA AÇILAN İLK JAPON MAĞAZASI

İstanbul'a gelen Japon tüccarı Mösyö Yamada'yı, yine Japon tüccarlarından Mösyö Nakamora takip etti. Bu zat, bir hayli Japon malını da beraber getirmişti.

İstanbul'da ilk Japon mağazasını Mösyö Nakamora, açtı. Çok iyi hatırlarım Bu mağaza, şimdi, İstiklâl caddesinin Taksime doğru giderken sağ cephesinde Yıldız Sineması'nın karşı köşesinde bulunan bakkal dükkânının bitişiğinde, dar ve uzun bir dükkândan ibaretti.

Japon Mağazası adı verilen bu küçük dükkân, çarçabuk nazarı dikkati celbetti. Çünkü camekânlarına ve raflarına öyle akla ve hayale gelmeyen bin bir türlü eşya doldurulmuştu ki, bunlar İstanbul'da ilk defa olarak görülen şeylerdi.

Mağaza ilk görüşte, bir renk meşherine (*sergisine*) benziyordu. Üzerlerinde Japon manzaraları bulunan

kahve ve çay fincanları, tepsiler, yelpazeler, vazolar, oyuncaklar kimonolar, kumaşlar, o kadar uygun bir ahenk ve intizamla yerleştirilmişti ki, hepsi ayrı ayrı insanın yüzüne gülüyordu.

Satılan şeyler, kâmilten ucuz mallardan mürekkep-ti. Bilhassa kahve ve çay fincanları, halkın pek hoşuna gitti. Derhal İstanbul'da, moda oluverdi.

İstanbul'da; hiç bir milletin emtiası (*mah*), Japon malları kadar süratle sempati kazanmamıştı. Tamamıyla hatırlıyorum ki, çok az bir zamanda Japon kahve ve çay fincanları, büyük ve küçük vazoları, incecik ve cilâlı tahtalardan yapılmış minimini çekmeceler, duvar süsleri yapılan yelpazeler, şemsiyeler, aralarına fotoğraf yerleştirmek için yapılmış olan dar ve uzun duvar hasırları, birkaç ay zarfında, İstanbul'un en ücra köşelerindeki evlere kadar dağılmıştı.

Yine çok iyi hatırlıyorum ki, Mösyö Nakamora, o küçükçük dükkânına tıklım tıklım doldurduğu bin bir türlü eşyayı, birkaç ay zarfında tüketivermişti. Ve daha müsait bir dükkâna naklederek işi büyütme mecburiyetini hissetmişti. Bunun üzerine Japon Mağazası şimdi Tokatlıyan Otel'i'nin pastanesinin yerinde bulunan bir dükkâna nakledildi.

Mösyö Yamada ile Mösyö Nakamora beraber çalışıyorlardı. Yamada, mütemadiyen Japonya'ya gidip geliyor ve her defasında, daha fazla mal getiriyordu.

Japon malları, artık Japon Mağazası'ndan taşmaya başlamıştı. Ve bilhassa, Sultanhamamı ile Mahmutpaşa Yokuşuna yayılmıştı. Tuhafiye dükkânlarının vitrin-

lerinde, Japon kimonoları, Japon kumaşları göze çarpıyordu. O zaman henüz teşekkül etmiş olan Orozdibak müessesesinde de, Japon emtiasından sergiler teşkil ediliyordu.

O aralık İstanbul'da, şemsiye kumaşı buhranı vardı. Orozdibak, müessesesi, büyük bir açığözlük yaptı. Derhal, Japon kumaşlarından şemsiyeler imal ettirmeye başladı. Ve bu şemsiyeler, çarçabuk rağbet kazandı.

O tarihte lâvantacılık ve kolonyacılık, pek fazla terakki etmemişti (*gelişmemişti*). Zengin ve kibarlar müstesna olmak üzere halk arasında kullanılan lavantaların nev'i (*çeşitleri*), Löben denilen bir losyonla Jele Frer fabrikasının menekşe ve saire kolonyalarına münhasır gibi bir şeydi. Fakat Japonya'dan gelen Mikado ismindeki lavanta piyasaya yayılır yayılmaz, bu kokuyu kullanmak, adeta bir moda salgını halini aldı.

Halk, bu kokuya da bir ad bulmuştu. Şişenin üzerindeki etikette, Mikado'nun millî elbise ve mızrakla bir resmi bulunduğu için bu resim bir çobana benzetiliyor, lavantanın adına da "Çoban Lavantası" deniliyordu.

Japon mallarına rağbet gösteren, yalnız halk değildi. Sultan Hamid de, saray kadınları için birçok kumaşlar, ağır işlemeli yatak takımları, büyük ve kıymetli saksılar, vazolar, getirtmek isteyerek Mösyö Yamada'ya bir hayli siparişler vermişti.

Bu rağbet karşısında, Mösyö Nakamora boş durmadı. Sultanhamamı'nda, bavulcuların bulunduğu sokağın başında bir mağaza daha açtı.

O sırada, Ramazan gelmişti. Mösyö Nakamora, Beyazıt sergisinde bir köşe işgal etti. Zengin bir meşher (teşhir) yeri vücuda getirdi. Hatta bununla iktifa etmedi (yetinmedi). Şehzadebaşı'nda küçük bir dükkân kiraladı. Beyoğlu'ndaki mağazaya şube olmak üzere bunu da açtı.

Bu mağaza ve dükkânlarda çalışan işçiler, kâmilen yerlilerdendi. Bugün Beyoğlu'ndaki cesim Japon Mağazası'nı idare eden Bay Paskal, Mösyö Nakamora'nın kabul ettiği ilk işçilerdendi.

Nakamora ve Yamada, Bu iki zeki Japon tüccarı, bir an bile boş durmuyorlardı. Bir taraftan memleketlerinin emtiasına, dünyanın diğer köşesindeki Türkiye'de en yüksek revaç temin ederlerken, İstanbul'dan ve İzmir'den de afyon, tütün, incir, üzüm alarak memleketlerine götürüyorlardı. Türk mallarını da orada tanıtmaya çalışıyorlardı.

Çin - Japonya Savaşını Anlatan İllustrasyonlar

ÇİN - JAPON MUHAREBESİ

1894 (1310) senesinde cereyan eden bu harp İstanbul'da pek büyük bir alâka uyandırdı. Gazeteler her gün sütun sütun ajans havadisleri yazıyorlar ve Avrupa gazetelerinde gördükleri harp makalelerini tercüme ediyorlardı.

Halk âdeta ikiye ayrılmıştı. Basit düşünenler:

— 400 milyon insandan mürekkep olan Çinliler, 30 milyonluk Japonları bir lokmada yutacaklardır, diyorlardı.

Fakat hakikî kuvvetin ne olduğunu bilenler ise:

— Zavallı Çinliler, o müthiş nüfus kalabalığına rağmen, minimini Japonlardan korkunç bir dayak yiyecekler, diye düşünüyorlardı.

Bilhassa Sultan Hamid, büyük bir merak içinde idi. Saraya, gayet mufassal (*ayrıntılı*) bir Aksayı Şark haritası getirtmişti. Her gün bu haritanın karşısına geçerek harp vaziyetini inceden inceye tetkik ediyor Dostu ve âdeta gizli müttefiki olan Mikado'nun nasıl bir siyasî

ve askerî maharet göstereceğini dört gözle bekliyordu.

Japonlar, dünya medeniyetine yeni karışmış olmakla beraber, propaganda işinde de büyük bir maharet göstermişlerdi ve İstanbul'un her tarafını, harp sahnelerine ait resimlerle doldurmuşlardı.

Kara ve Deniz harplerine ait olan bu resimler, Japonların Çinlileri nasıl tepelediklerini gösteriyordu. Gazetelerdeki ajans havadisleri de, bu resimleri teyit ediyordu.

Japon zaferleri, âdeta halka neşe veriyordu. Elden, ele gezen resimler, artık duvarlarda, görünüyordu.

Harp, Japonya'nın galebesi ile neticelendiği zaman, halkın Japonlara olan sempatisi büsbütün arttı. Sultan Hamid, aziz dostu Mikado'ya samimî bir zafer tebriki yolladı. Hatta işi bu derecede bırakmadı. Noda Efendi'nin talebelerinden ve Japonca'yı iyi öğrenenlerden Ali Bey²⁵ isminde bir Yüzbaşı ile Mikado'ya kıymetli bir at da gönderdi. Bu at Has Ahır'da bulunan hayvanların en iyisi idi.

***

Noda Efendi, Harbiye Mektebi'ndeki dairesinde prenlere lâıyk bir hayat içinde yaşıyordu.

O tarihte devlet memurlarına ve ordu zabitlerine üç ayda bir maaş verildiği halde, Sultan Hamid Noda Efendi'nin 3.000 kuruşu aylık ve 1.000 kuruş yemek bedelini her ayın yirmi dokuzuncu günü kendisine

---

25- Japon Ali Bey denilen bu zat miralay olduktan sonra yakın bir zamanda vefat etmiştir.

gönderiyor, bir arzusu olup olmadığını sordurmayı da ihmal etmiyordu.

Sultan Hamid, Noda Efendi'nin İstanbul'da kaldığını, gazetelerle ilân ettirmişti. Hatta meselenin en garip tarafı şurasıdır ki bu havadisi yazan gazeteler, şu fıkrayı da ilâve etmişlerdi:

“Türkçe lisanını öğrenmek için İstanbul'da kalan Japonya gazetecilerinden Noda Efendi'nin, cuma günleri, mabeyni hümayun kâtiplerine mahsus resmî elbise ile selâmlık resmi âlisinde bulunması hususuna, irade-i seniye şerefsadir olmuştur.”

Resmen mabeyin kâtipleri arasında dâhil olmadığı halde onlara mahsus elbiseyi giyerek selâmlıkta bulunmak, öyle hususî bir imtiyaz idi ki, Sultan Hamid şimdiye kadar bunu hiç kimseye vermemişti. Aynı zamanda, ecnebi tebaasından bir kimsenin de, her cuma, âdeta bir vazife halinde selâmlık merasimine iştirak etmesi görülmüş ve işitilmiş bir şey değildi. Birçok kimseler düşündükleri halde, Noda Efendi'ye verilen bu imtiyazın (*ayrıcalığın*) sebebine, hiçbir mâna verememişlerdi.

Hâlbuki Sultan Hamid'in düşüncesi çok basitti. Onun, Noda Efendi'ye bu derece ehemmiyet verip hoş tutmasının yegâne sebebi, kendisine talebe olarak verilen beş Türk zabıtine bir an evvel Japonca'yı öğretmesinden başka bir şey değildi.

Sultan Hamid, aynı zamanda Türk zabitlerine de iltifatlarda bulunuyordu ve sık sık kendilerine ihsanlar yollamakla beraber:

— Japoncanın güç bir lisan olduğunu söylüyorlar. Göreyim kendilerini geceyi gündüze katsınlar, bu lisanı çarçabuk öğrensinler. Türk milletinin zekâsını göstersinler, diye de haberler gönderiyordu.

Sultan Hamid bu beş zabite yalnız bu derecede iltifatta bulunmakla da kalmamıştı. Beşini de, Yâveranı Hazreti Şehriyarî silkine kaydettirerek maiyetine almıştı. Bunların beşi de, cuma günleri, göğüslerinde sırmalı yaver kordonları olduğu halde, Noda Efendi ile beraber selâmlık resminde bulunuyorlardı.

Noda Efendi'ye gösterilen bu fevkalâde iltifat, Beyoğlu'nun yabancı mahfilinde pek çok nazarı dikkati celbediyordu ve tuhaf tuhaf dedikodular, birbirini takip eyliyordu.

Noda Efendi'nin, İstanbul'da gizli bir vazife almış olan bir Japon prensi olduğunu iddia edenler vardı, Bazıları da, hakikî hüviyetini belli etmeden İstanbul'da yaşayan bu Japon asilzadesinin, pek yakında bir sultan ile izdivaç edeceğini iddia ediyorlardı.

Bu dedikodular bazen Noda Efendi'nin kulağına kadar geliyordu. Fakat bu sakin ve ağırbaşlı genç, bütün, bunlara gülümsemekle iktifa ediyordu.

Noda Efendi'nin talebeleri, az zamanda büyük terakki eserleri göstermeye başlamışlardı. Hatta aradan, bir sene geçtikten sonra, oldukça muvaffakiyetli bir surette Japonca'yı okuyup yazıyorlar ve meramlarını anlatacak kadar da konuşuyorlardı.

Buna mukabil, Noda Efendi de Türkçede bir hayli

ilerlemişti. Gündelik gazeteleri tamamıyla okuyup anlayacak ve serbestçe konuşacak hale gelmişti. Kısa bir zaman sonra, artık iki tarafta tam bir şekilde istifadelerini göstereceklerdi. Hâlbuki Noda Efendi, birdenbire değişiverdi. Çünkü kalbine, vatan hasretinin acıları girmişti.

O ağırbaşlı sakin genç, artık hiç bir yerde durup oturamıyordu. Yemekten, içmekten tamamıyla kesildiği için, günden güne zayıflıyordu.

Bu vaziyet, derhal Sultan Hamid'e haber verildi. Padişah telâş etti. Kendisini hemen saraya getirterek hususî doktorları tarafından ayrı ayrı muayeneden geçirtti ve hepsinden birer rapor istedi.

Noda Efendi'nin sıhhat ve hayatını tehdit eden belli başlı bir hastalığı yoktu. O sadece "vatan hasreti" denilen hastalığa tutulmuştu.

Kıldan nem kapan Sultan Hamid, meseleyi daha esaslı bir surette tetkik etmek istedi. Süt biraderi Esvapçıbaşı İsmet Bey'le, en mahrem ve hususî bendegânından Gidiş Müdürü meşhur Sansar Mahmut Efendi'ye şu emri verdi:

— Acaba o, kendisinin burada bulunmasını çekemeyen ecnebler tarafından gizlice tehdit mi ediliyor? Yoksa birine âşık oldu da, sevda mı çekiyor? Şunu iyice öğreniniz, dedi.

Bu iki zat, Noda Efendi'yi bir tarafa çektiler. Uzun uzun sorguladılar ve neticede, Noda Efendi'nin memleketine dönme arzusundan başka hiç bir derdi olmadığını söylediler.

Sultan Hamid, Japon gencinin mazeretini kabul etti. Kendisine birçok hediyelerle beraber, gayet dolgun bir yol masrafı verdi ve Noda Efendi, o derecede sevdiği İstanbul'dan ve Türklerden ayrıldığına teessüfler ederek çıkıp gitti.

İstitrat (*sırası gelmişken*) olarak şunu da söyleyeyim ki, Noda Efendi'nin talebeleri, derslerini bırakmadılar. Ara sıra Mösyö Nakamora'ya müracaat ederek ve kendi kendilerine çalışarak oldukça iyi bir surette Japonca'yı öğrenmeye muvaffak oldular. Bunlardan Japon Ali Bey denilen zat ile Ahmet Bey yakın zamanlara kadar hayatta idiler. Ahmet Bey, iki sene evvel, Ali Bey de geçen sene içinde vefat etti.

JAPONYA'DA İLK İSLÂM PROPAGANDALARI

Ertuğrul faciasından sonra Japonya'ya ilk ayak basan Türk Bombaylı Hacı Mustafa'dır.

Rivayete nazaran Hacı Mustafa'nın ailesi, Konyalı'dır. Fakat babası evvelâ Hicaz'a gitmiş, Arapçayı öğrenmiş. Oradan da Hindistan'a giderek Bombay'da yerleşmiş. Hacı Mustafa orada dünyaya gelmiştir.

Bu adam, pek az tahsil görmekle beraber, çok zeki imiş. Ağızdan kapma birçok şeyler öğrenmiş. Babası gibi parlak bir maceraya atılmak istemiş. Evvelâ kalkıp İstanbul'a gelmiş ve bu gelişi, Japonların İstanbul'da bulunduğu zamana tesadüf etmiş. Bu zeki adam, Sultan Hamid'in Japonlar hakkındaki siyasetini öğrenir öğrenmez, bu fırsattan istifadeyi kafasına yerleştirmiş. Japonya'ya gidip İslâmiyet propagandası yapmaya ve bu yüzden bir külâh kapmaya karar vermiş. Evvelâ Hicaz'a gidip Hacı ünvanını kazandıktan sonra, doğ-

ruca Singapur'a varmış. Orada uzun bir müddet kalarak muhiti tetkik etmiş. Japonlar hakkında iyice fikir edinmiş. Kâfi derecede malûmat topladıktan sonra, doğruca Japonya'ya giderek kendisine bir âlim süsü vermiş. İslâmiyet propagandasına girişmiş.

Japonlar, evvelâ bu adamın sözlerine ehemmiyet vermemişler. Fakat İstanbul'dan geldiğini öğrenince, kendisini dinlemek lüzumunu hissetmişler. Kont Okoma ile bir kaç zat Hacı Mustafa'yı dinlemişler.

Bu cahil adam, söze nereden başlayacağını tayin edememiş:

— Sizin dininiz, tıpkı bizim dinimize benziyor. Ancak bir noksanınız var. Eğer siz de bizim gibi dört kadın almayı kabul ederseniz, tam Müslüman olursunuz, demiş.

Japonlar, bu zırva sözlere gülmüşler:

— Eğer İslâmiyet, yalnız dört kadın almaktan, ibaretse, bizim Müslümanlığa ihtiyacımız yok, diye cevap vermişler.

Hacı Mustafa, artık orada dikiş tutturamamış, Çin'e geçmiş. Bir müddet gezmiş. Oradan da kalkıp İstanbul'a gelmiş. Sultan Hamid'in süt biraderi ve Esvapçıbaşı İsmet Bey'e tavsiye edilmiş. O da:

— Efendimiz! Japonya'da bir hayli zaman İslâmiyeti neşretmekle (*yaymakla*) meşgul olan Hacı Mustafa Efendi isminde bir zat İstanbul'a gelmiş. Maiyeti seniyenize alsanız, günün birinde belki lâzım olur, diye, bu maceraperest adamı Sultan Hamid'e takdim etmiş.

Padişah, Hacı Mustafa'yı karşısına oturtup, onun anlattıklarını büyük bir dikkatle dinlemiş. Japonya'da, İslamiyet'in ilk tohumlarını attığını iddia eden bu adamı, derhal musahipleri meyanına ithal eylemiş,

Hacı Mustafa'dan sonra, Mısır ulemasından bir zat daha gelmiş. O da, Mikado ile görüşerek kendini İslamiyet'e davet etmek istemiş. Fakat Hacı Mustafa'nın yaptığı fena tesir, üzerine, kendisine yüz verilmemiş. Üçüncü olarak Hint âlimlerinden bir zat giderek aynı işi yapmaya kalkışmış. Fakat o da yüz bulamamış.

Japonları ikna edebilmek için onların konuştukları yabancı dilleri, kâfi derecede bilemeyen bu adamları, bir dördüncü zat takip etmiş. Bu zatın ismi, Ahmet Fazlı Bey'dir ve kendisi, Mısır ordusu zabitlerindendir.

Bu zat, münevverdir. İngilizceyi de esaslı bir surette tahsil etmiştir. Sudan Harplerinde büyük yararlıklar göstermiştir. Fakat hizmetlerinin mükâfatını göremeyince, memleketine küserek kalkıp Japonya'ya gelmiş, Tokyo civarında, Yenpuri isminde bir köyde yerleşmiştir.

Fazlı Bey, yerleşmekle de kalmıyor. O köyün kızlarından biri ile evleniyor. Bir müddet sonra zevcesini ailesine takdim etmek için alıp Mısır'a geliyor. Genç Japon kadını birkaç ay bu İslâm ailesi arasında yaşar yaşamaz, derhal İslâmiyet'e karşı bir temayül duyuyor ve İslamiyet'i kabul ediyor.

Fazlı Bey'in refikası (eşi), Müslümanlıktan o kadar hoşlanıyor ki, Japonya'ya döndükleri zaman, derhal

muhitinde propagandaya girişiyor. Bütün görüştüklerine, İslâmiyet lehinde fikirler veriyor. Fazlı Bey, karısının sözlerinin hâsıl ettiği alâkayı görüyor. Büyük bir memnuniyet hissediyor. Bazı yerlerde, birkaç konferans veriyor. Münevver Japonların dimağları (*zihinleri*) üzerinde bir tetkik mevzuu vücade getiriyor.

TETKİK-İ EDYAN KONGRESİ

Dünyanın her hareketini, her hâdisesini ve bütün içtimaî işlerini büyük bir dikkatle takip eden Japonlar, o esnada yeryüzünde mevcut olan dinlerin mahiyetlerini de tetkik ile meşgul oluyorlar. Ve bazı Japon âlimleri hususî mahiyette toplanıyorlar. Avrupa hükümetlerine müracaat ederek, din kitapları istiyorlar.

Sultan Hamid, Japonların bu taleplerine çok ehemmiyet veriyor, derhal, Yıldız Sarayı'ndaki muazzam kütüphanesinden en kıymetli kitapları ayırıyor, bunları, Kitapçıbaşı Dairesi'ne aldırıyor; yanına, Feraset-i Şerife vekili Esat Efendi ile Ebülhüda Efendi'yi alarak bizzat o daireye geliyor. Kitapları gözden geçiriyor, Şeyhülislâm kapısından da bazı yetkili zevatı getiriyor. Kitaplar, onlara da gösteriliyor ve fikirleri alınıyor. Muvafık görülenler, sarayın mücellitbaşısı Ragıp Efendi tarafından, Kitapçıbaşı Dairesi'nde yeniden ciltleniyor. Hepsi de ayrı ayrı, Türk mücellitliğini ve yaldızcılığını gösteren birer nefis sanat eseri haline getiriliyor.

Sultan Hamid bunlara, kabı kıymettar taşlarla işlenmiş olan bir de Kur'an-ı Kerim ilâve ediyor. Bunlar, Japonya'ya gönderiliyor.

Bu kitaplar Japonya'ya gidedursun Japonya'da bulunan Misyonerler, derhal harekete geçiyorlar. Japon âlimlerinin arzularından büyük mikyasta (ölçüde) istifade etmek çaresini düşünmeye başlıyorlar.

Çünkü Hıristiyanlık, Japonya'da hiçbir muvaffakiyet göstermemiştir. Senelerden beri bu uğurda sarf edilen paralar, yapılan fedakârlıklar, saf ve cahil halka karşı kurulan bütün misyoner tuzakları, ancak beş on kimseyi kiliseye bağlamaktan başka hiçbir fayda temin edememiştir. Bunun sebebi ise, misyonerlerin, din perdesi altında, siyasî fikirlerini yürütmek istemeleridir.

Misyonerler, kurnaz davranıyorlar, Japon âlimlerinin, hangi dine daha ziyade sempati gösterdiklerini anlamak istiyorlar. Ve muhtelif vasıtalarla müracaat ederek bu âlimlerden, şunu öğreniyorlar:

— İslâmiyet, bize hiç yabancı gelmiyor. Birçok noktalardan, bizim dinimize müşabehet (benzerlik) gösteriyor. Ancak bir mesele var ki, onun karşısında duruyoruz. Aynı zamanda dört kadın almayı, bir türlü kafamıza sığdıramıyoruz.

Japon âlimlerinin bu mütalâaları, misyonerlerde büyük bir endişe uyandırıyordu. Çünkü artık Hıristiyanlık modasının, Japonya'da sökmeyeceğine, kendileri de inanmışlardır.

Fakat mevkilerini hiçbir zaman kolayca terk etme-

ye razı olmayan misyonerler, maksatlarını tehdit eden tehlike karşısında bir çare düşünmek lüzumunu hissediyorlar. Ve bir toplantı yaparak, şu kararı veriyorlar:

— Şimdiye kadar, büyük bir muvaffakiyet kazanamadık. Bundan sonra da kazanabileceğimiz meçhul. Buna mukabil karşımızda bir tehlike görüyoruz ki o da, İslâmiyet'tir. Bu müthiş rakip eğer Japonya'ya girerse, biz bütün bütün iflâs etmiş olacağız. Şu halde, Japonya hükümetine müracaat edelim. Resmen bir "Tetkiki Edyan (*Dinlerin İncelenmesi*) Kongresi" teşkilini isteyelim. Bu kongrede İslamiyet'i iyice hırpaladıktan sonra, İslamiyet'in Japonya'ya girmesine mâni olmak için hükümete bir kanun tanzim ettirelim.

Misyonerler, derhal bu kararın tatbikine girişiyorlar. Evvelâ, Mister Tomson isminde eski bir misyonere ittifak teklif ediyorlar. Bu zat, bir müddet evvel -vicdanının arzusuna tâbi olarak- dinini terk etmiş ve İslamiyet'i kabul eylemişti. Şayet Japonya hükümeti, Tetkiki Edyan Kongresi'ni kabul edecek olursa, bu zatı kongre riyasetine (*başkanlığına*) geçireceklerdi. Fakat şu şartla ki Bu zat, kongrede koyu ve mutaassıp bir Müslüman gibi görünecek Fakat mahirane bir manevra çevirerek, kongre karşısında İslamiyet'i gözden düşürecek surette hareket ederek kongrede Müslümanların aleyhine rey verdirecek.

Sonra, misyonerler, harıl harıl çalışmalarına devam ediyorlar, artık dünyanın her tarafında rengârenk balonlar uçuruyorlar. Bu arada, Vatikan'a bile başvurmuşlardır:

— Japonya'ya Müslümanlığın girmesine mâni ol-

mak için, el ele verip çalışalım Biz, nasıl olsa uyuşuruz, diyorlar, aynı zamanda Asya ve Avustralya adaları ile Hindistan'da ve Mısır'da tetkikler yapıyorlardı.

Para kuvveti ile kendi fikirlerini terviç ettirecek ulema arıyorlar, Bu İslâm uleması da -Mister Tomson gibi- İslamiyet'i pek koyu ve pek kaba bir surette müdafaa edecek. Kongrenin sempatisini kaybeyliyecekti.

Japonlar, misyonerlerin bu telaşlı hazırlıklarını uzaktan uzağa takip ediyorlar ve bıyık altından gülüyorlar, kendilerine resmî bir müracaatta bulunulmadığı için de, işe müdahaleye lüzum görmüyorlardı. Misyonerler, ilk hazırlıklarını yaptıktan sonra, asıl büyük balonu, Kırım'da uçurdular. Orada çıkan ve bütün İslâm âlemine dağılan Tercüman isimindeki gazetenin sahibi İsmail Gasprenski'yi (*Gaspiralı*) kandırıyorlar, ona, parlak ve tantanalı cümlelerle şu mealde bir yazı yazdırıyorlar:

"Japonya hükümeti, yeni bir din kabul etmek istiyor. Bunun için Tokyo'da, büyük bir kongre akdedilecektir. Ey İslam uleması! Gözünüzü açınız. Bu mühim fırsatı kaçırmayınız."

Misyonerler, Tercüman gazetesinin bu yazısını derhal muhtelif Avrupa gazetelerine naklettiriyorlar ve böylece, Hristiyan ulemasının taassup ve rekabet hislerini harekete getiriyorlar.

Birkaç Mısır gazetesinde, şöyle bir fikir görülüyor:

Japonya'da toplanacak olan Tetkiki Edyan kongresi, bütün İslâm âleminde büyük bir alâka uyandırmıştır. Bu kongreye iştirak etmek üzere, her tarafta İslâm

âlimleri hazırlanıyorlar. Mısır'dan, henüz kimlerin iştirak edecekleri belli değildir. Fakat Müslümanların halifesi olan Sultan Hamid tarafından, meşhur Türk âlimlerinden Mahmut Esat Efendi ile Ahmet Mithat Efendi'nin gönderileceği mevsukan iştirilmiştir.

Halbuki mevsukan (*sağlam kaynaktan*) iştirildiği yazılan bu haberin, zerre kadar aslı yoktu Vakıa, misyonerler İstanbul'da da harekete geçmişlerdi. Ve elde ettikleri bazı saray adamları ile Sultan Hamid'i de harekete getirmişlerdi. Ve ona da parlak ümitler vermişlerdi.

Mikado'nun vasıtası ile Japon âlimlerinin din kitapları istemesi ve yabancı gazetelerde kongre meselesinin alevlenmesi üzerine Sultan Hamid büyük hül-yalara kapılmıştı. Şayet Japonya hükümeti İslamiyet'i kabul edecek olursa, İslâm âlemi bir anda 40-50 milyon nüfus kazanacak ve hilâfet makamının da birdenbire nüfuz ve kudreti artacaktı. Bu düşünce ile ki Sultan Hamid, istenilen kitapları derhal seçtirmiş, bunlara, Mikado'ya hediye olmak üzere kıymettar bir de Kur'an-ı Kerim ilâve ettirerek, o devrin yüksek ulemasından Kastamonulu Mustafa Efendi isminde bir zat ile Japonya'ya göndermişti.

Fakat Sultan Hamid, çok temkinli bir hükümdardı. Büyük hayallere kapılmakla beraber, halife sıfatı ile derhal ortaya atılmamıştı. Hatta İslâm siyasetine vukufu olan bazı zevatı saraya celbederek:

— Şayet, böyle bir kongre akdedilirse ve bizden de resmen adam istenilirse, ne yapabiliriz kimleri gönderebiliriz? Diye, müzakerelere başlamıştı.

Bu işi bütün incelikleriyle takip eden misyonerler Sultan Hamid'in bu iptida (*başlangıç*) hazırlıklarını haber alır almaz, İslâm siyasetine ilk darbeyi vurmanın zamanı geldiğine hükmettiler. Para ile elde ettikleri bazı saray adamlarına derhal şu mealde bir takım jurnaller verdirdiler:

— Padişahım! Japonya'da toplanacak Din Kongresi, mahirane kurulmuş bir siyaset tuzağından başka bir şey değildir. Hakikî maksat, güya Müslümanlığı kabul edecek olan Mikado'nun derhal halifeliğini ilân etmek ve Zatı ümayyununuzu ıskat eylemektir (*düşürmektir*).

Bu jurnaller, hedefine isabet eden mermiler gibi, Sultan Hamid'in üzerinde tam bir tesir husule getirdi. Derhal müzakerelere nihayet veren Sultan Hamid:

— Bugünden itibaren bizim gazeteler, Kongre hakkında tek kelime yazmayacaklar, diye irade etti.

Bunu haber alan misyonerler, derhal geniş bir nefes aldılar. Çünkü muvaffakiyet mühimdi. Şayet Japonya hükümeti, bu kadar yol alan cereyana uyup da kongreyi akde rıza gösterirse, hiç şüphesiz ki Sultan Hamid kendi aleyhinde toplanacak olan kongreye, tek bir aza bile göndermeyecekti. O zaman kendileri kongre de ayağa kalkacaklar:

— İslâmiyet, eski kudret ve salâhiyetini artık kaybetmiştir. Görüyorsunuz ya? Bizzat Halife bile, buraya murahhas (*delege*) göndermek cesaretini gösterememiştir, diye bağıracaklardı.

Misyonerler, bu muvaffakiyeti elde eder etmez,

derhal Japonya hükümetine resmen müracaat ettiler. Kongrenin açılmasını istediler. Japon hükümeti, şu cevabı verdi:

— Burası Habeşistan değildir. Japonya hükümeti, misyonerlerin arzuları ile hareket etmeyi, aklından bile geçirmez. Japon kanunu esasisindeki din maddesi, gayet sarihtir (*açıktır*). Herkes, içtiğinde serbesttir. İsteyenler, istedikleri dini seçebilirler. Hükümet, hiç kimsenin vicdanına hükmedemez. Ve böyle bir kongrenin teşekkülüne de, lüzum görmez.

Misyonerler, fena halde bozuldular ve derhal cep-helerini değiştirerek başka bir yol tuttular. Hemen, İslâmiyet aleyhinde ve “Muhammed” isminde bir kitap yazdırdılar. Bunu Japonca olmak üzere beş milyon nüsha bastırdılar ve bütün Japonya’da dağıtmaya başladılar.

İşte tam o esnada Rus-Japon Muharebesi baş gösterdi. Misyonerlerin bu gayretleri de, birdenbire suya düşüverdi.

Japonya - Rusya savaşını anlatan bir karikatür

SULTAN HAMİD VE RUS-JAPON MUHAREBESİ

Sultan Hamid, misyonerlerin çevirmek istedikleri dalavereyi anlamakta gecikmemişti. Böyle olmakla beraber artık içine bir şüphe girmişti. Büyük bir dost ve gizli müttefik diye dört elle sarıldığı Mikado'dan derhal soğuyuvermişti. Çünkü bu hükümdar taç ve tahtına temas eden her meselede o kadar hassastı ki, herhangi bir sebeple kalbine giren en küçük şüpheyi en geniş manayı vererek son derecede ihtiyatla hareketi prensip edinmişti.

Rus-Japon harbi başladığı zaman, O, bütün kuvvetiyle gözlerini açtı. Harbin cereyan şeklini, büyük bir dikkatle takibe başladı. Neticenin iki şeklinden de endişe ediyordu. Şayet Ruslar galip gelecek olurlarsa, Çar hükümetinin ikide birde kafa tutması devam edecekti. Ve şayet Japonlar muzaffer olurlarsa Mikado'nun mevkii son derecede yükselecek Asya ve Avustralya adalarındaki İslâm âleminin bütün nazarları, Tokyo'ya çevrilecekti.

Rus ordusu mağlûp olmaya başladığı zaman, sarayın cahil adamlarından bazıları:

— Aman efendimiz. Bu fırsatı kaçırmayalım. Şu, 93 Harbi'nin intikamını almak için biz de harbe girelim, dediler

Fakat Sultan Hamid, harpten nefret ederdi:

— Hayır, hayır! Harp yok. Siyaset var. Maşa dururken, elimi yakmakta mana ne? Diye cevap verdi.

Ruslar, Baltık Denizi'ndeki filoyu, Japon denizlerine gönderiyorlardı. Fakat Karadeniz'deki filonun da bu büyük filoya iltihakını istiyorlardı. Sultan Hamid, bitaraflık göstermek istedi. Karadeniz filosunun Boğazlardan geçemeyeceğini söyledi.

Çar, müşkül bir vaziyette kaldı. Donanmanın geçmesine müsaade etmek için yalvarmaya başladı. Sultan Hamid, siyasetinin inceliğini burada da göstermek istedi:

— Donanmayı, umumî heyetinle Boğazlardan geçirmem. Fakat ben, iyi bir komşu olduğumu göstermek isterim. Eğer torpidolar, geceleri teker teker Boğazlardan geçerlerse, ona da müsamaha ederim, dedi.

Filoyu, toplu bir halde geçirmemekle Japonlara yaranmak istiyordu. Torpidoların teker teker geçmesine müsamaha etmekle de, Rusları memnun ediyordu.

İstanbul, gazeteleri, Japon zaferlerini hararetle bir lisanla yazıyorlardı. Sultan Hamid, derhal bundan da kuşkulandı. Gazetecilere, bitaraflıklarını (*tarafsızlıklarını*) muhafaza etmek için haber yolladı.

Harp, Japonların zaferi ile son bulduğu zaman Sultan Hamid Mikado'ya alelade bir tebrikname göndermekle iktifa etti (*yetindi*). Eğer kongre meselesi Sultan Hamid'i Mikado aleyhinde büyük bir şüpheyi düşürmemiş olsaydı, hiç şüphesiz ki padişah daha başka türlü hareket edecek, samimî dost ve gizli müttefikine daha ateşli bir Nâme-i Hümayun, belki de bir İftihar Kılıcı gönderecekti. Fakat zaten Japonya'ya bakan Şark İslâm âleminin gözlerini büsbütün açmamak için temkinli ve ihtiyatlı hareket etti.

Japonya'nın güçlenmesini anlatan bir karikatür

SULTAN HAMİD'İN SON SÖZÜ

Cuşima ve Porartür galebelerinin temin ettiği büyük zafer, Japonların mevkiini bir kat daha yükseltmişti. Birçok devletler, Japonlarla dostluk ve ticaret muahedeleri akdetmişlerdi.

Fakat bugünden ziyade yarını düşünen Sultan Hamid, Japonya hükûmeti ile olan münasebetini katiyen değiştirmede. Yine uzaktan dostluğu ve gizli müttefikliği muhafaza etti.

Hâlbuki herkesin gözü açılmıştı. Japonlarla büyük ölçüde ticaret işlerine girişmek isteyen birçok Rum ve Ermeni tüccarlar vardı. Fakat bunlar, Osmanlı İmparatorluğu ile Japonya hükûmeti arasında henüz siyasî münasebetin başlamadığına hayrette kalıyorlar, Japonya'da, kendi haklarını müdafaa edecek resmî bir makam olmadığı için, oraya büyük ölçüde mal göndermeye ve geniş bir şekilde ticaret işlerine girişmeye cesaret edemiyorlardı.

Bu vaziyet, bazı hükümet ricalinin de nazarı dikkatlerini celbetti:

— Zat-ı Şahane'nin Japonlara karşı pek dostane hisler beslediğini biliyoruz. Fakat şimdiye kadar, bu hükümetle siyasî münasebetlere girilmediğine de hayret ediyoruz. Biz oraya sefir ve konsoloslar göndermeliyiz. Onlardan gelecek olan sefir ve konsolosları da kabul etmeliyiz. Böylece, iki devlet arasında münasebeti resmen kuvvetlendirmeli ve ticarete de inkişaf vermeliyiz, diye, saray adamları ile Sultan Hamid'e haber gönderdiler.

Sultan Hamid, bu teklifler karşısında, acı acı gülmüşü.

— Ben, ecdadımın ecnebilere verdiği kapitülâsyonlar altında ezim ezim eziliyor, inim inim inliyorum. Yeni bir hükümete, yeni bir kapitülâsyon verip de, yeni bir üzüntüye daha giremem, diye cevap verdi.

O, Mikado'ya olan şahsî dostluğunu muhafaza etmekle beraber, saltanattan indirilinceye kadar, umumi siyasetinden bir zerre bile feda etmedi.